

Cetatea Moldovei

Revistă lunară de probleme actuale, literatură și critică

Director: GH. A. CUZA

S U M A R

- † IRINEU, Mitropolitul Moldovei . Elementul creștin în colinde
 I. M. MARINESCU Reînviere. Pastel antic
 GH. A. CUZA Profanare scelerată sau act de demență
 (Cazul G. Călinescu)
 GH. TUDORANU Ora de muzică
 PETRU IROAIE Natură și sens popular românesc
 PETRE STATI Litanie de toamnă
 GH. SCĂRARU Miron Costin
 GH. A. CUZA Moldovenilor
 GH. UNGUREANU Numirea lui Ion Creangă în învățământ
 EMANOIL FLORENS Drumeții visului
 G. BEZVICONI Tatăl scriitorului Alecu Russo
 D. FLOREA-RARIȘTE Răscruce
 SPERANȚA PASCU În bobi...
 VLADIMIR BEIU Cetățile Moldovei de pe malul Nistrului
 GR. SCORPAN Viața la Iași
 I. FR. BOTEZ Cronica externă
 I. FR. BOTEZ (traducere) Cronica iudaică

ÎNSEMĂRI: 10 Decembrie 1941 omagiază pe A. C. Cuza. — Vizita Doamnei Maria Mareșal Antonescu la Iași. — De ce Universitatea din Iași e «Mihăileană» și nu «Cuza-Vodă». — Comemorarea Creangă. — Vernisajul Salonului Oficial de Artă Plastică din Moldova. — Versurile lui Octavian Goga datorite de văduvă soldatului. — Memoriile plugărești adresate Conducătorului. — D-1 Pamfil Șeicaru despre G. Călinescu. — Emisiuni speciale de timbre poștale și de monezi comemorează reîntregirea Moldovei. — D. N. Mincev. — Pavel Codiță. — Revista «Viața Basarabiei». — Mihail Kogălniceanu. — Alexandru Vicol. — Sergiu Grosu. — Nicolae Coban. — Tuturor, — spor și izbândă! — Numărul viitor al revistei noastre.

RECENZII. — BIBLIOGRAFIE.

I A Ș I

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Inscrisă sub Nr. 1108 din 7 Martie 1941, la Tribunalul Iași, Secția III-a

APARE LA 1 A FIECĂREI LUNI

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

Iași, str. Codrescu 5,

la D-1 Profesor *Gh. A. Cuza*

Telefon Nr. 1664

ABONAMENTE

IN ȚARĂ :

Pe un an	lei 600
Pe 6 luni	lei 350
Pe 3 luni	lei 200
Pentru instituții	lei 1000

IN STRĂINĂTATE :

Pe un an	lei 1000
--------------------	----------

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Director: GH. A. CUZA

ELEMENTUL CREȘTIN ÎN COLINDE

Poporul român este unicul popor din lume creștin din naștere.

Poporul roman și cel dac, din care el își trage obârșia, au fost păgâne.

Romanii erau politeiști, închinători ai bogatului panteon în frunte cu Jupiter, iar Dacii erau monoteiști, închinători ai lui Zamolxe, pe când Românii au fost creștini din prima zi a apariției lor pe scena istoriei.

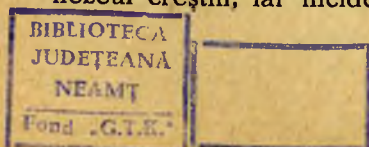
Numeroasele datini și tradiții păgâne, păstrate până azi în mediul țărănesc, sunt pecetea neștearsă a latinității obârșiei noastre, căci pentru dovedirea obârșiei dacice avem numai dovezi istorice, iar transfigurarea și amestecul acestor datine și tradiții cu idei creștine sunt mărturii necontestate ale creștinării încă din leagăn a poporului român.

Dintre toate aceste datine și tradiții, cele care arată mai limpede altoirea ideilor creștine pe fondul păgân sunt colindele de Crăciun și Anul nou, care trăesc într'o nesfârșită varietate pe toate meleagurile locuite de Români, în Țară și peste hotare, și sunt cântate de copii, ca și acum două mii de ani în urmă prin satele și orașele Italiei de azi, unde au amuțit aproape cu totul.

Să vedem dar și să analizăm puțin câteva din aceste colinde :

*Noi umblăm și colindăm
Și pe Dumnezeu purtăm.*

Nu poate fi aici vorba decât de Dumnezeul unic, Dumnezeu creștin, iar nicidecum de mai mulți dumnezei sau măcar

de vreunul din zeii păgâni, pentru că între aceștia și adoratorii lor era o distanță incomensurabilă și deci lipsea acea apropiere, intimitate care să îngăduie muritorului să poată zice, că „poartă pe Dumnezeu în el sau cu el“. În Creștinism însă se poate zice și una și alta, căci adevăratul, piosul creștin, poartă, are pe Dumnezeu în sufletul său, este nelipsit de el, îl poartă cu sine.

Ideea aceasta se precizează în următoarele versuri, în care nu mai încapе niciun echivoc :

*Și v'aduc pe Dumnezău
Să vă mântue de rău.
Dumnezeu adevărat
Soare 'n raze luminat.*

E adevărat că s'ar putea susține că „Zeu mântuitor“ și cu „Soare luminos“ era la Romani, cu câteva veacuri înainte de Hristos și cu câteva alte veacuri după Hristos, zeul oriental Mitra, dar Dumnezeul mântuitor și Soarele cântat aici este Mântuitorul Hristos, pe care troparul nașterii sale ni-l înfățișează ca „izvor al luminii cunoștinței“, „Soare al dreptății“ și „Răsăritul cel de sus“, în următoarele cuvinte :

Nașterea Ta, Hristoase, Dumnezeul nostru, răsărit-a lumii lumina cunoștinței. Că întru dânsa cei ce slujeau stelelor, dela stea s'au învățat să se închine ție, Soarelui dreptății, și să te cunoască pe tine Răsăritul cel de sus, Doamne, mărire Ție.

Că nu este și nu poate fi altul decât Iisus Dumnezeu cântat în aceste versuri, ne-o adevăresc versurile :

*Astăzi Domnul prunc se face
Să ne-aducă sfânta pace*

care sunt ecoul ce ne chiamă în minte cântarea Ingerilor la Nașterea Domnului :

Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire,

naștere pe care ne-o zugrăvește și ne-o înfățișează fără umbră de îndoială ca naștere a lui Iisus Hristos, următoarea pitorească descriere :

*Dumnezeu cel mititel,
Mititel și 'nfășățel.
Fașă albă de mătasă,
Să-i fie moale la oasă.
Cu scuticul de fuilor,
Moale pentru trupușor,
Cu tichia de bumbac,
Să-i fie moale la cap.*

Dar iată că întâlnim rostit chiar numele Dumnezeului mititel, mititel și 'nfășățel. Este Iisus. Și mai mult decât aceasta : scena nașterii Domnului în iesle este încadrată între hotarele țării Moldovei, la curtea voevodului Ștefan cel Mare și Sfânt, care este conceput, așa cum trăiește el în conștiința poporului moldovenesc, ca evlavios și dreptcredincios creștin :

*La poartă la Ștefan Vodă,
Boierii s'au strâns la vorbă.
Dar vorba de cine-mi este ?
De Iisus născut în iesle.
...Iară Ștefan Domn cel sfânt*

auzind ce sfătuesc boierii, a purces îndată

*Și cu glasul de supus
A slăvit pe Domn Iisus.*

Această scenă este evident o minunată prelucrare creștinească și neaoș românească a episodului biblic cu regele Irod, cu magii dela răsărit și cu cărturarii iudei, chemați de Irod să-i spună : unde este să se nască Hristos ? Și aflând că locul nașterii este Betlehemul „a chemat într'ascuns pe magi... și trimițându-i la Betlehem, le-a zis : Mergând, cercetați cu amănuntul despre prunci, și dacă îl veți afla, să-mi vestiți și mie, *ca și eu venind să mă închin lui*“, (Sfânta Evanghelie dela Matei, cap. 2, vers. 1—8). Cum gândea Irod să se închine pruncului Iisus se

știe : voia să-l ucidă, cum a și încercat zadarnic „ucigând pe toți pruncii din Betlehem și din toate hotarele lui“. Ștefan însă Domn cel sfânt s'a dus — cum și era firesc pentru un voevod creștin pios și sfânt,

*Și cu glasul de supus,
A slăvit pe Domn Iisus.*

Alte colinde cântă pe sfânta Fecioară Maria, Născătoarea de Dumnezeu :

*Sfânta Fecioară Maria
Va să nască pe Mesia,*

și preamăresc nașterea supranaturală a Fiului ei :

*Tu ești izvor de viață,
Adăpi bine cu dulceață.
Și ești Maică adevărată,
C'al născut fiu fără tată.*

Ceea ce un alt colind spune de-a dreptul despre Domnul Iisus, numindu-l :

*Flu de maică
Fără taică.*

Toate aceste colinde amintite până aici sunt numai o frântură din colindele care cântă Nașterea Domnului. Din ele se vede clar coloritul creștin al datinei colindelor, căci trebuie să fie bine înțeles, că numai datina colindării este de origină romană și deci păgână, iar textul, cuvintele colindelor, așa cum le avem moștenite, sunt fond al sufletului românesc.

† IRINEU MITROPOLITUL MOLDOVEI

REÎNVIERE

(STROFĂ ALCAICĂ)

Urcam cu trudă spre sanctuarul sacru,
Gemeau platanii biciuiți de vifor,
Iar marea, jos, urla nebună,
Val după val sfărâmând de țărături.

Veneam din țara cea cu grase turme,
Cu-întinse șesuri, cu sălbateci oameni...
Veneam ca sol al Afroditei,
Cea care 'n vis îmi surâse dulce.

Urcam zadarnic, fără-a zări templul
Și-atunci s'aprinse scytica-mi mânie :
— Ah, cum m'ai înșelat, zeiță !...
Strig, și-adormit mă simții-într'o clipă.

O pace blândă se întinse-în totul
Și roze roșii-învăluiră trupu-mi...
Din carul tras de porumbițe
Lin se-îndreaptă către mine Cypris.

— De ce bârfeală-ai ridicat asupra-mi ?
Șopti și-îmi dete sărutarea morții...
De-atunci sunt al zeiței oaspe...
Și voi, muritori, în zadar mă plângeți !...

PASTEL ANTIC

Divinu-i car de raze-încins
Coboară Febus mai aproape,
Pământu-în ghiara iernii prins,
Din nou venind acum să-l scape.

El svârle-a lui săgeți fierbinți,
Ce cad ca flori pe haina firii:
Răsar albaștrii hyacintii
Și nuferii și trandafirii.

Și iată iar lângă isvor
Încep Naiadele-acum jocul,
Iar în al Etnei stins cuptor
Aprind din nou Cyclopilor focul.

Spre mare corăbierii-în cor
Cântând împing greoaia navă,
Și cată iar spre ea cu dor,
Sătui de-a iernii grea zăbavă.

La cântul lor, din nou trezit,
Își chiamă Pan pe-ai lui tovarăși.
El fluieră din nai grăbit:
— Sculați, că-i primăvară iarăși!...

I. M. MARINESCU

PROFANARE SCELERATĂ

SAU

ACT DE DEMENTĂ

CAZUL G. CĂLINESCU

E surprinzător cum un autor cu nediscutate aptitudini, izbuteste să transforme opera sa într'o cloacă murdară, într'atâta încât zadarnic ai căuta în ea răsfrângerea înaltelor seninuri.

E totuși cazul d-lui G. Călinescu, autorul *Istoriei Literaturii Române dela origini până în prezent*, editată acum câteva luni de *Fundația Regală pentru literatură și artă*.

Opera d-sale a fost întâmpinată de indignarea aproape unanimă a presei. Și cu drept cuvânt. Căci batjocorirea patrimoniului spiritual românesc cu trivialități susținute până la ultima pagină nu poate fi diagnosticată decât ca o profanare scelerată sau ca un act de demență. A înjura cetatea, laudând peregrinul; a răscoli pagini de cronică scandaloasă și a caricaturiza cu voluptate frumosul, — iată preocuparea constantă a d-lui Călinescu, conferențiar de estetică la Universitatea din Iași.

Revenirea noastră asupra unei teme care părea să fie epuizată, e justificată prin abordarea unei alte lature a ei. Nu vrem să intrăm în rândul criticei literare. Nici nu voim să adăugăm note inedite la corul dojanelor de până acum. Nu suntem nici ziariști și nici specialiști. De aceea ne vom feri să facem arpegii pe gama efectelor facile după cum vom evita să despicăm în paisprezece firul dialecticei savante. Nu vom căuta, de pildă, să explicăm aversiunea pronunțată pentru literatura, totuși atât de însemnată, a veacurilor XVII și XVIII cărora, într'un ansamblu

de aproape o mie de pagini, autorul nu le consacră decât numai 65 de fețe costelive, scrise din fugă — de-a scapare. Lăsăm altora mai avizați deslușirea contradicției dintre prefața volumului, care acordă o deosebită atenție literaturii vechi și între text unde îi se păstrează un spațiu extrem de îngust, subtilizat și acela în dosul unei bogate și inutile rechizite iconografice.

În schimb, ținem să ne ocupăm de incursiunile d-lui Călinescu în lumea noastră locală și să vorbim ca Moldoveni și ca Ieșeni. În această privință avem de înregistrat o altă contradicție dar cu mult mai dureroasă, deoarece atinge sufletul și susceptibilitățile provinciei. Într'adevăr, în enunțările preambulare, autorul pare să facă dreptate glorioaselor începuturi ale literelor moldovenești, conchizând chiar cu vibrantul adevăr: „după o prea lungă desconsiderare de noi înși-ne, e timpul de a striga cu mândrie împreună cu Miron Costin, — nasc și în Moldova oameni” (p. 9, coloana 2).

În tot restul opului însă, d-l Călinescu nu numai că dă uitării promisiunea incipială, dar o și neagă, — fie că ne reduce la inexistență, fie că ne injură ca la ușa cortului. Într'atât, încât umbrele lui Ureache, Costin, Niculce și Dosoftei, trebuie să se simtă fericite de a fi fost lăsate la o parte de generozitatea autorului, exclamând de dincolo de veac cealaltă și veșnic aceeași oftare: „Sărmană țara Moldovei!”

Într'adevăr, d-l Călinescu uită că este al Moldovei, atâta cât trebuie să fie în mod normal și cuviincios un profesor al Universității ieșene. D-sa face abstracție de faptul că se află în orașul nostru. Și ne privește nu în gazde ci în vrăjmași, ca pe o categorie românească inferioară, preschimbându-ne Zimbrul în bivol și Stema în staul. A intrat agresiv în casa ce-i deschisese larg porțile primitoare, moldovenești. În loc să se așeze acătării pe scaunul ce i-a fost întins, d-sa a prins să facă giumbușlucuri cu gaidele în sus. A scuipat chipurile strămoșilor din pereți, subțit cuvânt că le scutură praful. A directat peste tot, răsturnând lucrurile și smulgând podoabele, așa încât am ajuns să nu ne mai regăsim la noi și să ne întrebăm nedumeriți, de-i o pângărire voită sau fapta cutremurată a vreunui zănatec.

Trecerea fugară în revistă a celor dintâi trei veacuri ale literaturii noastre, a fost interpretată de unii ca o dovadă a nepregătirii

d-lui Călinescu pentru acest important spațiu de timp. Noi am crede mai degrabă că d-sa fuge de el pentru faptul că acolo nu are posibilitatea să-și exteriorizeze pornirile distructive. Sunt veacuri de exclusivă creație autohtonă în care inexistența influențelor străine exclude orice fel de comparație netrebnică.

Căci maniera d-lui Călinescu tinde sistematic la a inferioriza oriunde creația autohtonă în avantajul celeia cu zuluți. Ideea dominantă a cărții d-sale afirmă două tendințe. Una de reconsiderare a operilor românești care sunt cu atât mai defăimate cu cât sunt mai naționaliste. Cealaltă, de ridicare în slavă a iudovismului. D-sa nu cruță nimic, nici măcar pudoarea, pentru a ajunge la ținta propusă. Sistemul îl aplică îndeosebi Moldovei și cugetului ei, el fiind mai naționalist ca aiurea din cauza cuțitului jidovești.

Iată de ce, lăsând altora cercetarea doctă și amănunțită a operei în tot ansamblul ei, ne vom opri numai la aterizările făcute de d-l Călinescu aici. Vom avea astfel încă odată prilejul să constatăm că de această provincie uitată de Dumnezeu, oamenii își amintesc numai pentru a o chinui, învârtind în rănile-i veșnic deschise pumnalul veninos al urei.

Și pentru a nu face afirmații gratuite, să dăm cuvântul autorului — bine înțeles numai în câteva cazuri căci a le aduce pe toate, ar însemna să avem mai multe citate decât toate paginile voluminoasei d-sale *Istoriei*.

Iată, am deschis cartea. Începem cu veacul al XIX-lea, de unde de fapt pornește și autorul. E interesant, — deosebit de interesant și neașteptat — felul cum îl tratează d-l Călinescu pe Costachi Conachi. Cercetând ereditatea poetului, d-sa constată cu o vădită satisfacție că tatăl era „*un risipitor iubitor de șaluri, un Nemrod somptuos*”. Că unchiul său, Gavrilă, ridicase altar pe locul unde i se arătase un măgar alb, socotit de dânsul „*coborîtor al magarului care dusesese în Egipt pe Maica Precista*”. Că unul din fiii acestuia, deci vărul lui Conachi, era „*lipsit de minte și neînsurat*”, iar cellalt, „*urîtor de lume*”, după însuși citatul poetului, — un „*călugărit, care nu intra în saloanele rudelor ci se așeza afară pe scări*”. Așa dar, — o familie de prodiți excentrici, de singulari maniaci și de melancolici. Intr'un cuvânt, — o familie de nebuni. Și după

o astfel de prezentare, d-l Călinescu conchide : „*Ereditatea lui Conachi e dar favorabilă pentru poezie*“ (p. 89, c. 1).

Din fericire, d-sa are prudența să ne clarifice chiar din început că face numai istorie literară, disociind opera scriitorului de spiritul și ambianța epocii. Altfel i-ar fi fost greu să explice cum Conachi al d-sale, înruditul demenților, a putut juca un rol politic de prim ordin, figurând printre cei patru redactori ai Regulamentului Organic, iar mai apoi, la 1834, candidând chiar la tronul Moldovei împotriva lui Mihai Sturza. Deci e vorba nu numai de un om normal, dar și de un strălucit reprezentant al vremii, căruia contemporanii îi recunosc calități deosebite și îi încredințează misiunile cele mai gingașe. Asemenea bagatele însă nu-l pot reține pe d-l Călinescu. Căci d-sa face exclusiv istorie literară. Pentru d-sa, Conachi poartă o moștenire viciată din care a rezultat darul stihuirilor. Poate că datorită acestei convingeri, autorul arată menajamente față de poet, numindu-l îngăduitor, un „*Petrarca ras pe cap, cu chip de faun oriental*“ (p. 94, c. 2). Căci d-l Călinescu afirmă în orice împrejurare o predilectă slăbiciune pentru descumpănirile cerebrale, admițându-le ca o circumstanță prielnică creațiunii altora.

Ce devine însă bietul Asaki care e perfect normal? E adevărat, — nu-i nici armean, nici rutean, cum o doresc unii. E român neaș, — probabil „*ardelenescu*“. Dar ce folos dacă nu-i nimic de capul lui. Ca nuvelist istoric, urmează în timp lui C. Negruzzi, „*încât rolul de pionier nu i se cuvine*“. Ca poet, „*e lipsit de ureche muzicală*“. Sonetele și canzonele sale, sunt „*banale petrarchizări*“ (p. 99, c. 1). Fabulele lui n'au „*expoziție artistică*“ (p. 103, c. 1). Ceeace-i însă mai grav, e că „*nu cunoaște cum se cade limba română*“ (p. 104, c. 1).

Urmând obișnuitul procedeu de izolare a artistului de epoca sa, d-l Călinescu parvine astfel să ne redea un Asaki contrafăcut și caricaturizat, cu o siluetare falsă din cauza lipsei cadrului. Evident, pentru cititorul de astăzi, limba lui Asaki e năclăită de străinisme. Dar pentru vremea lui, ea înseamnă un gigantic efort de rupere a lanțurilor iobăgiei spirituale; de evadare din cotidianul grecizat. O curajoasă încercare de stabilire a unor norme de exprimare autohtonă. În inexistențele lingvistice de atunci, nu e de mirare că Asaki a suferit influențele latinești ale Ardealului. Era doar vorba nu de cârpeala unui bordei

dărăpănat ci de clitorirea în întregime a unui edificiu puternic ca însuși neamul pe care se întemeia și veșnic ca și el. Materialul a trebuit să-l iee de undeva și la îndemână nu-l avea. Nici de fabricat, nu-l putea fabrica peste noapte. L-a luat omul de unde și cum a putut. Alții aveau să desăvârșească începuturile sale laborioase. Asaki le aducea deocamdată, tot duhul și dragostea închinată provinciei. Ori, se pare că aceste sentimente locale îl supără pe d-l Călinescu. În definitiv, cum îndrăznește Asaki să puie piatră de temelie atâtor instituții de cultură ieșene? Cum îndrăznește să scrie și să simtă moldovenește? Și Mihail Kogălniceanu scoate o revistă. Dar „*Dacia literară*“ *face abstracție de loc, spre deosebire de perfida Abeille Moldave a lui Asaki*“ (p. 172, c. 2).

Insfârșit iată desvăluit marele secret. D-l Călinescu se trădează în două cuvinte, poate cele mai sincere din toate câte le-a scris asupra Moldovei. D-sa nu ne iubește, și pace! Nu admite jertfe și preocupări regionale. Să nu ne mirăm deci că nu găsește decât epitete disprețuitoare pentru opera poligrafului moldovean. Ca savant și lingvist, „*italienismele și latinismele sale își găsesc expresia mai ales într'o filologie și arheologie de o extravaganță totală*“ (p. 104, c. 1). Ca părinte al publicisticii moldovenești, Asaki este aproape inexistent, iar repertoriul și activitatea sa teatrală „*rămâne o operă mucegăită*“ (p. 103, c. 1).

Deci și de astă dată d-l Călinescu își afirmă aversiunea prea bine cunoscută pentru teatrul ieșan, în care, deși membru în comitetul de lectură, — numit de cine și pentru ce?! — nu a intrat până în prezent decât foarte rar. Totuș nu pierde ocazia de a asista la absolut toate insanițăile aduse de obscurele trupe aflate în turneu prin țară, gratificându-le cu aplauzele sale grase de estet. Acolo, d-sa își rupe palmele entuziasmului după cum aici, penița clăbucirilor veninoase. Ce să-i faci? Procedee de om bine crescut într'o casă unde deabia a intrat. Rămâne de văzut pe câtă vreme.

Se va zice însă, unele din observațiile d-lui Călinescu sunt juste. Poate. Dar ele puteau fi înfățișate altfel. D-l E. Lovinescu, de pildă, și-a spus și d-sa cuvântul în opera lui Asaki. Cu câtă obiectivitate, însă și cu câtă cuviință potolită. Căci d-l Lovinescu

este moldovean și are altceva decât cei șapte ani de suburbie bucureșteană ai d-lui Călinescu.

Vrăjmășia estetului față de moldoveni pare a se tempera când ajunge la generația dela 1848, — nu din considerente față de persoane, ci din simpatie față de momentul politic. Nici aici însă, abilitatea d-sale nu poate subtiliza o nouă contradicție. Pe deoparte, autorul afirmă că judecă opera în afară de conjuncturile clipei. Pe de alta, o cercetează prin lentila vremilor, înaburită de înlăcrimări duioase. Pentru ideologia și acțiunea revoluționară dela 1848, d-l Călinescu arată o vădită bună-voință. E de prisos să o afirme. Ea se lasă simțită la tot pasul.

„*În mănăstirea-închisoare dela Soveja, Russo are tristeți de iarnă scitică și maliții voltairiene*“ (p. 183, c. 1). Surghiunitul lui Mihai Sturza-Vodă descopere acolo o carte „*făcută anume pentru mănăstiri, Oglinda omului celui dinlăuntru, cu gravuri de un ieromonah Nazarie, de care râse captivul*“ (p. 186, c. 1). „*Idelle critice*“ ale acestui voltairian sunt „foarte sănătoase, nefiind deosebite de ale generației lui [Kogălniceanu, Negruzzi, Alecsandri]“ (p. 184, c. 1). Tot așa, d-sa vine să constate, cu o vagă nuanță de dezamăgire și imputare, că Negruzzi „*la 1848 n'a fost revoluționar, viața lui publică de atunci fiind lipsită de orice mișcare*“ (p. 197, c. 1).

Ne întrebăm ce caută aceste aprecieri lăaturalnice într'o *Istorie a Literaturii* care se vrea străină de orice trăiește în afară de enunțarea preocupățiilor ei? Și dacă o face, de ce d-l Călinescu nu se ocupă de Mihail Kogălniceanu, ca autor al „*Dorințelor partidei naționale din România*“? Pentru că, ne răspunde tot d-l Călinescu, „*dela această epocă înainte Kogălniceanu nu mai are nimic de a face cu literatura*“ (p. 172, c. 1).

Nu știm întru cât desemnurile șugubețe ale ieromonahului Nazarie sau reticențele politice ale lui Costache Negruzzi, sunt mai interesante decât actele fundamentale ale Unirii Principatelor și împrăștierea dela 64, care, oricum, au înrăurit și au provocat chiar unele creații literare dela sfârșitul veacului trecut.

După cum vedem, d-l Călinescu o întoarce cum îi place. Mai ales pentru epocile cărora le acordă preferințele sale. Căci d-l Călinescu este din categoria celor care se complac în vremile de nesiguranță revoluționară, acolo unde se desvoltă ușor germeii descompunerii sau descumpănirilor sociale. Pe eroii

lor, d-sa îi compartimentează. Sunt puritanii de care se ocupă cu afabilitate. Pe indiferenți îi dojenește, iar pe cei ce îndrăznesc să samene accente naționale în opera lor, îi subtilizează, pur și simplu. D-sale îi place să înoate între două ape. Adevărul istoric e chestie secundară. La nevoie, creează argumentul sau îl trage de păr, pentru a-și întemeea concluziile „științifice“.

Dar cu toată simpatia pentru revoluționarii pașoptiști, d-l Călinescu nu-i cruță de cunoscuta-i clăbucire adjectivală. Alecu Russo, ca poet e discutabil ca și poemul lui de căpetenie care „*rămâne în întregul lui, cu toate bunele intențiuni, fals*“ (p. 183, c. 1). Din scrisorile din prima tinerețe a lui Mihail Kogălniceanu, d-sa desprinde ca notă dominantă ambiții de parvenit, sinuoase atitudini și ambiguități pe care d-sa se grăbește a le numi „*nevinovat cameleonism*“ (p. 168, c. 1). Până să ajungă să conchidă că, „*în realitate, Alecsandri este un scriitor viabil*“ (p. 264, c. 1), își îngăduie să afirme că bardul dela Mircești „*este de o îngâmfare nemaiauzită*“ că „*e la nivelul trebuințelor intelectuale mediocre*“ și că „*nu are atâta cultură să intuiască adevărata structură a artei*“ (p. 262, c. 1). Iar ca om, este „*obsecvios*“, cu o „*modestie aparentă*“, sub care se ascund râvne meschine, arghirofile, provocând protestele vehemente ale epocii (p. 263, c. 2).

Unde însă d-l Călinescu se întrece pe sine, e în îndrăzneța enunțare cu privire la originea grecească a mamei lui Alecsandri: „*Grecii din Principate, — zice d-sa, — nu sunt aceia din peninsula și de-am face un proces prea fin de origine în populația orășenească, am fi foarte încurcați. Intre românul învățând grecește și grecul slujbaş român, vorbind graiul țării, nu-i nici o deosebire. Nici unul din ei n'are conștiința distincției rasiale și legăturile prin căsătorie se fac în chipul cel mai simplu, toți fiind ortodoxi*“ (p. 253, c. 2).

Ce urmărește d-l Călinescu printr-o asemenea minciunoasă afirmație? Desigur, să scuze uitarea distincției rasiale a celorla din generația d-sale care au mers până acolo încât să primească simbrerie sărindărească, vânzându-și pana împotriva sacrelor imperative românești. Dar oricât ai fi fost sabășgoimul critic al *Adevărului Literar*, și tocmai deaceia, nu-ți este îngăduit să falsifici istoria și să insulti o întreagă societate pe care cu rea credință o abați, netrebnică, de pe linia continuității na-

ționale. Dacă teoria d-lui Călinescu ar fi reală, n'ar mai exista în țară o singură familie care să n'aibă sânge grecesc. Iar cultura și limba noastră, ar trebui să fie încă tributare Fanarului. Fără îndoială, au existat, atunci ca și acuma, excepții. Dar ele nu fac decât să întărească regula generală după care pământenii au rămas ai lor, în timp ce pripășiții au plecat. Așa că nu unei *excepții* de astăzi îi este permis să transforme excepțiile de ieri în reguli insultătoare pentru conștiința de sine a neamului.

Procedeele d-lui Călinescu ne sunt din fericire bine cunoscute. Urmând legea vrăjmașă a Ghetoului și prin coabitarea îndelungă cu vermina Israelului, d-sa le-a căpătat specificul. În consecință are o repulzie, am putea-o numi organică, împotriva a tot ce este naționalism. Ideologii rasiști sau cântăreții datinei se bucură la d-sa de un tratament special. Epitetele sunt aici mai veninoase; reaua credință mai evidentă; subtilizările mai scelerate. Când nu poate ignora, sau mânji sufletele, d-sa scurmă cu pasiune necrofilă lutul celor dispăruți. Scoate din veacul apus micile cancanuri pentru a le reda posterității sub forma amplificată a scandalului.

Acest mod de a trata *more iudaico*, d-l Călinescu îl aplică mai ales celei de-a doua jumătate a veacului trecut. Căci e o epocă a scrutărilor de conștiință și a verificării posibilităților autohtone. D-l Călinescu a observat desigur că în Moldova, retrezirea națională e mai activă, mai ferventă. Și fenomenul e profund dezagreabil omului intereselor iudaice. Pentru a-și menține cursul ridicat la bursa prețurilor semite, se năpustește asupra oamenilor acestui sfârșit de veac, deșărtându-și tolba multiplelor și inavuablelor resurse.

Nu de mult, d-l M. Gr. Constantinescu, semнала impertinențele nemaîînchipuie zvârlite de d-l Călinescu peste memoria lui B. P. Hașdău (*Moldova*, 27 Nov. 1941). D-sa a scăpat însă din vedere evidențierea jidaucelor în tinereța istoricului basarabean. Te lovești de ele la tot pasul. Nu ajunge ca Hașdău să fi fost nepotul de fiu al „unui poet polac și al unei eвреice” (p. 320, c. 2). Mai trebuia ca el să afirme și predilecții semite probabil ereditare, în aventurile sale galante. Numai după o asemenea recomandare, d-l Călinescu izbutește să exclame: „*Înrăurit de atmosfera vremii, Hașdău se agită, face antisemitism. E na-*

ționalist... Ideologicește rămâne antirus și antisemit" (p. 323, c. 1). Dealtfel, antisemitismul lui Hașdău e amintit doar incidental. Despre *Studiile asupra Iudaismului sau Istoria toleranței religioase în România*, — nici o vorbă. Ci numai o fugară mențiune pusă și ea subț îndoielile neexprimate dar transparente asupra sincerității unui om care se trage din jidaucă și a avut înclinații erotice pentru Estere.

Dar nu numai îndoelnica și, oricum, îndepărtata origine semită a lui Hașdău îi servesc d-lui Călinescu pentru demonetizarea marelui antisemit. Chiar în aceeași pagină, d-sa îl prezintă, nici mai mult, nici mai puțin, ca nebun: „Fusesse toată viața un om straniu, — zice d-sa, — cu preocupări și forme de viața străină lumii comune. După moartea Juliei, „el se schimbă cu totul, dând bizareriei lui o nuanță neplăcută“. „Consultă duhurile“. În cercurile spiritiste devine „chiar mistificator“ (p. 323, c. 1 și 2). Scurt și cuprinzător, — el este „un tip de rabin nebun“ (p. 324, c. 1). Și nebun de nuanță neplăcută. Adică furios.

Trebue să recunoaștem că autorul *Istoriei Literaturii* concede nebunului „uimitoare imagini“ de adevărat poet (p. 328, c. 1). Deasemeni observă că „urednică de stimă îl este documentația istorică“. Dar adaugă imediat după aceea: „Cu toată erudiția însă, impresia este adesea de bizarerie, fiindcă Hașdău forțează nota și e mereu în căutarea unei Moldove coapte de cultură, lux și bune instituții, cum nu se mai află nicăieri“ (p. 329, c. 1).

Așa dar, ajunge să ai o părere entuziastă despre țara ta ca să fii bizar, adică dement. Dacă autorul ar cânta locurile obârșiei sale cum e și drept, n'ar merita epitetul de nebun, numai pentru aceasta. Dar dacă o face Hașdău pentru Moldova, lucrurile se schimbă. Cum adică? Hașdău crede într'o Moldovă culturală, într'o Moldovă rafinată, când el criticul infailibil dela care începe lumea literelor, vine să decreteze inexistența spirituală a provinciei? Bizareriile pot abunda în opera d-lui Călinescu. Dar fiindcă iau forma pejorațiilor împotriva provinciei, ele se socot geniale, cartea epocală, iar ilustra-i persoană autorul și-o prezintă complezent nemuririi. Lăfăit fotogenic și în avantajoasă scrutare pe cele patru pagini ale lucrării (p. 838—842), dupăce își publică versurile șuite, d-sa își aplică voluptuos

eticheta reclamelor impudice, așa cum a învățat-o la taraba patronilor săi iudaici.

În schimb, întreprinzătorul domn Călinescu este neîndurător chiar și cu adversarii lui Hașdău, când se întâmplă să fie moldoveni. Căci ceea ce urmărește d-sa în primul rând, este îngenuncherea și reducerea la neant a spiritului provincial.

Astfel, junele profesor se ia la harță cu *Junimea* nu din întâmplare sau caprițiu ci numai fiindcă societatea e a Iașului. Căci d-sa simte că *Junimea* nu reprezintă numai un popas însemnat în calea literilor românești. Că este totodată un fenomen local care nu s'ar fi putut produce aiurea.

Până și *Maioreșcu*, care nu e moldovean, nu scapă de suflările înveninate ale criticastrului. El fiind inițiatorul *Junimei*, asupra lui se revarsă potopul unor bârfeli amuțite de mult, dar conservate de o memorie perversă și oferite cu desinvoltură posterității.

Antipatia pentru Societatea literară a Iașului stă poate și'n faptul că majoritatea membrilor ei au „o formațiune intelectuală germană” și că „orice junimist ambițios a căutat să-și ia doctoratul în Germania” (p. 365, c. 2). Nu știm care-i pecetea culturai d-lui Călinescu. Presupunem însă că germană nu e, judecând numai după această constatare.

Ar fi să merităm la rândul nostru acuzația de cârcotași dacă ne-am opri la fiecare detaliu. Dar sunt cazuri care nu pot fi trecute cu vederea, atâta's de strigătoare la cer. Știați oare că poeziile lui N. Gane sunt „prozaice” și că „narațiunile sale istorice sunt curate furturi” iar compozițiile sale sunt „leșinate”?! (p. 375, c. 1 și 2).

În deosebi revoltător, este modul cum sunt tratați naționaliștii dela *Junimea*. Și nu oricare din ei, ci cei mai străluciți exponenți ai sufletului moldovenesc. Am numit pe Ion Creangă, pe M. Eminescu și pe Vasile Conta; pe A. D. Xenopol și pe ultimul în viață dintre ei, — pe A. C. Cuza.

Astăzi nu se mai poate vorbi de *Junimea* fără a se pomeni de Eminescu și de Creangă, indisolubil legați de societatea ieșană, căreia i-au adus odată cu gloria, veșnicia. D-l Călinescu a înțeles acest lucru tot atât de bine, sau chiar mai bine decât alții, acordând încă de mai de mult o atenție susținută celor

doi junimiști. D-sa a publicat până acum în mai multe volume „Viața lui M. Eminescu” și „Opera lui Eminescu”. A mai dat la lumină „Viața lui Creangă”. Deasemeni, în prefața *Istoriei Literaturii* ține să precizeze că „pentru epoca mijlocie a clasicilor, a ales doi scriitori de bază pe care i-a studiat monografic (Eminescu și Creangă)” (p. 6).

Deci nu se poate spune că subiectul nu este cunoscut autorului. Expus monografic și cu pasiune, urma să dea rezultate pozitive de care să se bucure cercetările viitoare. Ori, d-l Călinescu aduce, acolo mai ales, aportul fantaziei d-sale, tot atât de fertilă pe cât de bolnavă. Impins de temperamentul său nenorocit către contrafaceri caricaturale, ia ca punct de plecare vagi mahalagisme pentru a le amplifica în tablouri revoltătoare.

Creangă și Eminescu sunt scriitorii cei mai iubiți de Domnul Călinescu. Totuși, iată cum ne sunt prezentați la pag. 422, col. 2-a *Istoriei* d-sale : „Prietenul cel bun dela Junimea deveni, se înțelege dela sine, Eminescu... Creangă îl duse în bujdeucă, îl ospătă cu mâncările Tincăi, îl vârî în ceata lui compusă din Zahei Creangă, psaltul, popa Gh. Ienăchescu, instttutorul V. Răceanu, comisarul Nicșoi, toți naționaliști, consumatori de pastramă friptă pe spuză și de vin, prin crășme mărginașe unde ședeau pe lavițe ori afară, jos, pe rogojină”.

Sublinierea care este a noastră va fi desigur inutilă pentru mulți. Textul vorbește îndeajuns, demonstrând că autorul e nu numai fantezist dar și pângăritor până la cinism. Cum adică, atâta a rămas de pe urma neuitatei prietenii a celor doi mari moldoveni?! În opera călinesciană, mireasma presărată prin bojdeucă de busuiocul dela icoane e acoperită de aburii grași ai mâncărilor Tincăi. Societatea celor câțiva ieșeni simpli și detreabă, jumătate rustici jumătate citadini, e o adunătură de mahalagii. Sufletul datinei lor, e suflet de ceată. Și încă de ceată bețivă. Dar toate sunt anume ticluite pentru a ajunge la monstruoasa împerechere a naționalismului cu prețuirea pastramei fripte și a ulcioarelor de vin. Ca și cum una fără de alta nu s'ar putea; ca și cum ele ar fi organic înrudite. Așa dar, iată-i pe Eminescu și Creangă rătăcind cu ceata lor prin mătăhălele Iașului, pentru îndelungi popasuri prin crășmele mărginașe, unde

se tăvăleau pe jos, pe rogojini! De ce nu subț masă, — așa cum desigur ai gândit-o, d-le Călinescu?

Parcă văd aieve pe cei doi mari și nefericiți prieteni, pornind agale pe ulițele desfundate într'una din neșfârșitele lor colindări către dealurile răcoroase ale Tătărașului, Copoului sau Socolei. E nădușală mare. Încropeala caldarâmului e vătuită cu colb. Cei doi se strecoară pe subț umbra zaplazurilor, pe subț oșnetul sărac al salcâmlor. Fostul diacon, gras din caleafară, merge anevoie. Ține pălăria în mână. Găfăie. Il înăbușă căldura. Se oprește când și când, scoate batista mare, cadrilată, să-și zvânte broboanele arșiței. Tovarășul lui are fața trasă. Cele dintăi păcle ale boalei s'au așternut peste trăsăturile chinuite. Căutătura-i plutește peste zări. Privirile au melancoliile îndepărtate ale apusurilor de soare. Cel bunduc îl iscodește cu coada ochilor. Ar vrea să-l trezească din visare, să-l zmulgă gândurilor posace. Ocărăște în gura mare niște diavoli care se hârjonesc în praful drumului. Apoi se întoarce către blându-i însoțitor:

— Când n'om mai fi, cine-o mai colinda oare prin aieste uliți proaste? Te pomenești că copchiii iștia ni-or cresta mâne răbojul neputințelor noastre.

Tovarășul însă nu răspunde. El trece mai departe. Pașii lor sunt înghițiți de tăcere precum li-s umbrele de cotitura drumului...

Voi care fugeați ieri de sălbateca nepricepere a acumniciei voastre, știați oare ce vă așteaptă mai târziu? Nu copiii de acasă, dar cei de oriunde și ai oricui, aceștia zburătăcesc cu pietre trecerea amintirii voastre pe la răspântiile unde v'ați odihnit visul și suferința. Și ca și în trecut, nu se ridică nimeni să puie mâna în gulerul cutezătorilor. Ei hămăie mai departe, nepe-depsiți, în satul fără de câni ajuns limanul otrepelor.

Zădarnic caută d-l Călinescu să se spele de voitele-i impietăți, invocând mărturia lui Ibrăileanu cu privire la studiul său despre Eminescu. Nu știu dacă cetindu-le astăzi, același Ibrăileanu i-ar mai acorda calitatea de „*artist creator care face de la psychologie vivante*“. Creație, da. Psicologie, cât vrei. Dar într'o formă cuviincioasă și cu un fond documentar care să fie la înălțimea elementarelor cerințe ale unei lucrări preținse de știință. Dar psihologia aceasta indecentă să rămăie în mahalaua autorului lor. Căci Iașul, al cărui duh el nu-l va putea

pătrunde, e prea altfel, prea îndepărtat de iscodirile-i nemernice, de leliță clevetitoare.

Același tratament sălbatec îl aplică d-l Călinescu celui alt mare naționalist junimist, — Vasile Conta. Numai cât aici e utilizată metoda subtilizării care merge până la desființarea omului și operei sale. Câteva rânduri, douăzeci și cinci de toate, și acele scrise pe jumătate de pagină, ni-l înfățișează pe Conta ca pe un „fecior de popă” care „trece drept întâiul filozof român ceea ce nu-i just”. Și d-sa precizează : „Conta a fost un naționalist și e regretabil că n'a încercat să găsească o temelie metafizică politicei lui”. „El spunea cu prolixități de autodidact lucruri curente (p. 384, c. 2).

În câteva comprimări de rânduri e meschinizată astfel în mod infam personalitatea lui Vasile Conta. I se cere metafizică cui, — omului politic ? Dar acțiunea antisemită a lui Vasile Conta a fost determinată de tragedia unei situații care se cere rezolvată imediat, din convingerea profundă că „dacă noi nu vom lupta împotriva elementului jidovesc, vom pleri ca națiune”. Ca om de acțiune, Conta făcea față unei tragice realități. Nu mai avea vreme să meargă până la enunțarea cauzelor primordiale. Alături de Holban și Ghiță Mărzescu, întemeiază *Comitetul Central* dela Iași pentru a salva țara de intruziunea masivă a jidovilor în rosturile ei. Sprijinindu-se pe organizarea luptei din afară, el continuă cruciada românească în Cameră, ca deputat. În ședința dela 11 Septembrie 1789, marele român prezintă adunării proiectul său de inițiativă parlamentară care respingea încetățenirea în masă a jidanilor. Și în aceste memorabile zile ale roirii conștiinței naționale, face să răsune ca un imn de biruință memorabilul său discurs în care opunea presiunilor dela Berlin, drepturile imprescriptibile ale României eliberate, deci suverană.

Aceste pagini de epopee națională nu-l interesează însă pe d-l Călinescu. D-sa devine iarăși numai *critic literar*. Latura politică nu-l preocupă decât pentru a-i cere *metafizică*. Dar discursul lui Conta nu-i numai politic. E viața unui neam care cloțeste acolo după cum în Filipice tresărea nu credința unui om ci însăși inima Agorei și libertățile Atenei. Clădit pe suferința neamului, discursul lui Conta se avântă într'o arhitectonică de stil cum rar ne-a fost dat să cunoaștem. Întrebăm : genul oratoric

face parte din literatură, da sau nu ? Și dacă da, cum se face că un istoric literar să desconsidere una din perlele stilului și, poate, cea mai strălucitoare ? Numai fiindcă discursul este antisemit ? Dar atunci să nu ni se mai vorbească de o *Istorie a Literaturii* ci de o carte pătimasă, scrisă din porunci oculte împotriva ființei neamului. Unei asemenea cărți, îi preferăm oricare manual didactic pentru cursul secundar unde suntem mai amplu și mai cinstiți informați de viața și opera gânditorilor noștri ; unde ei ne sunt prezentați ca genii ale românismului și nu insultați de caprițile iconoclaste ale renegaților.

Tot atât de subtilizată și calomniată e și figura lui A. D. Xenopol. D-l Călinescu are virtuozitatea de astădată de a face din același număr redus de rânduri un vast receptacol de grosolane calomnii. Căci, spre năcazul d-sale, e nevoit să constate că Xenopol nu e numai istoric, dar și *naționalist*. Deaceea, el trebuie să fie neaparat un „metec“. Talăl lui „*ar fi fost semit... cu toată afirmarea că el fusese protestant, ceea ce li se întâmplă multor Evrei*“. „*Mama Vasiliu are și ea sânge grecesc*“. Și, închee d-l Călinescu, „*tocmai acest amestec a îngăduit asimilarea totală a fiului, care este un naționalist sincer, ba încă un antisemit*“ (p. 384, cc. 1 și 2).

Cunoaștem dela cazul Hașdău scelerata manoperă. Ca și dincolo, dintr'o zvoană se improvizează o realitate. Un protestant e prezentat ca jidan, iar o româncă cu numele Vasiliu, ca grecoaică, pentru a face apoi din *corectura* lor un *naționalist*, și *încă antisemit*. Ca și cum ai spune ; ce cauți dumneta, *metecule*, în trebile românești ? Ce, — d-ta ai pretenția să ne înveți cum să ne apărăm ? În definitiv, împotriva cui, — împotriva părinților d-tale ?

Căci altfel nu vedem ce rost are apropierea între originea presupusă străină a lui Xenopol și credințele lui care *tocmai de aceea sunt antisemite*. Să recunoaștem, — ne găsim sau în fața unui logice de balamuc sau în fața unei iscusite perfidii.

Dar maculatura călinesciană nu spurcă numai fruntea bronzurilor clasice. Ea se așterne pretutindeni, transformând în coțineală altarul credinței naționaliste.

Oricât de greu ne este, nu putem trece sub tăcere tratamentul aplicat lui A. C. Cuza, omul care a luminat definitiv

duhul profețiilor înaintașilor în razele Svasticei, astăzi biruitoare peste tot întinsul Europei.

Dacă lui Vasile Conta și lui A. D. Xenopol li s'a dat o rubrică, — oricât de mizerabilă, dar totuși o rubrică, — lui A. C. Cuza nu i se oferă nici macar atâta. La pag. 482, marele doctrinar antisemit, se vede încadrat cu o epigramă de tinerețe în rândurile *Contemporaniștilor* și grosolan insultat, fiind pus la cot cu „*un gimnazist evreu din Botoșani*” care întreabă pe o altă iuflă liceală din București „*de existența lui Dumnezeu*”. Apoi, la pag. 484, o fotografie a „*naționalistului de mai târziu*” privește în uniformă de soldat spre chipul bărbos de peste drum al jidănului critic Dobrogeanu-Katz. Despre acesta însă, autorul se ocupă în spațiul a patru pagini. Nu mai încape îndoială că cele două apropieri au fost ghiduș ticluite de impertinența Călinescului. Cum nu îndrăznește să atace de front pe un om aureolat astăzi de venerația întregii obștii românești, trepădușul bălciurilor iudaice schițează romanțe fără cuvinte, dar nu mai puțin profanatoare.

Nu ne așteptam ca d-l Călinescu să vorbească despre *Poporaște* sau despre *Studiile Economice-Politice*. Dar credeam cel puțin vrednice de o mențiune *Versurile*, *Epigramele* și *Cugetările* lui A. C. Cuza, intrate de mult și pentru totdeauna în patrimoniul literelor românești. De asemenea, trebuia să se acorde un cuvânt cel puțin *Naționalității în artă* unde, pe marginea unei strânse documentări critice, se desprinde, luminoasă, teoria verificată astăzi a „*naționalității ca putere creatoare a culturii umane*”.

Opera lui A. C. Cuza este epocală nu numai în domeniul economic și politic, dar și în cel literar. Și e cu atât mai fundamentală, cu cât pune piatră de hotar între două lumi, două concepții de viață antinomice. Oricare istoriograf literar imparțial ar fi făcut cel puțin această constatare, așa cum n'a făcut-o pățimașul criticaștru al „adevărurilor literare” din Sărindar.

E lesne de înțeles că dacă gloriile moldovenești au fost astfel pângărite, nici ceilalți n'au avut o soartă mai bună.

A. Vlăhuță ? Aflați că „*merituoasă la acest epigon al lui Eminescu e păstrarea unei decențe în platitudine*” (p. 495, c. 2). Și datorită faptului că e „*antisocialist și antisemit*”, el a realizat „*o carieră cu totul absurdă*” (p. 490, c. 1).

În puținele pagini consacrate lui N. Iorga (542—545), d-l Călinescu subliniază vastitatea operei genialului cărturar. Însă imediat după aceea, infamiile curg gărlă. Iorga ca „*stilist original, nu construiește*“. Ca istoric, „*cărțile lui sunt niște cataloage pomelnice, ideile lipsind cu desăvârșire în operă*“. „*El e un Macarie sau Nazarie*“... „*Dincolo de Renaștere, rămâne un ră-tăctt*“. „*Nu pricepe nimic*“. „*El nu are macar orientarea în locurile comune a unui elev de liceu*“. Ca literat și critic, „*condamnă pentru obscenitate opere din auzite*“ și „*a fi descoperit de el, este, în majoritatea cazurilor a fi lipsit de vocație*“. În schimb, „*a stârnit ura împotriva a tot ce este nobilă sforțare de creație și a făcut pe adevăratul artist odios publicului*“. Iar în siluetarea oratorului, d-l Călinescu își permite următoarea scabroasă impertinență: „*Vorbea cu grația leneșă a femeii, că-reia i se face o dulce violență*“.

Bietul Argezei și,—vezi bine,—nemernicul acesta de Iorga care a îndrăznit să combată otrava „*artel pure*“, dovedindu-se cel puțin în această împrejurare nu tocmai femei față de violențele pornografilor judaizanți din a căror tagmă face și d-l Călinescu parte.

Cu asemenea procedee împioase, sunt deșghiocate și strivite subț călcăiul defăimării aproape toate operele moldovenești. Calistrat Hogaș, I. Mironescu, Simeon Mehedinți, I. Petrovici sau Mihai Codreanu,—indiferent de's tineri sau mai vechi, de's morți sau în viață,—sunt trecuți prin ciurul aprecierilor păti-mașe. Din ei nu mai rămâne nimic, absolut nimic decât subtilizarea sau insulta.

Rari sunt scriitorii care se bucură de îngăduințele D-lui Călinescu. Așa e Al. O. Teodoreanu. Și asta poate numai datorită *Cântecelor de ospiciu*, pe care criticul se grăbește să le reproducă, dovedind și de astă dată o nedesmințită slăbăciune „*pentru accentele perfid ironice din reveria insomnioasă a demenților*“ (p. 695, c. 1).

Deosebit de interesantă e însă concluzia neașteptată la o-pera lui Mihail Sadoveanu. E adevărat, romancierului i se acordă un spațiu larg de 16 pagini (545-561), iar observațiile capătă adesea valoare de omagiu. În schimb, cel mai moldovean scriitor după Creangă, e pur și simplu desființat ca atare. Nu mediul l-a creat pe autor ci „*el crează întâi un univers pen-*

tru a-și așeza în el făpturile sale. Opera se bizue pe o natură unică, locuită de un singur tip de om". Omul acesta însă nu-i moldovean. Căci d-l Călinescu după ce precizează că „omul (scriitorul deci) personifică în chipul cel mai izbitor opera", adaugă „ochii nelămuriți, reci, venind de departe și trecând peste prezent, sunt ai unei rase necunoscute". Și d-sa ne lasă chiar să întrevădem care ar fi aceste obârșii nedeslușite când afirmă că „idilicul lui Sadoveanu e în înțelesul cel mai larg, asiatic, scitic" (p. 561, c. 3).

Iată deci o operă recunoscută în întregime, dar care e luată numai ca valoare intrinsecă, despărțită fiind de lumea moldovenească, în care s'a născut și a trăit marele scriitor. De acuzările *asiatice*, nu mai vorbim. Le lăsăm judecății oamenilor cuminți.

Dar, nu vrem să abuzăm de răbdarea cetitorului.

Din cele arătate mai sus și evidențiate nu atâta în comentarii cât prin fotografii de citat, se desprinde intențiunea susținută a autorului de a declasa și terfeli creația moldovenească. Spiritul provinciei este redus la neființă mai ales când acesta îndrăznește să se afirme în latura gândirei naționaliste. Opera d-lui Călinescu este opera unui sălbatec iconoclast, dușman neîmpăcat al Moldovei în special, al naționalismului în general. D-sa este cel dintâi autor care se încumetă să dărâme cucernicia întregii lumi românești. Pentru d-sa, Moldova nu pare să fi demnă de îmbrățișarea recunoscătoare a țării. Aportul ei masiv în dezvoltarea culturală din ultimii 80 de ani, e nul. Curente de idei, aicea germinate, sunt pur și simplu ignorate. Oamenii? Reduși la proporție de cârliță în lumea mușuroaielor lor. Ceea ce ne face să afirmăm că pașii conferențiarului de estetică dela Universitatea din Iași sunt călăuziți prin beznele urei, fie de fosforescența demenței, fie de steaua lui David. De luceafărul izbăvitor al Magilor însă, nu.

Totuși, să fim drepți cu d-l Călinescu. Nu se poate spune că d-sa nu a găsit și desăvârșiri literare, în Moldova. Din întâmplare însă, producțiile nu sunt autohtone. Ele aparțin, în întregime pripășiților cu zulufi ai ultimului veac.

În „Cetatea Moldovei“, (an. II, vol. III, nr. 14, ppg. 171-182), d-l G. Ungureanu, directorul arhivelor statului din Iași, a publicat articolul d-sale *O istorie a pseudoliteraturii românești*, în care denunța scrisul lui G. Călinescu ca tributar Israelului. D-sa arăta, cu bogăție de citate, cum autorul *Istoriei literaturii române*, scoate sistematic în evidență opera jidovească în paguba celei autohtone.

Intr'adevăr, nici d-l Călinescu n'ar putea-o contesta. Fenomenul e izbitor chiar pentru cetitorul neprevenit. Și ca dovadă că autorul și-a dat seamă de monstruozitatea înfăptuită, e faptul că se simte dator să o justifice. La pag. 888, c. 1, d-sa zice: „o minte dreaptă, care nu confundă problemele politice cu lumea ideală a creației, nu poate să nu recunoască contribuția evreilor“. E o scuză tardivă, și nesinceră, făcută în ultimul moment, când conjuncturile politice au obligat pe d-l Călinescu la o searbădă lăcrimare de crocodil. Căci opul d-sale, purces încă pe vremea când Izraelul era atotputernic în România, a văzut lumina tiparului deabia în toamna anului 1941, care, prin grația lui Dumnezeu, a adus și la noi biruința Svasticeii.

Dar una este să menționezi în cadrul turpitudinii ei, contribuția evreilor în literatura noastră, și cu totul altăceva e să-i dai locul de cinste. Sunt pagini nenumărate în această lucrare care se ocupă cu virtuoașă atenție de producții imbecile,—astăzi cu desăvârșire uitate, dispărute. Toți Pelzii, Adercii, Urit-Benadori, Pribegii, Baltazarii, Dobrogenii-Katz, Voroncii Ilari și atâția alții, mulți și nenumărați alții—, toată infecta plevușcă a Ghettourilor, toate gemătele de răzvrătire și urzelile trădătoare, se lăfăesc în aceste pagini ale preamăririi Israelului. De astă dată d-l Călinescu nu l-a uitat pe nici unul. Și fiecăruia i-a dăruit calificative mieroase care merg dela lauda tâmpă până la platitudinea abandonurilor slugarnice.

Astfel d-sa descoperă un mare ctitor al poeziei moldovenești în persoana unui jidănaș ignar din Herța. Ce sunt Alecsandri, Vlăhuță, Mihai Codreanu? Nimic. Adevăratul poet este un altul. V-o spune răspicat d-l Călinescu la pag. 780, c. 2: „B. Fundoianu a fost printre primii promotori ai poeziei pure. El a fost catalogat ca poet tradiționalist“. Căci „poetul este evreu din Moldova unde Evreii au îndeletniciri aproape câmpenești, împiedicați totuși de tradiția aglome-

rărilor târgovețe să se bucure din plin de sinceritatea vleții agreste. E în el o nostalgie de bucolic, de amestecare cu pământul“ (p. 781, c. 1).

Citești și te'ncrucești. Unde a învățat oare d-l Călinescu istoria economică și socială a Moldovei? Din ce fund de *heider* scoate d-sa constatarea că jidanul este aici agricultor? Dar d-l Călinescu, probabil conștient de enormitate, nu mai pontifică de astădată. D-sa prezintă divagațiile sale cu reticențe de aproximație. Jidanul e rustic. Cu toate astea, el trăește prin tradiție, în aglomerări târgovețe de unde oftează după pământ. Dacă însă jidanul e așa, și e numai așa precât îl știm cu toții, cum ajunge să 'mpletească nostalgii bucolice?!

Cine cunoaște cât de puțin istoria Moldovei, știe că jidanul s'a așezat numai în orașe și prin târguri. La țară, el n'a apărut decât ca arendaș sau crâșmar, — amândouă ocupații care storceau atât pălmăcii cât și pământul țării. Ca atare, jidovul n'a fost nici odată legat de brazdă. Cum să aibă dragoste de glie pri-pășitul care o privește doar ca o afacere mănoasă, răbojită în catastife orândărești sau comerciale? Din dosul tejghelelor, e greu să adulmecii în primăvară reveneala brazdelor sau să îngâni trilurile de priveghetoare. Lăcustele nu cântă. Ele pustiesc și trec mai departe.

În ce-l privește pe Burăhul Fundoian, să ne permită d-l Călinescu să fim și de astădată mai informați decât d-sa. Căci, fiind ieșeni, noi îl cunoaștem, — am putea spune, — l-am atins, dacă așa ceva s'ar putea pipăi cu mâna liberă. Răpciugos ca toți jidănașii mângâliatori de hârtie ai redacțiilor pe unde și d-l Călinescu și-a făcut academia esteta, „Barbul“ alerga ziua după gheșefturi și noaptea după scandaluri pentru a avea ce exploata prin șantaj a doua zi. Arătarea vâscoasă, zămisliță de pestilențele Cahalului, îți dădea, ție ca om, un sentiment de rușine când îl întâlneai strecurându-se îndoit de șale și cu „sărut mâna“ pe buzele resfrânte larg de zâmbetul cretin. Iată poetul, iată-i avânturile.

Dar pentru d-l Călinescu aceștia sunt autenticii glăsuitoari ai poeziei moldave. Ei singuri poartă vibrația tradițiilor, spasmul nostalgiilor bucolice. Ei sunt totul. Copiii țării, nimic. Și cum dela dânsii începe adevărata lirică românească, e firesc ca numai ei să se bucure de toate atențiile critice, iar neamul lor să provoace

înduioșări „românești”, pentru faptul că a fost *împiedecat* dela o totală acaparare a solului și rosturilor băștinașe. Se va spune, —fiecare e liber să creadă ce vrea. Da, dar nu e mai puțin adevărat că asemenea criminale păreri sunt de domeniul sancțiunilor, mai ales când aparțin unei *Istории a Literaturii Române*.

Ne mărginim la citarea acestui singur caz. Oricât l-am ține departe în cleștele scârbei noastre, el infectează totuși atmosfera acestor rânduri. Dealtfel, pângăririle antinaționale ale d-lui Călinescu au fost semnalate de mai de mult și nu înțelegem să recapitulăm accentele de unanimă și explicabilă revoltă.

Nu ne putem împiedeca însă de a aminti scrisoarea strălucitului prozator și academician, d-l Brătescu-Voinești, adresată prin ziarul „Curentul” din 26 nov. crt. d-lui D. Caracostea, directorul Fundațiilor Regale, pentru a-i explica motivele ce l-au determinat să plece dela conducerea revistei acestui așezământ cultural. Intre altele, d-sa arată că nu mai poate rămâne într-o instituție a cărei editură a publicat opera d-lui Călinescu. Nu fiindcă persoana d-sale este batjocorită acolo, dar pentru că sunt defăimați toți gânditorii cinstiți ai țării, în timp ce jidanilor li se împletesc cununi de laur. Iată un pasaj din această scrisoare :

„Chiar dacă ași fi fost convins că aprecierea operei mele, formulată în *Istoria literaturii române*, ar exprima părerea sa sinceră, obiectivă și dezinteresată, ași fi ridicat din umeri zicându-mi: *de gustibus non est disputandum*. Dar această apreciere se vede deslușit că este a unui om care urmărea să complace celor din Sărindar, de vreme ce personalitatea și valoarea operei tuturor celor care au îndrăznit să se atingă de sfântul neam al lui Israel sunt sistematic și stăruitor minimalizate. Bine înțeles, foarte inteligent fiind, d-l Călinescu se silește să-și ascundă jocul. S'a ferit să aducă laude prea mari scriitorilor evrei, — ba chiar a redus la proporțiile meritate pe unii din ei. Astfel, cetitorii naivi îl vor socoti drept un critic obiectiv și nepărtinitor, — vor respinge învinuirea de filosemitism ce i s'ar putea aduce.

„Dar toată fina dumisale diplomație nu poate înșela pe un cetitor avizat, mai ales când constată că același critic, care consacra câteva pagini de câte 128 de rânduri domnilor Aderca, Baltazar, Peltz, Ilarie Voronca și altor câțiva scriitori de aceiași

origine etnică, găsește abia 30 de rânduri pentru Soveja (Simion Mehedinți), iar pentru A. C. Cuza abia șapte!

„Evident cartea d-lui Călinescu nu mă lasă rece și indiferent, dar ea nu trezește în mine nici pic de revoltă împotriva unei jicniri nemeritate, ci măgulire, groază și compătimire.

„Măgulirea de a vedea că mi se aplică același tratament, care se aplică lui Alecsandri, lui Vasile Conta, lui Eminescu și lui A. C. Cuza.

„Groază, înaintea constatării gradului de atotputernicie la care ajunseseră evreii în țara noastră. Situația în care se găsește pus de el însuși, d. Călinescu, este pe lângă alte multe, o dovadă elocventă a acelei atotputernicii“.

Și d-l Brătescu-Voinești închee astfel:

„D-l Călinescu, o jur înaintea lui Dumnezeu care mă aude, nu-mi inspiră nici un sentiment de vrăjmășie, ci o sinceră și profundă compătimire“.

Cerem ertare veneratului academician. Dar nu am ajuns încă pe înălțimea culmilor albe pentru a privi disprețuitor spre viermurile de jos. Nu avem nici vrâsta generoasă și iertătoare a d-lui Brătescu-Voinești și nici nu ne spunem cuvântul din depărtare. Suntem de aici, din Moldova aceasta degradată până la infamie de un profesor al ei. Și sângele nostru încă tânăr clocotește sub biciuirea indignărilor justificate. Noi nu ne putem retrage amărâți în fața umilințelor tuturor pripășiților. Nu compătimim, ci denunțăm. Cerem în primul rând stabilirea responsabilităților. Căci aceste sunt mai întinse decât s'ar părea. Opera d-lui Călinescu este cu atât mai nocivă cu cât nu este a oricui. Ea e tipărită de prima și singura editură oficială din țară și e semnată de un profesor universitar.

Răspunderile revin deci autorului, editorului și universității.

Asupra autorului nu mai avem de insistat. Cele mai sus arătate îndrituiesc cu prisosință enunțările titlului. Opera d-lui Călinescu pare să îmbrățișeze amândouă rubricile lui. Căci numai un icnoclast poate proceda astfel, și numai un dement se poate exprima așa.

Nedumerirea noastră se oprește însă la Editura Fundațiilor Regale. Ne deprinsesem să vedem în instituție un vast laborator de selecționare a operelor scriitorilor autohtoni. Calitatea ei oficială făcea din publicațiile ei recomandări profund oneste, aju-

tând propășirii literelor noastre și desăvârșind gustul și cunoștințele marelui public. S'au publicat acolo, pe lângă traduceri bune, lucruri de seamă, care înseamnă popasuri strălucite în literatura noastră. Și deodată, ne trezim cu bolboroseala călinesciană.

A pierit oare la Fundație obiectivismul și seriozitatea discernământului? De către cine și cum s'a îngăduit să se cheltuiască, zice-se, două milioane și jumătate pentru editarea unei asemenea infamii?

O *Istorie a literaturii române* e o operă de vastă sinteză. Privirile-i îmbrățișează secole și cată a defini epoce și fenomene distincte. Ea nu se poate întemeia deci decât pe o amănunțită analiză anterioară, presupunând o colaborare cât mai largă. Altfel, riscă să devie ceea ce e lucrarea d-lui Călinescu,—elucubrațiile unui iresponsabil, și enunțarea unor idei și sentimente personale, vrăjmașe intereselor naționale. Ori, scopul de totdeauna al Fundațiilor a fost întărirea spiritualității autohtone și nu preschimbarea ei în șandrama. Se impune deci o cât mai grabnică reparație. Nu mai suntem în Evul Mediu. Credem totuși în eficacitatea arderii pe rug a blăstămățiilor ce pot primejdui ființa neamului. Cei care au făcut greșala editării *Istoriei literaturii* așa zise *române*, au datoriat elementară de a o retrage din circulație, denunțând-o ca vinovată de les-națiune.

Tot atât de gingașă este situația Universității ieșene, — a Facultății de Litere în special. Admițând că din început n'a cunoscut cuprinsul lucrării d-lui Călinescu, ea avea totuși datoriată să intervie a doua zi chiar după apariție și să ceară imediat Ministerului de resort suspendarea din învățământ a autorului, până la pronunțarea sa asupra cazului.

În loc de aceasta însă, Consiliul profesoral i-a cerut definitivarea la conferință, și, — mai mult încă, l-a recomandat suplinitor la catedra de *Istoria literaturii vechi românești*, catedră ocupată până ieri cu recunoscută competență de emeritul profesor Gîorge Pascu, astăzi pensionat. Știm și de cine s'au făcut aceste recomandări. Nu e de mirare că oamenii democrației iudaizante, purtând în bagajul lor și dosarele cu învinuiri de comunism pe la consiliile de război, să-și grăbească îngroșarea rândurilor pentru întărirea pozițiilor grav primejduite. Dar, în aceiași

măsură, Statul are datoria să-și apere ființa și să-și asigure continuitatea duhului său.

Concluzia care se desprinde dela sine, e clară. D-l Călinescu trebuie să plece dela Universitatea din Iași, iar opera d-sale trebuie nimicită. Să plece nu numai dela catedră dar și dela conferință. Căci *Istoria* d-sale nu este decât cursul pe care-l predă studenților. Ori, tineretul n'are dreptul să fie mistificat de toți trepădușii negativismelor iudaice.

D-l Călinescu ar face bine să părăsească și Iașul. N'a știut să-i menajeze susceptibilitățile, a bârfit în dreapta și 'n stânga, a scuipat pe altarul cucerniciilor lui și a calomniat gazda care l-a îmbrățișat. Astăzi nu-l mai poate întâlni un ieșan fără să se simtă strivit subt oprobriu. Iar nopțile-i vor fi bântuite de umbrele trecutului, maculate de noroiul fanteziilor d-sale bolnave.

În ceea ce ne privește, poate să fie sigur că acolo unde va păși d-sa noi ne vom da la o parte și că golul se va face tot mai mare în jurul ilustrei d-sale persoane. Și nu vom dezarma până ce dreptate nu se va face, — așa cum o vrea imperios nu numai Iașul și Moldova dar înseși conjuncturile prezente.

La cucerirea Ierusalimului, Titus Imperatorul privea dincolo de zidurile răpuse cum ardea templul lui Solomon. Din adâncă-i reverie, fu trezit de un centurion. El îi raporta că zelatorii, leviți și coheniți, s'au refugiat în sinagoga mistuită de pojar, întrebându-l ce soartă să le dea. La care Împăratul răspunse: „De arde templul, să ardă și sacrificatorii!”

Biruința de astăzi e a Svasticei. Sărindarul a dispărut. Se cade dar ca în ruinele lui să fie îngropați și gândacii obscurilor complicități iudaice.

GH. A. CUZA

ORA DE MUZICĂ

Amintirea aduce și astăzi domnului Ghinescu osanale de recunoștință, pentru exploziile de ilaritate ce ni le-a dăruit timp de patru ani la lecțiile sale de muzică.

Domnul profesor Ghinescu era potrivit de statură, — mai mult gras decât slab și foarte puțin ciupit de vărsat. Deși era trecut de mult de floarea vârstei, musteața-i era într'atât de rară de parcă fusese păscută de orătănii.

Pe cât era de aspru la căutătură, pe atât era de dulce la grai. Tainele firii îl înzestraseră prisoselnic pe dinăuntru, în schimbul celor ce i le răpise din înfățișare.

Ca om al ordinii și disciplinelor școlare, ținea să aibă în clasă monitor și, pe deasupra, un pedagog orânduit de direcție.

Când venea ora de muzică, domnul Ghinescu se făcea auzit dela distanță, din cauza ghetelor cu scârț.

Cătuneanu, colegul nostru cel mai zvăpăiat, — după aprecierile d-lui Ghinescu, — îl lua în primire dela ușă :

„Domnu Ghinescu, a uitat să vă scoată scârțu dela ghete. La care domnu Ghinescu răspundea :

„Afară măgaru și să nu te mai prind în clasă“.

Între noi fie zis, domnul Ghinescu, împreună cu Apuleus, Lucius de Patras, Lucian și Agnolo Firenzuola, era printre autorii care admit metamorfoza omului în măgar. El atribuia aceasta mai ales elevilor răi la muzică.

Ajuns pe catedră, și înainte de a se așeza pe scaun, maestrul îl examina cu atenție dacă are toate picioarele și dacă

nu e uns cu clei. Scotea un plic respectabil din buzunarul din dos al hainei din care lua, rând pe rând, — o cheie, un diapazon, un carnet și coada unui creion, pe care-l umezea stăruitor cu vârful limbii, în timpul cât striga catalogul.

Numai după săvârșirea invariabilului ritual, începeau exercițiile de solfegii.

Își controla vocea cu diapazonul și întreba monitorul de pagina unde a ajuns cu solfegiile.

— Monitor! dela paginaaa... până la paginaaa...

În timpul acesta începea primul bombardament cu cocoloși de hârtie.

Domnul Ghinescu, având o foarte fină ureche muzicală și neadmițând sgomotele în muzică, întrerupea imediat solfegiul.

— Măi, mare comedie, n'au ieșit toți răii afară. Pitagor! ce păzești? Care-i măgarul?

— Arhir, Domnul Ghinescu.

— Dă-i o carceră...

— Mai are una, Domnu Ghinescu.

— Dă-i două, ca să le ție minte.

Apoi punea din nou mâna pe diapazon, își dregea vocea și relua solfegiul cu mai multă pasiune. Câteva minute melodia plutea prin clasă de mai mare dragul. Căci maestrul nostru avea o voce de sopran care urca, scobora și făcea triluri, de credeai că-i o privighitoare.

Sferele senine ale muzicii, erau însă tulburate de un al doilea rând de cocoloși. Zborul lor năvalnic ajungea până la catedră, cutremurând beatitudinea Domnului Ghinescu.

— Aha!! N'au ieșit toți măgarii din clasă. Du-i domnule la carceră, să despărțim caprele de oi. Și apoi, adresându-se către toată clasa:

— Măi băiete, fiți cuminți, dacă nu vreți să ajungeți cu toții la carceră!... Acuma tăcere! Trecem la tiori. Munitor, creta și buretele!

Monitorul grăbea spre catedră și trăgea saltarul, în timp ce domnu Ghinescu se retrăgea grăbit cât mai departe de saltar, pentru a nu avea o surpriză din partea „răilor”. Iar din bancă se auzea:

— Conu Manolache sticlete, Conu Manolache sticlete.

Era o poreclă a d-lui Ghinescu, căpătată dela un sticlete

pe care elevii din altă generație i-l pusese în saltar în locul cretei și buretelui.

Domnul Ghinescu uitându-se pe deasupra ochelarilor se răstea :

— Măi, care-i magarul. Măi, că mulți magari mai sunt în clasă !!

În timpul cât explica la tablă teoria diezilor și bemolilor, apărea pe ușă Cătuneanu cu pedagogul din urmă.

— Ce este, magariule ? Nu mai este loc în carceră, pitagog ? !

— Domnu Ghinescu, îi frig în carceră și a venit să-și caute chipiul.

Cătuneanu se așeză din nou în bancă, simulând că-și caută chipiul. Negăsindu-l, pornea în căutarea lui, din bancă în bancă.

Domnu Ghinescu se făcea că nu vede.

— Acuma cu toții la solfegiu. Zic eu întâi și voi după mine.

Când un coleg greșește un sol diez, domnu Ghinescu îl corectează :

— Sol diez, chiorule, sol diez, magariule.

Deodată, intră pe ușă Arhir, care venea să-l ducă pe Cătuneanu la carceră. Domnul Ghinescu însă era acum avântat în biografia marilor cântăreți. Nu mai avea vreme de fleacuri :

— Azi o să vorbim despre Adelina Pati... Adelina Pati, măi băieți, a fost, este... nu crește ca ciupercile... „Hă, hă, hă“... Ce râzi modârlane ? ! Când a venit Adelina în țară am fost și eu la teatru.

Iar Cătuneanu din bancă :

— La galerie, la galerie !

— Măi, care-i magariul cu galeria ?

— D-voastră Domnu Ghinescu, că d-voastră ați fost la teatru.

— Pitagog, ia-l și-l du la carceră. Trebuie eliminați răii din școală. Apoi Domnu Ghinescu trece la alt solfegiu :

— Sol, si, re, si, sol...

În clasă se aude un behăit de capră și un clămpănit de barză din direcția lui Udrea ; un tropăit de picioare din direcția lui Irimescu. Arhir ridică pupitrul în sus și îi dă drumul cu sgomot, iar banda veselă din fund pune în funcție hârșăitul creioanelor între talpă și dușumea, amintind buhaiul dela Sf. Vasile.

— Măi, mare comedie !... Munitor ! ia o listă lungă și scrie tot ce fac măgarii: clămpănesc ca cocostârcii, behăie ca caprele, bat din picioare ca caii în grajd, trag buhaiul ca la Sf. Vasile. Să știe magarii pentru ce stau la carceră. Nu-s mulți răi în clasă: 30—40 (erau 30 elevi de toți)... Pitagog, dă-i afară !

— Pe care, Domnu Ghinescu ?

— Pe toți, domnule ! Merele rele strică pe cele bune. Chiamă și pe domn director. Nu mai este de chip cu răii.

Pedagogul evacuiază clasa. În vacarmul general, se aud strigăte de „Manolache sticlete” și altele. Zvoana se face tot mai ștearsă, risipindu-se pe urma băieților prin coridoarele vaste.

Domnul Ghinescu rămâne singur, fără de nici un rău în sala acum mută, fericit că poate avea și el câteva momente de liniște înainte de a intra în altă clasă, spre alte demonstrații și alte evacuări.

GH. TUDORANU

NATURĂ ȘI SENS POPULAR ROMÂNESC

Românii sunt popor de țărani, după cum au fost și Geții, strămoșii lor¹. Așa-i arată numele, istoria, îndeletnicirile și naționalitatea. Italianului *contadino*, francezului *paysan*, germanului *Bauer*, în limba română le corespunde cuvântul *țăran*² care derivă dela *țară* (cu semnificația 'pământ', 'patrie', 'țară') și vine din latinul *terra*³. Deci chiar această numire de *țăran*, adică *om al pământului* și *al țării*, îi caracterizează pe descendenții răsăriteni ai Daco-Romanilor. Ba cronicile românești, când vorbesc de gloatele de țărani, îi identifică pe aceștia și mai mult cu patria, numindu-i colectiv *țara*.

Însuși numele de *român*—mai vechi și popular *rumân*, alături de *armân*, *aromân*, *rămân*, *rumer*, care derivă din *Romanus*, păstrat numai de acești Latini carpato-balcanici și de Ladinii Elveției, căci celelalte popoare romanice și-au luat nume după țara locuită (Italiani, Spanioli, Portughezi), sau după elementul care i-a organizat din punct de vedere social și politic (Francezi)—are o deosebită semnificație.

În Evul Mediu, țărani danubieni erau numiți scurt și simplu *rumâni*. Vorba aceasta indica pe omul dela țară, necultivat, legat

1) V. Pârvan, *Getica*, Acad. Rom. 1926, p. 173.

2) Cuvântului *țăran*, transpus de Marc' Antonio Canini în italiană, sub forma *terrano*, de-a dreptul din românește (Cfr. Al. Marcu, *Romanticii italieni și Românii*, Acad. Rom. 1924, pg. 104), i se alătură mai degrabă arhaicul *terrazzano* (țăran, în loc de 'paesano') atestat de P. Petrocchi în *Nuovo Dizionario Universale della lingua italiana*, vol. 2, Milano, 1924, pg. 1119.

3) Și 'n limba italiană *terra* are accepțiune de 'țară', 'patrie', în fraze ca: „Siamo in terra svizzera, francese“, „In terra di ladri, valigia davanti“ (Petrocchi, ibd.).

de glie, stabil, înemigrant, nu ca năvălitorii ori ca nomazii. Designa însă și *soț* și *oameni din acelaș neam*¹. Chiar astăzi, uneori, *rumân* mai înseamnă 'țăran', cum ne atestă cântecul popular:

Mare grije mă mânâncă,
Mândru-l domn și eu rumâncă².

Țăran a rămas poporul român dealungul secolelor, după abandonarea Daciei Felix de către împăratul Aurelian (an. 271-274 d. H.) în fața hoardelor năvălitoare, retrăgându-se în munți și codri din calea pustiirii și peregrinând cu turmele sale de oi din Carpați până în Crimeea Rusiei și înspre apus până în Silezia și dealungul și dealatul Peninsulei Balcanice, cultivând, în vremuri senine, ogoarele, înfrățindu-se cu codrul și îmbrățișând viața haiducească atunci când străinii pătrundeau în țară sau guvernării se înstrăinau de exigențele românești ori se puneau în slujba străinilor.

Boierii, nobilii țării, deavalma cu orașenii, se orientau după interesele lor efemere sau după cum bătea vântul civilizației, înstrăinându-se adesea de neam și țară³.

Numai *țăranul*, sau uneori și boierul de țară, a rămas, în Balcani și de ambele povârnișuri ale Carpaților până dincolo de Nistru și Tisa, garanția permanentă a rasei, expus tuturor vremelniciilor, spre a dovedi forța vitală a romanității. Separat de Italia cu care forma o unitate spirituală și lingvistică⁴, prin intervenirea blocului slav din Balcani, poporul român a rezistat ca un adevărat miracol al istoriei, cum arată Gh. I. Brătianu⁵,

1) N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. II (*Oamenii pământului*), Buc. 1936, p. 108.

2) Al. Țiplea, *Poezii populare din Maramureș*, Anal. Acad. Rom., S. II, XXVIII, 1906, 492/8.

3) Cfr. L. Rebreanu, *Lauda țăranului român*, discurs de recepție la Acad. Rom., Buc. 1940, p. 4.

4) „storicamente parlando, italiano e romeno costituiscono un gruppo (il gruppo orientale) delle lingue romanze caratterizzato da fenomeni che stringono i due idiomi in una unità, di cui debbono tenere gran conto così gli studiosi dell'una, come quelli dell'altra lingua”, Giulio Bertoni, *Studi di lingua romana* (dalla „Nuova Antologia”, 16. I. 1937—XV) Roma, p. 3; „am format împreună o unitate etnică, pe care au rupt-o năvălirea barbarilor de odinioară” N. Iorga, *Două dovezi de iubire pentru Italia*, Buc. 1939, p. 5.

5) Gh. I. Brătianu, *O enigmă și un miracol istoric: Poporul român*, Buc. 1940.

păstrând, numai datorită bietului țaran cultivator al ogorului, păscător al oilor sau ascuns în pădure, acea vajnică tradiție pe care o documentează limba, portul, folclorul și credința sa. Dacă Românii ar fi fost popor urban, astăzi ar fi dispărut depe fața pământului. Dar așa, ca neam modest și pașnic de țărani, au privit refractar limbile și credințele ce s'au abătut asupra-le. S'au înfrățit cu pământul pe care-l călcau și-l scormoneau și-au învățat să fie răbdători ca el; s'au înfrățit cu codrii și munții care-i apărau de cutropitori. Pentru țaranul român pământul, muntele și codrul sunt ființe vii. El nu s'a putut despărți niciodată de aceste lucruri care i-au garantat existența¹. E o mare utopie a crede că neamul acesta, conservator al tradiției, iubitor al ogorului și al naturii înverzite și tainice s'ar fi putut retrage din Dacia Traiană spre a apare apoi mai târziu pe neașteptate și dintr'odată. El a trăit acolo, murmurând numai de atâta invazie de limbi borborsitoare, ca iarba câmpului și ca frunza codrului și învățând a fi *verde* ca natura înconjurătoare! *Verde* în limba română, în expresiile *a fi verde* și *a spune verde*, înseamnă 'a fi tare', 'rezistent' și 'a vorbi sincer, franc, fără frică'. Țăranii n'au ce căuta în altă parte, fiindcă ei nu-și pot pune pământul și oile în buzunar cum își pun bogații aurul. Cu multă psihologie Liviu Rebreanu a demonstrat lucrul acesta atât în romanele sale *Ion* și *Răscoala*, cât și în discursul de recepție la Academia Română.

Întâmplările, experiența vieții, observația naturii și tâlcul existenței le-a adunat în limba sa țărănească și le-a dat expresie poetică. Bucuria și tristețea, dorul și amarul au fost potolite de sufletul deprins cu toate încercările, care a transfigurat realitățile prozaice, transformându-le în minunate creații artistice. Continuând un sens estetic al cărui început se ascunde în negura trecutului străbun, literatura populară românească s'a dezvoltat printr'o neincetată selecție socială², peste munți și câmpii, prin oameni și generații. Expresia se multiplica și transforma prin observație și cântec, iar poezia creștea din sufletul care privea lucrurile sub eternul lor aspect și din năzdrăvana limbă a le-

1) C. Rădulescu-Motru, *Românismul*, Buc. 1936, p. 159.

2) Cfr. G. Ibrăileanu, *Poezia populară în „Note și impresii”*, Iași 1920, p. 69.

gionarilor lui Traian. Astfel s'a înfiripat o impozantă literatură țărănească orală ce e încă departe de-a fi fost înregistrată și suficient studiată.

Literatura cultă românească s'a dezvoltat dela început în legătură cu literaturile popoarelor împrejmuitoare, sau cu care venea în contact, slavă, greacă, franceză, italiană și mai puțin cu cea latină. La Români, tradiția literaturii latine și-a curmat firul din vremuri imemorabile. Exista însă un permanent contact cu literatura populară a țăranilor, ceea ce se observă atât la scriitorii bisericești, printre care Dosoftei (1630—1693) se evidențiază ca minunat cunoscător și interpret al cântecului popular în *Psaltirea în versuri* (Uniev 1673), cât și la cronicari, culminând cu acel sfântos Ion Neculce (1672—1744) căruia îi stau la inimă legendele populare, și la scriitorii mireni pe care îi inspiră din plin muza populară. Romantismul a'ntărit sensul acesta de dezvoltare al literaturii române. Este o greșeală însă a crede că curentele literare externe le-au desvăluit Românilor comoara inspirației folclorice. Înainte de-a lua contact cu romantismul, scriitorii noștri se adăpau din izvoarele poetice țărănești.

În lipsa unei tradiții literare latine sau eline, literatura populară națională constituie pentru Români o *importanță artistică clasică*. Așa au simțit măiestrii tâlmaci ai sufletului și graiului românesc — Ienăchiță Văcărescu (jumătatea a 2-a a sec. al XVIII-lea), Ion Budai-Deleanu (1762—1820), A. Rusu (1818—1859), Alecsandri (1821—1890), Odobescu (1834—1895), Eminescu (1850—1889), Creangă (1839—1890), Coșbuc (1866—1918), St. O. Iosif (1877—1913), Goga (1881—1938), Topârceanu (1886—1937) și în acelaș sens continuă marii inspirați de azi — M. Sadoveanu, N. Crainic, I. Pillat, T. Arghezi, Aron Cotruș, I. Teodoreanu, Lucian Blaga — cultivând acea limbă literară care e „*degnă di stare al pari con qualunque altra fra le lingue neolatine*“, cum spune lingvistul poliglot Carlo Tagliavini¹.

Iată dece, pentru Români, literatura populară are o deosebită valoare.

Critica face riguros distincție între *literatura țăranului* și cea de mahala, lăutărească sau țigănească, ce denaturează sen-

1) C. Tagliavini, *Civiltà italiana in Rumania*, Roma 1940, pg. 40.

timentele, le contraface ori le trivializează¹. Nu există mai mare acuză pentru folclorist decât cea că nu s'ar fi îndreptat spre adevăratul izvor al poeziei autentice populare (satul cât mai necontaminat de urbanism), că n'ar fi putut distinge opera adevărat țărănească ori că și-ar fi permis a introduce inovații în colecția dată publicității². Chiar scriitorii ce se inspiră din folclor îndoielnic sunt aspru criticați. Limba țărănească din operele folclorice ori numai de sursă rustică e luată drept cel mai exigent corectiv stilistic pentru literatura înaltă. În privința aceasta, profesorul Leca Morariu îndeplinește una din cele mai exigente opere³. Pentru alcătuirea ediției critice a neîntrecutului Creangă, tot înspre sate și-a îndreptat pașii cărturarul de subtilă înțelegere estetică și socială G. T. Kirileanu⁴. Și după aceeaș sursă s'a orientat și profesorul G. Pascu, dând altă prețioasă ediție Creangă.

Natura românească cu codrul ei, ciobănia, agricultura, haiducia, religia, superstițiile, evenimentele istorice sau neistorice, viața cu fațetele ei (naștere, existență, moarte) și vibrațiile ei (jale, dor, desnădejde, răs, glumă, sarcasm, seninătate), timpul cu prilejurile sale (sărbători, petreceri, șezători, muncă, contemplație, boală, prigonire, război, răsmeriță) structurează poezia populară sub diverse forme, după cum variază acțiunea și intensitatea influenței lor. Particularitățile esențiale stau în limbajul poetic popular care atmosferizează atât de intens sufletul creatorului încât individualitatea acestuia se identifică cu spiritualitatea satului și a tradiției străbune. În trohaici senari și octonari, păstrători ai străvechei versificații ce mai demult băteau la unison aceeaș cadență pe plaiurile Siciliei, în Apenini, Balcani

1) Cfr. N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, vol. I, ed. 2-a Buc., 1925, pg. 25—87; L. Morariu, *Pentru cântecul popular*, Cern. 1933, pg. 49—54; I. Diaconu, *Folklor din Râmnicul-Sărat II*, Focșani 1934, pg. LXIV sez.

2) Unicul prețios și bine documentat studiu despre „Aspecte și direcții în folklorul românesc” este cel din *Introducere la Folklor din Râmnicul-Sărat II*, (Focșani 1934) al lui Ion Diaconu. Cercetarea lui Romulus Vuia, *Histoire et l'état actuel des études ethnographiques et folkloriques en Roumanie* (din „XVII-e congrès international d'anthropologie et d'archéologie préhistorique”, Buc. 1939, pg. 1123—1267), e lipsită de atitudini critice.

3) L. Morariu, *Graiul viu-corectiv stilistic*, Focșani (Rev. „Ethnos” I, 1) 1940.

4) Cfr. I. Creangă, *Opere*, ediție critică cu note, variante și glosar de G. T. Kirileanu, Buc. (Fundăția pentru literatură și artă) 1939, pg. 343—348.

și în Carpați, în armonia României Orientale¹, — melodia și cuvântul merg și astăzi în inseparabilă comuniune pentru a se determina reciproc. Astfel că, pentru a înțelege cântecul popular, trebuie de ținut seamă de integritatea sa inițială: limbă și melodie², care fuzionează una cu alta. Colectivitatea intensifică creația și colectivitatea o promovează, acceptând operele care-i corespund și rămânând indiferentă la cele străine de sensul ei. Trecând dela individ la individ, din sat în sat, din regiune în regiune, din generație în generație, această literatură orală se supune unui puternic filtru selectiv care înlătură prisosurile, prolexitățile, notele individuale sau neinteresante și promovează ceea ce e generic uman, reliefant, ceea ce corespunde bunului simț și face inima să tresară³.

Natura împrejmuitoare a găsit profunde ecouri în toate literaturile populare sau culte. În poezia populară românească, sentimentul naturii pătrunde viața și o transfigurează complet, dându-i înfățișări specifice. Omul comunică cu natura, e prietenul naturii. Niciodată aceasta nu-i apare vrășmașă. Se bucură de bucuria omului, se 'ntristează de durerea lui. Țăranul român nu pornește nicidecum la luptă împotriva naturii cu gândul de-a o cuceri, de a se face stăpânul ei, ci mereu e chinuit de gândul cum s'ar pune mai bine în sensul ei, cum ar putea descoperi acea taină care i-o face prietenă și 'nțelegătoare⁴.

Literatura populară panromânească (dacoromână, aromână, istroromână) are aceeași formulă introductivă sau acelaș refren

1) „La storia della prosodia rumena si potrebbe considerare come un capitolo dell'espansione dell'arte poetica italiana”, Ladislao Gáldi, *Le origini italo-greche della versificazione rumena* in „Annuario 1938-1939” della R. Accademia d'Ungheria di Roma, pg. 228. Totuși limba română are atâtea posibilități metrice, arătase profesorul Leca Morariu în diverse conferințe publice, încât versificația ei nu se poate reduce la una—două scheme ritmice. Dreptu-i însă că în cântecele populare dominant e troheul.

2) L. Morariu, *Pentru cântecul popular*, pg. 13-14; I. Diaconu, op. cit. LXXXV seq.; M. Barbi, *Poesia popolare italiana*, Firenze (Sansoni) 1939, pg. 147 seq.; V. Santoli, *I canti popolari italiani*, Firenze (Sansoni) 1940, pg. 86 seq.

3) Problema originii și creației literaturii populare în România a fost tratată mai amplu de G. Coșbuc, P. Cancel, T. Papahagi, I. Diaconu, P. I-roaie, Al. Dima, etc.

4) Cfr. și Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, Buc. („Cugetarea”) p. 104.

*Foaie verde...*¹; particularitate ce se pune în imediată paralelă cu *Fior di* din cântecul popular italian.

Hasdeu arată că nu poate fi vreo înrudire între formula română și cea italiană²: „Frunză verde s'a născut de 'mpreună cu naționalitatea română nu la Tîbru sau la Guadalquivir, ci la noi acasă, pe teritoriul Daciei, în secularele păduri ale Carpaților, acolo unde străbunii noștri s'au format și s'au dezvoltat în curs de veacuri mai înainte de a se pogori din munte și a se răspândi pe câmpie“. H. Schuchard³ e de aceeaș părere. Hasdeu revine, cu ocazia recenziei la studiul lingvistului german⁴, adăugând că nici „floare de...“ care există în cântecele populare românești n'are de-a-face cu „fiore di...“ italian, deoarece invocațiunea florii (rom. „florică din răzor“) e generală în limbile balcanice și există și în Persia.

Iorga, în cercetarea sa despre *Poezia populară italiană*, referindu-se la cântecele folclorice italiene⁵, afirmă că „unele din bucățile acestea încep chiar cu *frunză verde*, atât de caracteristică la noi“. Comparatistul uită însă că în materialul pus la contribuție, pe care-l pregătise cu mai bine de două decenii înainte, el însuși tradusese pe *fiore di* prin „frunză verde“. Astfel această descoperire se anulează.

Iar Capidan⁶, când afirmă că din cântecele populare aromâne lipsește expresia „frunză verde“, înseamnă că n'a luat notă

1) Cfr. „Foaie verde de pelin“, Gr. Tocilescu, *Materialuri Folkloristice* I, vol. I, 108; „Foicica bobului“, T. Pamfile, *Cântece de țară*, Buc. 1913, 48; „Și iar verde de-alior“, Octavia Lupu-Morariu în „Făt-frumos“ VII, 242; „Frunză verde de trifoi“, T. Papahagi, *Maram.* (=Graiul și folklorul Maramureșului, Acad. Rom., 1925) 178/36; „Frînză vearde de secară“, P. Papahagi, *Din literatura populară a Aromânilor*, Buc. 1900, pg. 854 și 829; „Fol'a verde frunz-uscă“. P. Iroaie, *Cântece populare istroromâne*, Cern. 1936, 15/15. Spre a se vedea diversitatea și lipsa de legătură cu realitatea, fapt constituit de limbajul poetic stereotipat, mai menționăm următoarele formule cu *frunză verde* după *Indicele revistei Șezătoarea* (1931, p. 89–95) dirijată de Artur Gorovei: *Frunză verde: de argint, cum am spus, foi parale, foi de plută, iarbă creafă, iarbă dulce, lapte acru, mătășă, osuț de pește, smântână, os de pește*, etc.

2) B. P. Hasdeu, *Istoria critică a Românilor* (1874), vol. II, ed. 2-a, Buc. 1874, p. 74.

3) H. Schuchardt, *Ritornell und Terzine*, Halle 1874.

4) B. P. Hasdeu în „Columna lui Traian“ VII, 1876. p. 139–143.

5) N. Iorga, *Două dovezi de iubire pentru Italia*, Buc. 1939, p. 7; cfr. și p. 8.

6) Th. Capidan, *Romanitatea balcanică*, Acad. Rom. 1936, p. 21 (notă).

de existența lui *Frîndză vearde de secară*, atestată de două ori în colecția lui Pericle Papahagi (p. 829 și 859), colecție pe care dealtfel o citează consecvent, și nici de spîciuirea lui Marcu Beza¹ care oferă un singur caz cu aceeaș stereotipie.

Întreaga poezie populară românească e pătrunsă de sentimentul naturii. Pentru Dacoromâni e specifică zicala *Codru-i frate cu Românul*²:

Mă rog, *codre*, dumitale,
Ca la un *frate* mai mare,
Mai apleacă-ți poalele
Să-mi acopăr armele.

Această *frăție* izvoarește din aspectul codrean al vieții românești. O întinsă parte a României e acoperită cu păduri seculare³ unde locuitorii țării, în vremuri vitrege, își apărau existența de năvălirile barbare, jăcmănimile popoarelor vecine sau asupritoare⁴ ori „jurau pe frunza verde”⁵ să se răzbune de nelegiurile Turcilor, Grecilor, jidanilor, veniți să stoarcă țara și bieții oameni de avuție,—ori de nedreptatea ciocoilor.

Așa se explică și bogatele nume ce poartă pădurea în limba română: *codru* vine din lat. vulg. **quodrum* (= *quadrum*) cu sumedenie de derivate, printre care și *codrean* (de *codru*) de unde și faimosul nume Codreanu, purtat de un celebru haiduc. *Pădure* vine dela lat. *paludem* (metatezat). Printre derivatele sale, notoriu este și *pădurar*, ajuns nume propriu sub forma *Păduraru* și *Pădurenii* (nume de localitate). *Dumbravă* (din vechea slavă) a dat iarăș nume proprii: *Dumbrăveanu* (de persoană) și *Dumbrăveni* (de localitate). *Sihlă* (lat. *silva* prin filiațiune străină) ‘pădure de munte’. Alte nume de origine diversă: *crâng* (pădurice izolată de obicei deasă); *bunget* (pădure foarte deasă); *luncă*, *zăvoi*, *rit*, *cohalm*, *berc* (pădurici rare pe teren inundabil, dealungul cursurilor de apă);

1) M. Beza, *Observațiuni asupra poeziei populare la Aromâni în „Convorbiri literare”* (XLIII) 1909, p. 820.

2) Pamfile, *Ibid.*, 270/36; cfr. și 271/56, 882/5 și I. Diaconu, *Ținutul Vrancei*, I, Buc. 1930, CVI.

3) „Pădurea este cea mai întinsă formațiune vegetală din România”, Vintilă Mihăilescu, *România* (Geografie fizică), Buc. 1936, p. 194; cfr. și p. 181—194.

4) „nu numai muntele cu depresiunile sale (subcarpatice și intercarpatice) a adăpostit neamul nostru, ci mai ales l-a adăpostit *Codrul*, iar pădurile acopereau nu numai muntele ci și dealul, câmpia (afară de câteva petece de stepă) și lunca râurilor”, S. Mehedinți, *Coordonate etnografice* (Civilizația și cultura), Acad. Rom. 1930, p. 94.

5) T. Papahagi, *Maram.* 38/190.

seci, rediu (pădure redusă); *crivină, tihăraie, smidă, huci, tufăriș, stufiș* (loc păduros, măraciniș, greu de străbătut); *laz* (fânaț obținut prin despădurire); *curătură* (loc despădurit); *hășaș* (cărare în pădure făcută de sălbătăciuni). De asemenea abundentă e nomenclatura locurilor în pădure: *poiană, aluniș, luminiș, desiș, brădet, stejăret, în brazi, în mesteceni*, etc. E de observat că cuvintele mai bogate în derivate (substantivale, adjectivale, verbale, adverbiale), în compoziții și locuți, sunt străvechile moșteniri latine *codru, pădure, curătură* (cf. verbul *a cura*), pe când celelalte, în afară de faptul că designează o pădure specială, se limitează la câțiva descendenți.

Vechii domnitori și guvernanți ai țării au întrebuințat cu succes pădurile în luptele date cu Tătarii, Turcii, Polonii și Ungurii. E celebră bătălia dela Codrul Cosminului din Bucovina unde Ștefan cel Mare a răsturnat trunchiuri de copac peste oastea polonă ce prădase țara și se întorcea nepăsătoare. Chiar Dacii au folosit pădurile ca puncte strategice împotriva legionarilor împăratului Traian. Astfel că, dealungul timpurilor, poporul daco-roman și-a ctitorit istoria în strânsă unire cu codrul. Iar păduri nu erau numai în regiunea muntoasă și deluroasă, ci și pe câmpii și pe malurile lacurilor și râurilor.

Istoricul C. C. Giurescu dă următoarea sinteză asupra importanței pădurilor în istoria Românilor ¹:

„Realitatea este că adăpostul strămoșilor noștri în evul mediu a fost *pădurea*. Prin urmare nu numai muntele, ca unul ce era acoperit în foarte mare măsură de păduri, *dar și șesul*. Trebuie să se știe că în vremea aceea câmpia Munteniei și podișul moldovean ca și cel ardelean erau acoperite de codrii imenși. Dela poalele munților și până la Dunăre și la Nistru, chiar în unele locuri până la mare, putea merge cineva numai prin păduri. Vestitul codru al Vlăsiei a existat până nu de mult; și azi se mai văd petece din el. Tot așa pădurea cea mare a Teleormanului (în limba cumană, Teleorman: pădure mare sau nebună), tot așa vestiții codrii moldoveni. Mai ales propice pentru așezările omenești au fost pădurile din văile și luncile râurilor. Dacă etimologia cuvântului *pădure* din latinul *paludem* e exactă, avem atunci chiar în acest fapt o dovadă de preferință arătată de strămoșii noștri pădurilor de luncă, pădurilor situate dealungul apelor. Preferința era de altfel cu totul justificată: în asemenea păduri, traiul e mult mai lesnicios: ai *în acelaș timp*,

1) C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. I, ed. 3-a, Buc. 1938, p. 260-261.

sub raportul alimentației, avantajele și ale pădurilor și ale apei. Pe lângă vânat, se adaugă peștele și păsările acvatice; ai de asemenea la îndemână stuful, fie pentru casă, fie pentru ascunzătoare. Valea râului e apoi un drum natural iar, dacă apa e mai mare, drumul e și mai lesnicios, cu barca. Sub toate raporturile deci, traiul era mai ușor în preajma cursurilor de apă, în pădurile luncilor sau în cele de pe marginea lacurilor și a bălților“.

În consecință, autorul arată că în locurile păduroase și brăzdate de ape sunt cele mai vechi așezări românești¹.

Codri vestiți în istoria Românilor sunt ai Vlăsiei (între Ploești și București), ai Teleormanului, Chigheciului, Orheiului, codrii Bucovinei (însă *Bucovina* neînsemnând altceva decât pădure de fag) cu celebra Dumbrava Roșie la care se referă cunoscuta legendă despre Ștefan cel Mare, codrii Herței (Dorohoi), ai Neamțului, ai Iașilor (Cotnari), ai Vasluiului (Racova), ai Vrancei, *Silvae Blacorum et Bisenorum* (pădurile Valahilor și ale Pecenegilor) în Transilvania (Transilvania însă însemnând țara de peste păduri), codrii Făgărașului (nume derivat din cuvântul fag)².

Acelaș istoric, C. C. Giurescu³, notează că *Ilfov*, numele județului cu capitala București, înseamnă în slavonește *arliniș* iar prin sec. XV-XVI existau între județele Argeș și Muscel, alt județ numit *Pădureț*.

În antichitate, pădurile getice erau atât de neobișnuite pentru Romani, încât e cât se poate de interesantă mențiunea lui Florus, relatată de Pârvan⁴, că pe la 74 a. Chr. generalul roman Caius Scribonius Curio, după ce bătuse pe Dardanii din Peninsula Balcanică, se pregătea să atace pe Daci, dar se îngrozi de întunecimea codrilor nepătrunși. „Dacia, tenus venit, sed tenebras saltuum expavit“.

Chiar pe la începutul veacului al XIX-lea, medicul sas An-

1) Idem, Ibid. 261, 300, 383, 480.

2) Idem, Ibid. vol. II, ed. 3-a, 1940, p. 26, 348, 350.

3) Ibid. I, 10.

4) Pârvan, *Getica*, 75, 654; cfr. și Giurescu, Ibid. I, 11 și Nicolae I. Antonovici, *Codrii și numele de Prut și Argeș în continuitatea Românilor din sud-estul Carpaților* („Buletinul Societății Regale Române de Geografie”, 56) Buc. 1938, p. 7.

dreas Wolf era impresionat de mărimea pădurilor din Moldova¹: „nu o jumătate de zi, dar zile întregi trebuie să mergi spre a putea străbate o astfel de pădure și unde, pe lângă mici tufișuri vezi *ici* un stejar înalt, *colo* o nenumărată mulțime de fagi“.

Din vremuri vechi, țărani deschid *curături*, pentru casă și poieni pentru pășunat sau arat în temelul codrilor². Prin unele ținuturi și astăzi poți afla construcțiuni (case și biserici de lemn) ale căror acoperișuri se sprijină pe *furci*, alcătuite din copaci lucrați pe loc fără a fi fost desrădăcinați³. Iar prin pădurile din nordul Moldovei dai mereu de îndepărtate poieni cultivate cu grâne⁴. Sunt așa zisele *țărinci* (deci mici *țarine*; *țărișoare*) care îți duc gândul la obârșia și împrejurările când pământeni și-au format *țările* de pacinică așezare în *Câmpulunguri*, *Văleni*, *Răurenți*, *Pădurenți*, *Merei*, *Bourenți*, etc⁵.

Istoriograful Dimitrie Cantemir, în *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae* (1716), arată că Codrul Chigheciului (pe ambele maluri ale Prutului în dreptul Fălciului) era o fortăreață naturală a țării, mai ales împotriva tătarilor⁶: „Moldaviae firmissimum propugnaculum. Incolae parvum tributum quotannis principi pendunt, omnes *claraszi* sive equites sunt“.

Pentru explicarea istoriei sociale și politice a Moldovei, istoricul Ion I. Nistor pune în just relief datele lui Cantemir și-ale cronicarului Miron Costin⁷.

Acești *călărași*, oameni liberi, erau de o vitejie proverbială, deoarece ei întreceau în bravură un număr îndoit de Moldoveni, care, la rândul lor, învingeau pe Tătarii din Crimeea, superiori celor din Bugeac: „Quinque Crimenses decem Budziacensibus praevalent: quinque Moldavi decem Crimenses su-

1) T. Pamfile, *Pagini vechi de viață moldovenească* (trad. din A. Wolf, 1805), Chișinău 1919, p. 17.

2) T. Pamfile, *Agricultura la Români*, Acad. Rom. 1913, p. 1-2.

3) Bătrânii din Mitocul Adâncatei Jud. Suceava povestesc acest lucru despre biserica satului.

4) În preajma aceleiași localități.

5) N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. II, 148—152.

6) D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, ed. Acad. Rom. 1872, pg. 123.

7) I. I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, Cern. 1923, pg. 149 seq.

perant, quinque *Codreni* (silvatici, hoc enim Kiegiezensibus vulgo in Moldavia tribuitur nomen) decem Moldavos profligant¹.”

Din și uneori paralel cu vechea instituție ostășească s'a dezvoltat viața de codru a haiducilor, răzbnători ai legilor călcate²:

De frica ciocoiului
Și de-a grecoțelului,
De banii 'mpăratului,
Lăsați munca câmpului,
Lăsați viața satului,
Luai calea codrului.

Organizați în cete, fiecare de obicei de 12 inși³, conduse de un *căpitan*, cel mai tare și mai iscusit haiduc, ei îmbrățișează această viață pentru a face dreptate⁴:

Bătă-vă crucea, ciocoi,
De-aș mai scăpa dela voi,
Să mă trag la codru iară
Și să fac dreptate 'n țară.

Căpitani vestiți de codru au fost, pela începutul secolului al XIX-lea, în Moldova: Ion Petraru, Codreanu, Bujor, în Basarabia Tobultoc, în Bucovina — Darie, în Muntenia și Oltenia Tunsu și Iancu Jianu, în Transilvania: Pîntea.

De dragul pădurii și spre-a nu fi distinși din frunzișul copacilor, haiducii purtau haine verzi⁵:

Îmbracați în strale verzi,
Întră 'n codru și nu-i vezi.

Deaceea îmbrățișarea carierei codrene se prevestește prin pregătirea portului, care-i apropie și mai mult de frăția cu pădurea⁶:

1) D. Cantemir, op. cit. 124. Despre codrii Băcului, cfr. și Al. Rusu, *Scrieri*, ed. P. V. Haneș, Acad. Rom. 1908, p. 99, (Amintiri).

2) Pamfile 275/60.

3) „Cu vro doisprezece copii, | Toți în cap cu pălării...”, N. Georgescu-Tîstu, *Folklor din județul Buzău*, Acad. Rom. 1928, 22/54.

4) I. Urban Iarnik și A. Bărseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, Buc. 1885, 506/6.

5) Pamfile 268/23.

6) Ibid. 275/60.

Să-mi croiești o dulămiță,
Verde ca frunza de viță,
Că la vară-i răsmeriță.
Să-mi croiești un comănac,
Verde ca frunza de fag,
Ca să-mi fie cu el drag.

Îmbrăcămintea verde a impus prin culoarea-i distinsă mai ales datorită faptului că principii și boierii făceau uz de ea. Într'un cântec popular e vorba de badea cel frumos îmbrăcat în „cămașă verde”¹, în alt loc „cu cujma verde”². Dar și balaurul, când se travestește spre-a atrage pe voinici în cursă, e „tot cu haine verzi pe trup”³. Omul când presimte moartea se gândește iarăși la astfel de vestimente⁴:

Și-mi fă strale trupului,
După frunza codrului.

Dar și'n cântecele populare sârbești e vorba de un viteaz îmbrăcat în verde⁵.

Verdele mai e culoare distinctivă și în folclorul italian⁶:

De verde va vestida la campagna,
De verde va vestido chi me ama.
De verde va vestido 'l cacciatore,
De verde va vestido lo mio amore.
Verde co'verde se confà co' tuto:
Fuora de verde nasse ogni bel fruto!

În realitate Românii se îmbracă de predilecție în alb și negru. Verdele complet în îmbrăcăminte e antipatic ca și roșul, colorii ce vin uneori numai spre a nuanța. Același lucru îl observi și în Italia. Dimpotrivă, la Slavi verdele e întrebuințat

1) S. Fl. Marian, *Hore și chiuituri din Bucovina*, Buc. 1910, 321/320.

2) I. Bârlea, *Cântece populare din Maramureș*, Buc. (C. Ș.) 1924, 22/53.

3) G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Buc. 1885, pg. 440.

4) Pamfile, *Cântece de țară* 95/43.

5) N. Tommaseo, *Canti popolari toscani, corsi, illirici, greci*, vol. IV (*Canti illirici*), Veneția 1842, pg. 146.

6) Traducere: „În verde se îmbracă țarina, în verde umblă îmbrăcat cel ce mă iubește. În verde umblă îmbrăcat vânătorul, în verde umblă îmbrăcată iubirea mea. Verde cu verde se potrivește cu orice: Din verde se ițește orice fruct frumos”, din Eugenia Levi, *Fiorita di canti tradizionali del popolo italiano*, ed. 2-a, Florența 1926, 245/93.

mult. Concluzia este că, în cântecul popular, așa cum afirmă versurile folclorice italiene «dal verde nasse ogni bel frutto», culoarea verde are sens simbolic, designând tinerețe, istețime, sinceritate. La Români el se asociază la frunza verde a realității înconjurătoare și a cunoscutei stereotipii din cântece. Într-o doină de iubire, îndrăgostita e copleșită de atâta admirație pentru alesul inimii sale, încât nu-i găsește nume mai potrivit decât *Frunză-verde* și se teme ca tocmai din această cauză să nu-l piardă, cum l-a mai pierdut odată¹. Și, dacă în cântece intervine absurdul *Frunză verde de smântână* ori *Frunză verde os de pește*, e natural ca flăcăul iubit la nebunie să apară cu *cămașa verde* și chiar cu *cușma verde*, deci într-o culoare bătătoare la ochi, transfigurat de realitatea prozaică, înălțat în altă sferă, el fiind ca și câmpul sau codrul care înverzind primăvara trezește lumea la viață nouă. Când aievea, s'ar îmbrăca cineva în verde, un proverb italian arată că în asemenea caz, hainele ies în evidență, iar omul devine urît²: *Chi di verde si veste, d'ogni beltà si spoglia* (Cine se îmbracă în verde, se dezbracă de orice frumusețe). Se pune deci mai mare preț pe spirit, pe interiorul decât pe exteriorul omului. Spiritul e atuncia transfigurat când omul e foarte sincer: *vorbește verde*. Accentul cade pe esențial, nu pe aparent. Dar și realitatea externă și sufletul pot fi falsificate până la aiureli, atunci când omul vede *cal verzi pe păreți*. În sensul acesta un proverb român se întreabă: „Cine a văzut cal verde și Sârb cuminte?”

Și ca să se'nțeleagă semnul haiduciei, amintim că unii din cei mai mari codreni, ca lancu Jianu, au părăsit boieria și situații destul de însemnate.

După un vechi obicei, sub frunza codrului, ei se legau *frați de cruce* sau *fărtați*, prin amestec de sânge supt unul dela altul sau băut în apă, și jurând pe pâne și sare ori pe cruce (de unde și numele *frați de cruce*) de-a se apăra și a păstra tainele, trăind, la bine și la rău, unul pentru altul. Formula jurământului exprimă întreaga putere a acestei frății³:

1) M. Canianu, *Doine culese și publicate întocmai cum se zic*, Iași 1888, 166/234 și S. Fl. Marlan, *Poesii populare române* II, Cernăuți 1875, pg. 198.

2) N. Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*, ed. 7-a, Milano XIX, p. 1682.

3) T. Pamfile, *Frăția de cruce și alte înrudiri sufletești la Români*, Bârlad

Eu ți-oi fi frate
 Pân' la moarte,
 M'oi lăsa de pâne
 Și de sare mai bine
 Decât să mă las de tine.

Și femeile puteau face acest legământ, devenind *surate*. Bine înțeles că frăția de cruce nu e de proveniență haiducească. Dimpotrivă *codrenii* au găsit-o nimerită pentru ei și i-au adâncit sensul¹.

Tot în codru s'au adăpostit hoții comuni de totdeauna, cu idealul numai la punga plină²:

Să trag brazda dracului
 La ușa bogatului.

Deci din prigoanele barbarilor, străinilor și din cauza nedreptății sociale, dar și din felul de viață agricolă și mai ales păstorească în permanent contact cu codrul, s'a ivit acest sentiment de strânsă înrudire:

Codru frățior³
 +
 Pădure, soră cu mine...⁴
 +
 Codrul părinte mi-a fost,
 Pădurea mamă mi-a fost...⁵

Marea legătură cu pădurea a acestor voinici — care se mai

1920, p. 21. Formula e destul de veche după cum atestă și contele De Legarde în cartea sa *Voyage de Moscou a Vienne* (Paris 1824, p. 364—365) care citează unele expresii din ea (Cfr. B. P. Hasdeu, *Olteneștele*, Craiova 1884, p. 83—84).

1) Întăia mențiune a *frăției de cruce*, în documente, datează din 1487 (cfr. Pamfile, op. cit. p. 22). De altfel un impunător nume de hrisoave atestă aceste legături sufletești (Ibid. p. 22—25). Însuși Miron Costin era legat în frăție de cruce (Ibid. p. 26). Hasdeu (în *Olteneștele*) observă că fenomenul există și la alte popoare. Contele cruciat Raimond de Tripoli se înfrățește cu sultanul curd Saladin. Grecii, Rușii, Ungurii înainte de-a se încreștina (sec. IX), Bizantinii, Celții din Flandra, Sciții, Armenii, Albanezii, Romanii, au cunoscut ori mai cunosc asemenea înfrățire.

2) Pamfile, *Cântece de țară* 269/31.

3) V. Alecsandri, *Poezii populare*, ed. 2-a, G. Giuglea, Buc., p. 284; T. Pamfile, *Cântece bătrânești, doine, muștrări și blesteme*, Tecuci 1926, 162/290: I. Buzdugan, *Cântece din Basarabia I*, Craiova 134/131.

4) T. Papahagi, *Maram*. 41/205.

5) Pamfile, *Cântece de țară* 270/32, cfr. și 271/37.

cheamă feciorii codrului, pui de-ai codrului¹ și chiar crăișorii munților² — se extinde și asupra animalelor³ :

Căprioară,
Surioară,
Roade poala codrului
Să văd raza soarelui.

Cucul mai adeseori⁴ și uneori ursul, vidra, vulpea, lupul⁵ și copaci ca ulmul, stejarul⁶, etc. se leagă în frățescă prietenie cu omul.

Dintr'o intensă viață în codru s'au ivit contemplații de un superior lirism⁷ :

Foaie trei granate,
Ce frunză se bate,
Pela miez de noapte
Cu fiori de moarte !
Frunza teiului
Și cu-a plopului !
Vorba lor începe,
Dar cine-o pricepe !

E contemplarea lucrurilor și chinuitoarea întrebare asupra destinului acestora, stări sufletești care stăpânesc dramatismul generator al cântecului. În alt loc însă poetul popular înțelege perfect limba lemnului și se face interpret al conflictului dintre ele. Se ceartă, adică, teiul cu plopul asupra menirii finale ce-i așteaptă : Teiul de-a fi icoană în biserică, iar plopul—draniță pe casă. La urmă se conving că ambele destine sunt totuna de alese și n'ar putea să se dispenseze unul de altul. Dranița e menită să fe-rească icoana de ploaie, iar icoana să primească rugăciunile oa-

1) Ibid. 37/6 și Bârlea, op. cit. 252/111. Romanul lui M. Sadoveanu, *Măria Sa Puiul Pădurii* și-a luat titlul din folclor (Cfr. „pui de pădure”, Pamfile, *Cântece de țară* 37/6).

2) V. Bologa, *Poezii populare din Ardeal*, Sibiu 1937, 41/102.

3) Cfr. și Alecsandri, Ibid. 282 și Pamfile, Ibid. 274/55.

4) Pamfile, Ibid. 201/18; Țiplea, Ibid. 500/5.

5) Pamfile, Ibid. 266/14.

6) Teodorescu, Ibid. 354.

7) Pamfile 266/14.

menilor. Respiră de aici și o superioară înțelegere a rosturilor sociale care se completează reciproc¹.

La Aromâni e specifică zicala *Casa noastră-i muntele*². Ba pentru ei, muntele e *frate, drag frate*, pe care îl părăsesc în viața lor de transhumanță³:

Te lăsăm cu sănătate,
Munte, munte frate!

Aici găsim o mare asemănare cu expresia dacoromână adresată codrului, ceea ce denotă că atari atitudini datează din epoca românească străveche, când neamul nu se despărțise încă în grupuri dialectale.

Înainte de-a fi ajuns în actualele situații, Istroromânii iarăș au avut o dezvoltată poezie a codrului, după cum documentează unele cântece⁴.

Acest sentiment e strâns legat de viața spirituală românească. E inconștient și atavic. Prin el vorbesc străbunii, păstori neam de neamul lor, care și-au comunicat emoția munților, plaiurilor și codrilor unde băciuiau sau pe unde treceau. Ei au înțeles glasul naturii, iar natura vocea lor. Codrul, tipic reprezentant al naturii, îi cheamă și îi răsfață, iar, dacă nu i se răspunde chemării, el suspină prin frunze⁵:

Eu mă duc, codrul rămâne,
Frunza plânge după mine.

Natura întreagă participă la mișcările sufletului uman și se tulbură ca și el. E o adevărată vrajă orfeică în cântecul voini-

1) Adesea e vorba de cearta bradului cu teiul (deci *bradul* înlocuiește *plopul*), ceea ce nu constituie vreo esențială deosebire. Cfr. S. Fl. Marian, *Poesii populare române*, tom. I, Cern. 1873, 191-192; Teodorescu 353-354; I. Urban Jarník și Andrei Bârseanu, *Doine și Strigături din Ardeal*, Buc. 1884, Cântecul 7.

2) T. Papahagi, *Antologie aromânească*, Buc. (C. Ș.) 1922, p. XVI.

3) Pericle Papahagi, *Poesia înstreinării la Aromâni* (Extras din „Viața Nouă”), Buc. 1912, p. 10.

4) P. Iroaie, *Il canto popolare istroromeno* (Extr. din „Ephemeris Dacoromana” IX), Roma 1940, p. 42-43 (Eph. Dr. 284-285).

5) M. Eminescu, *Literatură populară*, ed. D. Murărașu, Craiova (Clasicii comentați), p. 148 și 202.

cului care pune 'n mișcare munții și codrii cu vietățile lor și stelele cerului¹:

Iată, mări, iată
Că Miha deodată
Începe pe loc
A zice cu foc,
Începe ușor
A zice cu dor,
Un cântec duios,
Atât de frumos,
Munții că răsun',
Șoimii se adun'.
Codrii se trezesc,
Frunzele șoptesc,
Stelele clișesc
Și 'n cale s'opresc !

La fel de fermecător e și cântecul Vidrei din balada *Ghiță Cătănuță*, culeasă de I. Grigore²:

Atunci mândra-mi începea,
Începea de mi-și cânta,
Cu un vers cam bărbătesc
Ce aduce-a haiducesc,
Munții se cutremurau,
Văile că răsunau,
Apele se tulburau,
Codrii mi se clătina,
Fânurile le 'ncurca,
Inima de om seca...

Sentimentul naturii derivă din viața Românilor și din istoria lor ca popor. În acestea sălășluiesc acele particularități etnopsihice care îi deosebesc de alte neamuri.

Nici un popor din Europa Orientală n'a avut, ca Românii, ciobănia drept îndeletnicire principală. Documentațiile istorice apar pe rând din toate părțile în sprijinul acestei teze.

„Albanezii au pentru 'păstor' și azi în limba lor termenul *remër* < *Romanus*, iar *čoban* înseamnă la ei 'Român', *čobaništa* 'românește'—scrie documentar lingvistul Sextil Pușcariu³.

1) Alecsandri, Ibid. 148 și 202.

2) I. I. Grigore în „Făt-frumos” I, 1926, pg. 42.

3) O. Densusianu, *Vieța păstorească în poesia noastră populară*, Buc., vol. I, 1922, vol. II 1923.

O. Densusianu, prin studiul cântecului popular, a dovedit, pe baze psihologice, originea pastorală a Românilor ¹.

Din Carpați, cu turmele lor, Românii au cutreierat din vremuri vechi bazinul Tisei, întreg cuprinsul Rusiei Subcarpatice, ajungând până la Tatra și dincolo de Nistru până la Vistula și Crimea ².

Desigur că strămoșii Românilor se ocupau și cu agricultura ³. Istoria ne-o atestă clar, pomenindu-ne de grânele Getului Dromichet și de podgoriile regelui Decebal. Dar ocupațiunea principală le era păstoritul.

Păstori în Carpați, Balcani, Pind și plaiurile din împrejurimi, Românii doineau din fluier și cimpoaie și-și tâlcuiau în cântece frământul lor sufletesc, cutreierând, isteți și energici, colinele și munții. S'au făcut interpreții naturii prietene, naturii înțelegătoare, naturii prin care vorbeau Dionis și Orfeu, ambii semizei de obârșie tracă cu prelungiri până în folclorul românesc de astăzi, naturii care le releva frumosul și Dumnezeirea și le îmbălsăma viața. Au cunoscut bucuriile familiare și prietenia, au trăit blândețea și pitorescul, gluma și comicul, — și le-au cântat cu seninătate în cântece idilice și le-au cetluit în satire incisive. Au trăit nostalgia produsă de înstrăinare și îndepărtare, dorul țarlei, al mamei, și al mândrei sau mândrului, tristețea pierderilor și a întâmplărilor grave sau ireparabile, uritul și suferința în singurătate și adâncă desperare sub vremelnicie. Atunci și-au tâlcuit zbuciumul și amarul în elegii profunde.

Pe înaltele piscuri, păcurarii s'au adâncit în cea mai sublimă contemplație a naturii. În liniștea nopților înstelate, luna le vorbește și le tâlcuie dorul. Iar ciobanii și ciobănițele îi încredințează visurile lor.

Instrumentele muzicale nu constituie o necesitate absolută, căci, în mod natural, coardele vocale articulează nuanțat și armonios evenimentele sufletești, care trec din gura unuia în urechea altuia, din creștetul munților pe plaiuri și din sat în munte, și plasmază acea poezie devenită a tuturor. Iar când inima e

1) S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, vol. II, Buc. 1926, pag. 6.

2) I. I. Nistor în „Codrul Cosminului” VI, 267.

3) Pârvan, *Getica* 132, 144; Iorga, *Ist. Rom.* II, 135-6; Giurescu, *Ist. Rom.* I³, 88-94.

învăluită de un vag indefinibil, Românul apucă o frunză verde, o potrivește la gură și produce un cântec necunoscut țărilor și popoarelor vecine, după cum reliefează Mehedinți, spunând¹: „Suntem singurul popor din toată Europa care știm să cântăm din frunză“.

Așadar codrul a invadat toate fibrele vieții spirituale românești, dându-i expresie în simboluri și gesturi: verdele sincerității, al energiei și al bucuriei, verdele imposibilităților, frunza verde a cântecelor, a frumuseții și frunza verde ca instrument muzical.

Împodobirea casei, a porților (de Sf. Gheorghe, Rusalii), a oamenilor și a lucrurilor cu ramuri verzi, e un factor extern sprijinit pe vechi credințe al căror sens abia de se mai poate pătrunde ici-colo, dar în acelaș timp pornește dintr'o necesitate spirituală a iubirii și prieteniei pentru întinerita și sănătoasa natură. Pentru cununie miresele se împodobesc cu crenguțe verzi de brad, de unde ajunul cununiei se mai cheamă în unele părți *ziua de brad* ori *bradul*²; iar la înmormântare mortul e însoțit de un brăduleț, tăiat anume în ziua morții, căruia i se întonează *cântecele bradului*³.

Ramura verde simboliza sănătatea și la Romani care, la Calendele lui Ianuarie, își împodobeau ușile, porțile cu crengi verzi, ca la noi de Sfântul Gheorghe și de Duminica Mare⁴. Și darurile erau însoțite de crengi verzi, notează Petru Caraman arătând că „atingerea omului sau a locuinței omenești cu ramuri verzi de laur sau de palmier înseamnă, în înțelesul magic

1) Mehedinți, *Coordonate etnografice*, 55 și 94; cfr. și Antonovici, op. cit., p. 14; Giurescu, *Ibid.* I, 11.

2) Hasdeu, *Istoria critică* II, 76. Cfr. și S. Fl. Marian, *Nunta la Români*, Buc. 1890, p. 365. Bradul înseamnă veselie: „precum oricine se bucură de verdeața bradului, astfel să se veselească și nuntași și mai ales tinerii ce se căsătoresc, să le ajute Dumnezeu a avea și a petrece o viață veselă și a fi lung timp tari și voinici ca bradul care atât iarna cât și vara e totdeauna verde“ (Marian, op. cit. 368). Cfr. o reminiscență menționată de Petre Ștefănuță în *Literatura populară a satului Iurcani*, Chișinău („Viața Basarabiei“ V), 1937, p. 43.

3) Cfr. S. Fl. Marian, *Înmormântarea la Români*, Acad. Rom. 1892, p. 94-111; Const. Brăiloiu, „*Ale mortului*“ din Gorj, Buc. 1936. Obicei care amintește iarăși de Romani (cfr. Marian, *Înmorm.* 109-111).

4) Cfr. P. Caraman, *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la Români și Slavi*, Iași 1931, p. 20.

al datinei, comunicarea vigoarei și sănătății simbolizate de ele¹. Sorcova muntenească continuă această datină la Români². Italienii păstrează și ei, cum am văzut, unele străvechi tradiții. *La Români însă tradiția a fost trezită la nouă viață și multiplicată de peisajul înconjurător.*

Întemeiat pe circumstanțele prezente și pe cele istorice, și mai ales pe frecvența frunzei verzi în viața spirituală a Românilor, Hasdeu conclusea³: „*frunza verde rămâne până astăzi ca un act de botez despre antica facere națională pe înverzitul plai*“.

Frunza verde mai este un imn adus tinereții, renașterii și veșniciei. Din moși-strămoși cântecul ei alinător alunecă pe inimile acestui neam încercat. Înfundat în sânul imensei naturi, sub bolta codrului frate, țărânul român și-a continuat draga sa cale în comuniune cu copacii și dobitoacele sale. Un cântec din colecția lui Ion Diaconu sugerează aievea acest infinit peisaj al milenarei vieți externe și interne a poporului românesc⁴:

Foaie de-avramească,
 Drag ni-i calea noastră,
 Calea pe dumberă
 Că-i cu iarba 'ntreagă;
 Iarba-i nepăscută,
 Apa-i nebăută.
 Mai în jos, la munte,
 Mi se vede, vede,
 De-o poiană verde;
 Și iarba când crește,
 În patru se 'mpletește
 Tot gătănește.
 La mijlocul ei,
 Mi se vede, vede
 De-un paltin gălbui:
 Sus cu frunza deasă,
 Jos cu iarba groasă;
 Sus, frunza-i mărunță;
 Jos, frunza-i rotundă.
 La tulpina lui,
 Mi se vede, vede
 De-un pat încheiat

1) Ibid. 24.

2) Ibid. 74.

3) Hasdeu, *Istoria critică* II, 74.

4) I. Diaconu, *Ținutul Vrancei* I. 219.

Cu scânduri de brad,
Cu stâlpii de fag.
În pat, așternut,
Voinic hodinind,
Murgu-i priponit,
Lanțu-i de argint.

Peisajul fizic se confundă cu cel spiritual. Minunea naturii e și mai minune când ochiul știe să aleagă în expresie comunicabilă geometria acestui tumult de armonii (*frunza rotundă, iarba împletită găitânește în patru, paltinul din mijlocul poienei, patul încheiat din scânduri de brad cu stâlpii de fag*), jocul luminii nocturne sugerat atât de admirabil prin dramaticul *mi se vede, vede* generator de clar-obscur (sub care apare iarba întreagă, nepăscută, încântând sufletul cu verdeața ei; liniștita apă, frunza deasă și mărunță a paltinului) și urechea năzdrăvană poate să se pătrundă de vrăjitoarea mișcare dătătoare de viață a stihilor (creșterea ierbii, taina unde și transformarea lucrurilor). Timpul călătorește din infinit în infinit alunecând nepăsător peste natură și om, care stau într'o puternică comuniune și visează, cuprinși de somn, neîncetata trecere dintr'o formă în alta: natura multiplicându-se, voinicul însurându-se¹:

Frumos vis visam :
Că eu mă 'nsuram
Și eu că-mi luam
De-o fată de crai,
Tot de peste plai.

Energia deci cere realizare și împlinire. Orice ființă își are rost în viață. Iată apar *furii*, care nu visează ca voinicul din poiană. Inima îi duce la alte isprăvi. Ei intenționează să-l omoare mișelește pe viteaz și să-i ia calul. Murgul însă e năzdrăvan și înțelege din clătirea frunzei și a ierbii marea primejdie. Deci își trezește stăpânul din somn :

Din picior bătea,
Lanțul zornăia,
Pe nas fluiera,
Patu-mi clătina,
Voinic deștepta...

1) Ibid. p. 220.

Tulburarea din somn provoacă nemulțumiri. Dar cunoașterea situației aduce iar palpitul vieții normale care-l face pe voinic să viseze, cu ochii deschiși, acolo unde l-a dus credinciosul său murguleț :

La colț de grădină,
La fântâna lină,
La piept de copilă.

Aceasta fiind realitatea peisajului fizic și spiritual românesc, desigur că ancheta sociologică a lui N. Argintescu, referitor la atitudinea țaranului în fața naturii, e cât se poate de falsă, reeditând o veche părere pripită a lui Ovid Densusianu¹, la care acesta a renunțat mai târziu², și grăbindu-se să încheie în mod definitiv³ :

„Totuș sentimentul naturii, moștenire romantică ignorată de antici, nu-l găsim, firește, nici la țăran. Sentimentul estetic înăscut față de natură este o legendă. Insensibilitatea estetică a săteanului în fața naturii este perfect justificată. Înduioșarea de rigoare în fața naturii a cetățeanului sentimental și semidoct este de cele mai multe ori convențională, falsă și anestetică“.

Asemenea gratuități le considerăm cel puțin convenționale, vorba autorului, de nu cumva mai grav. Discretul suflet țăranesc nu se desvăluie oricărui sosit „dela oraș“ ca să-i grăduiască latitudinea și sensibilitatea. Observi că alt rezultat obține Argintescu referitor la conceptele tradiționale asupra idealului de frumusețe a fizicului omenesc⁴, ceea ce dovedește că anchetatorului nu i-a fost dat să citească și 'n adâncul sufletului.

De treci dincolo de panorama munților și-a codrilor înverziti, în luncile Dunării și belțiile Mării Negre vei întâlni aceeaș tresărire în fața naturii și aceeaș transfigurare, și a mișcătoarelor unde, în sublimă poezie. Bătrânul Istru e doar mile-

1) O. Densusianu în „Vieața Nouă“ IX, 1914, p. 243 ; cfr. Leca Morariu, *Pentru cântecul popular*, p. 40 și Iroaie, *Il canto pop. istrorom.*, p. 94 (336), 97 (339).

2) O. Densusianu, *Vieața păstorească în poezia noastră pop.*, I, p. 35-36 și seq.

3) N. Argintescu, *Contribuții la problema gustului popular : Canoanele populare ale frumuseții trupesti* în „Arhiva pentru știința și reforma socială“ X, 1932, 439.

4) Cfr. P. Iroaie, *Energie și vitalitate românească în „Revista Fundațiilor Regale“* VIII, 1941, nr. 8-9, p. 633-634.

narul prieten al Românilor și n'a constituit nicicând un zăgaz sau — doamne ferește — vreun hotar pentru ei. Dimpotrivă, chiar Dacii — arată Pârvan¹ — brăzdau, în bărcile lor de trunchi de copac scobit, apele fluviului, ale cărui maluri erau foarte populate de ei². Astăzi observă Emanoil Bucuța³: „Cei mai isteți pescari, cele mai multe orașe și cele mai multe porturi pe Dunăre, dintre țările mărginașe, sunt ale României“. Ei au creat poezia Dunării, care, în afară de empirismul continuu și adâncitul ecou sufletesc, datorită acestei limbi valahe, răsună de muzicale aspecte⁴:

Dunăre, Dunăre,
Drum făr' de pulbere,
Cap de punere⁵,
Cum ești curătoare
Să fii vorbitoare !

Se desprinde o aleasă intuire a imaculatelor, dar periculoaselor, căi dunărene. Plasticele fraze ale lui Bucuța evocă aceste aspecte în acea caracteristică ritmică a stilului său care se înturlucă, armonios și adecvat, cu variantele aceluiaș *Cântec al Dunării*.

Iar peisajul marin răsună și 'n cântecele din inima și chiar din fundul țării, subliniind permanenta legătură ce-a avut-o poporul cu Marea Neagră dealungul noianelor de vremi. Talazurile bat cadențat într'unul din celebrele cântece ale bradului mortuar, luînd, într'un loc, aspect de adevărat și de firesc pastel. Câtă poezie a naturii deci nu cuprinde acest fragment!⁶

Sufletul despărțit
De multe mîhnit,
Pleacă și se duce,
Marea o ajunge.
Vine marea mare,
Vine 'n tulburare,

1) Pârvan, *Getica*, 47.

2) Ibid. 43.

3) Em. Bucuța, *Pietre de vad I*, Buc. (C. Ș.) 1937, p. 41.

4) G. Giuglea, *Note și fapte de folklor și filologie în „Dacoromania“ V*, 1929, p. 527.

5) *Cap de punere* — pierzanie, cfr. Giuglea (note), op. cit.

6) Marian, *Inmormântarea la Români*, p. 107 ; cfr. Ibid. 109.

Greu urlând și urducând,
 Toată lumea spăimântând.
 Unda se aduce
 Lumea s'o îmbuce.
 Tot mălini, călini,
 Brazi din rădăcini.
 Iar în groapa mărilor,
 Unde-i bradul zinelor,
 Trecătoarea apelor
 Sufletul stătea
 Și mi se ruga :
 — Brade, brade,
 Să-mi fii frate.
 Întinde-ți întinde,
 Eu să le pot prinde
 Vârfurile tele,
 Să trec peste ele
 Marea în cea parte
 Ce lumea-mi desparte !

Auzi urletul undelor ce înspăimântă pe bietul păcurar ajuns în fața neliniștitoarei priveliști a naturii și a vieții. Un sublim infinit te ispitește spre o ineputabilă contemplare și interpretare, apanaje ale adevăratei arte. Numai bradul frate îți poate înlesni trecerea peste înfricoșata genune. Vastitatea apelor uimește pe ciobanii ajunși pe litoral. Până și localnicii se tulbură în fața acestei imensități ¹ :

Marea-mi este mare,
 Marea margini n'are...

Referitor la râuri, e de notat că Basarabenii îi spun Ni-strului Măria Ta ², ca și codrului ³ și cucului ⁴.

În concluzie, punând în comparație cântecele populare istroromâne cu cele aromâne și dacoromâne ⁵, precizam un fond caracteristic care iese pregnant în evidență și nu-și cam află corespondențe în folclorul italian și croat din Istria. Este sentimentul de prietenie cu natura, de *înfrățire cu codrul sau cu*

1) G. Giuglea și G. Vâlsan, *Dela Români din Serbia*, Buc. 1913, p. 229. Transcriem citatul în formă literară.

2) Tatiana Gălușcă, *Folklor basarabean*, vol. II. Bălți, 1938, p. 7.

3) Cfr. T. Papahagi, *Flori din lirica populară*, Buc. 1936, 55/98.

4) Cfr. O. Densusianu, *Vieța păstorească...*, I, 39.

5) Iroaie, *Il canto pop. istr.*, 47—50 (289—292).

muntele și participarea naturii la viața omului, natură care se bucură sau se întristează de soarta umană. Dar observi că în genere : Motivul dominant în poezia populară panromânească este compararea trecătoarei vieți omenești cu eternitatea codrului (la Dacoromâni și Istroromâni) sau cu cea a muntelui (la Aromâni), munte și codru, care, ca reprezentanți tipici ai mamei naturi — reîntîlnind în fiecare primăvară și legându-se într-o organică frăție cu Valahul păstor neam de neam și deci trăitor prin zăvoaie, poieni, la poale sau pe vârfuri de înălțimi — se înduioșează și lăcrămează de durerea sau moartea omului.

Câteva fragmente ajung spre a ilustra din plin aceste caracteristice. Într'un cântec dacoromân, singurătatea mândrei află ecou doar în „sufletul” pădurii¹ :

Foaie verde o lălea,
Plânge codru și frunza
De sărmana mândruța,
Că rămâne singurea...

La moartea lui Avram Iancu, eroul destinului românesc din Transilvania celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, natura se agită adânc, așa cum glăsuiește doina culeasă de Marian² :

Jele-i, Doamne. muntelui,
De armele Iancului
Că le plouă și le ninge
Și n'are cine le 'ncinge.

Un cântec aromânesc, vorbind de înstrăinarea unui însurățel, arată că mai ales munții (*munții — peisaj specific aromân*) se cutremură în durerosul moment al despărțirii de nevestă³ :

Tocmai acolo unde se despărțea
Munte cu munte se întâlnea.
Frunza de pe fag se scutura,
Râul apa și-o tulbura...

Cântecul istroromân spune că însuș dudul din ogradă (gospodăriile istroromâne având aproape ca unic peisaj, vreun sfrijit dud) se va bucura de sosirea înstrăinatului⁴ :

1) G. F. Claușanu, G. Fira și C. M. Popescu, *Culegere de folclor din jud. Vâlcea și împrejurimi*, Acad. Rom. 1928, 50/249.

2) Cfr. Iroaie, *Energie și vitalitate românească*, p. 664-665.

3) P. Papahagi, *Poesia înstreindărei la Aromâni*, p. 18.

4) Iroaie, *Cântece populare istroromâne*, cântecul XXXIX.

Când vei sosi în ogradă,
Dudul se va clăti,
Ție ți se va ploconi.

Se înțelege cum aceste note s'au putut ivi din empirismul vieții populare, din peisajul codrean și al plaiurilor care s'a stratificat în sufletul românesc.

Popoarele înconjurătoare nefiind neamuri de ciobani și deci netrăind pe înverzitele plaiuri, decât numai din Evul Mediu, n'au experimentat vreme îndelungată această tresărire în fața codrului și a muntelui și deci nici n'au putut ajunge în mod independent la o concepție de frățietate cu iarba și cu frunza.

În colecția de cântece populare ruse a lui Boris Baumstein, tradusă în limba italiană de Luigi Orsini, într'un singur loc numai, un brigant pomenește de *pădurea mamă*¹:

Nu fremăta cu frunzișul tău, tu verde *pădure mamă*,
Nu mă tulbura din gândurile mele pe mine voinicul !

Dealtfel, vorbind despre poezia populară rusească, autorii acestei colecții subliniază² constatarea savantului rus *Anikow*, care afirmă că: „Nebuloasă și nesigură era această credință a Slavului, îngrozit și fricos în fața naturii austere, împotriva căreia lupta; această credință a vechiului plugar care deștelenea *pădurea* imensă și se îndrepta mereu mai departe și mai adânc spre Nord și Răsărit“.

Cântecele bulgărești iarăș vorbesc de *pădurea mamă*³ care ocrotește haiducii cu mai multă credință decât orice adevărată mamă :

Pădurea, bună mamă,
Ascunde haiducii
Și nu spune nimic nimănui !

Ba, și mai mult. Pădurea devine surioară (compară: *codrul frate* din cântecele noastre) și e pusă în comparație cu viața umană. E vorba de o nevăastă care străbate desișul codrean, jăluindu-se de înspăimântătoarea căsnicie în care a pășit :

1) Boris Baunstein și Luigi Orsini, *Canti popolari russi*, Lanciano (Carabba) 1928, pg. 81.

2) Ibid. pg. XII.

3) Luigi Salvini, *Canti popolari bulgari*, Roma 1930, 59/30 ; compară și 15/5.

Bărbatul haiduc umblă zi și noapte departe. Seara îi aduce acasă haine însângerate și capete de negustori. Bietei femei i s'au urit zilele¹:

Înduioșază-te, soră, înduioșază-te, pădure, amândouă suferim :
 Tu pentru frunzele tale, pădure, eu pentru 'ntăia mea iubire.
Frunzele tale, pădure, au să crească iară,
Dar tinerețele mele, surioară pădure, nu vor mai reveni.

E deajuns să cităm corespondentele românești. O cirebiră cântă jalnica trecere a vieții umane dusă în supărări și doruri neîmplinite. Observă că îmbătrânește dintr'o zi în alta, apropiindu-se de moarte. Regretul după tinerețele care nu se vor mai întoarce o ispitește să pună în comparație viața omului cu a codrului²:

Codrul iarăș tânăr se face,
 Eu din tânără — bătrână.

Lirica aromână preamărește eternitatea munților care în-tineresc în fiecare primăvară³:

Ferice de voi, munților,
 Nu cunoașteți jalea, nu cunoașteți moartea.

În viața spirituală a Românilor din Balcani, locul pădurii îl iau munții, deoarece, în transhumanța lor, Aromânii petrec timpul cel mai frumos și îndelungat — primăvara, vara și toamna — pe înaltele plaiuri. Muntele deci deține întreaga lor prietenie, dragoste frățească (notează expresia: *munte, munte frate*)⁴, în timp ce pădurea fără munte, pădurea dela șes, unde petrec iarna, le rămâne indiferentă⁵.

Dacă doriți, pădurilor, înverziți,
 Și dacă vă place, veștejiți-vă !

 ...aștept sosirea primăverii,
 Aducătoare de luna frumoasă a lui Mai,

1) Ibid. pg. 40.

2) Iroate, *Cântece pop. istr.* 21/37.

3) P. Papahagi, *Din literatura populară a Aromânilor* (Colecția Tocilescu vol. II), Buc. 1900, 836/26.

4) P. Papahagi, *Poesia înstreinării la Aromâni*, pg. 12.

5) Ibid. 12-13.

Ca să înverzească fagiî sus la munţi,
Şi munţiî să înflorească
Şi să pornească Româniî într'acolo..

Pentru ei, muntele înseamnă şi pădure şi munte şi mai înseamnă întreaga lor viaţă căci acolo şi-au stabilit aşezările sta-tornice. Se înţelege prin urmare cum de muntele primeşte devo-tata-le frăţie şi e pus în comparaţie cu existenţa lor.

Aceiaş părere de rău în faţa vremelniceii omenesţi răsună şi pe plaiurile Daciei¹:

Io-mi gândesc, codruţ de tine,
Ce nu bătrâneşti ca mine,
Că tu toamna bătrâneşti,
Primăvara 'ntinereşti.
Da eu, dacă bătrânesc,
Şohan nu mă 'ntineresc.

Particularităţile speciale ispitesc o origine comună pentru aceste meditaţii asupra caducităţii omului în raport cu natura reprezentată de codru sau de munte, care n'ar putea veni decât dela poporul cu cele mai multe şi intense cântece de contem-plate a naturii, literatură ivită dintr'o îndelungată viaţă petre-cută pe munţi şi în codri.

În privinţa aceasta, istoria ne documentează că atât Slavii înconjurători, cât şi Maghiarii şi Bulgarii, s'au ferit de înălţimile munţilor, de stufişurile şi poienile dumbrăvilor. Ei au fost sau au devenit popoare agricole. Singur poporul român a ciobănit pe toţi coclaurii şi împăduritele olaturi din Balcani, Carpaţi şi împrejurimi, până în Silezia şi Crimeea. La şcoala bacilor valahî au umblat toţi vecinii, învăţând, nu numai stănăritul şi fabricarea brânzei, dar şi multă omenie. Dovadă e însăş admiraţia lor pentru distincţia sufletească şi energia românească², admiraţie manifestată chiar în antichitate din partea Elenilor pentru poporul dac, pe care-l considerau superior altor naţiuni şi chiar nea-mului elin³.

1) T. Papahagi, *Maram.*, pg. 50; cfr. Iroaie, *Cântece pop. istr.*, pg. 57.

2) Cfr. Iroaie, *Omenia românească*, Buc. 1941, pg. 27-28 şi Idem, *Energie şi vitalitate...*, 675-8.

3) Pârvan, *Getica*, 56 şi 130.

Bogrea arată¹ că brânza valahă (*caseus valachiscus*) a fost apreciată pretutindeni în Dalmația, Moravia, Bulgaria, Silezia — unde a lăsat urme românești. În Polonia mai de mult fluierul ciobănesc se chema *multanki* (= fluier moldovenesc)². Ungurii ș'au deprins să țină boii după moda valahă (*consueti tenere boves ad Vlacham*). La Germani, Maghiari, Slovaci, Cehi și Moravi — *valaska* înseamnă baltag. Anumite motive și tipuri ornamentale la Cehi și Slovaci și anumit fel de îmbrăcăminte la Poloni, — se numesc *valaska*.

Ciobanii slovaci dintr'o regiune a Ungariei se numesc *valachi*, iar cântecele despre ei *valasca*, scrutează M. Roska³. C. N. Burileanu relevă că⁴ pentru Ruși „*doina esti valașcaia catoruiu igrăiut postuhi na svireli* (sic!), adică: doina e cântec valah cântat de păstori din fluier”.

Acum observați cultura românească admirată și asimilată de străini. Vorbim de organica cultură a satelor, nu de cea cosmopolită a orașelor. E o creație firească ce se dezvoltă dintr'o străveche tradiție sprijinită pe un admirabil simț de trăire și producție obștească⁵. Întreg satul se orientează în sensul bunelor orânduiri ale *albei lumi*, din trecut și prezent, rostuiind așezările și sufletul insului în vârtutea alesei omenii românești. Mehedinți pune reliefant accent pe „minunatul echilibru sufletesc, pe care îl realizase cultura milenară a poporului îndrumat odinioară de Zalmoxe și ajuns la o finețe de noțiuni morale, care îl făcuse aproape creștin înainte de ivirea creștinismului”⁶.

În fața adversităților, activitatea valahă s'a adâncit tot mai mult în interiorul spiritual, închis — observă Pârvan⁷ — în aparentu-i fatalism ca într'o „carapace” impermeabilă pentru superficiali. De fapt, în această lume a sufletului, el își construia fina-i etică, cugetarea și viziunea artistică, exprimate în neară-

1) V. Bogrea, *Românii în civilizația vecinilor* în „Anuarul Institutului de Istorie Națională” III, Cluj, 1924-25, p. 493—499.

2) Ibid. 495.

3) M. Roska în „Dacoromania” III, 1922-23 p. 795.

4) C. N. Burileanu, *Între „frunză verde” și doine*, Chișinău 1936, p. 72.

5) Cfr. H. H. Stahl, *Cultura satelor*, Cluj 1935, p. 47 și Idem, *Pentru sat*, Buc. 1939, p. 79-80.

6) S. Mehedinți, *Coordonate etnografice*, p. 97.

7) V. Pârvan, *Idei și forme istorice*, Buc. (C. R.) 1920, p. 22-23.

toase dar reale creații. Minier al propriei inimi, poporul român și-a dăltuit în limbă mocnita-i viață ancestrală vânzolită pe munți și sub poale de codru. Ca străbunii Geți¹, își interpreta viața geometric din—sau—pe fluier, pe bâta ciobănească, pe furca destinată mândrei, iar femeile pe ie, mărâmi și chilimuri². Sufletul popular se ferea de obscurități, datorită alesei limpezimi romane, pe care o moștenise integral, după cum accentuiază un om cu vorba cântărită ca Vasile Pârvan³: „suntem nu numai urmașii Romanilor din Dacia, ci, în aceiaș vreme, urmașii, și ca sânge și ca suflet, ai întregii împărății romane din răsărit”. Adevărul acesta ni e confirmat de atât amar de material arheologic, folcloric, istoric și lingvistic. Alt savant de verificate concluzii, Th. Capidan, tratând problema din alt punct de vedere, scrie, subliniind și punând tot accentul cercetării și responsabilității științifice⁴: *„Românii actuali, cunoscuți în cele patru tulpine, nu reprezintă numai urmașii romanității din nordul peninsulei balcanice și a ținuturilor romanizate din stânga Dunării, ci și din întreaga peninsulă, așa cum a existat după cucerirea ei de Romani”*.

Iar referitor la situația noastră etnologică, au toată greutatea cuvintele lui Ion Diaconu, adevărat măiestru în specialitate⁵: „aveam artă și grai mărturisit într'o literatură populară excepțională—manifestări realizate fără renașteri culturale și răsfrângeri de influențe hotărâtoare ca în restul lumii romane. Și când neamurile vecine ne-au întâlnit, ele nu ne-au dat după cât le-am împrumutat”.

Deci pe baza unor serioase bogății spirituale s'a dezvoltat cultura românească populară.

Între arta degetelor și cea a expresiei articulate este o mare legătură, căci poezia izvorește din aceiaș viziune ca și „râurile” depe iiii, ca și desemele depe covoare, ouă, etc., ca

1) Pârvan, *Getica*, 453-454.

2) Cfr. N. Iorga, *L'art populaire en Roumanie*, Paris 1923, p. 133-135; G. Oprescu, *L'art du paysan roumain*, cu prefață de H. Focillon, Buc. 1937, p. 76-79; cfr. și Focillon la Oprescu, *Ibid.*, p. 8.

3) V. Pârvan, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*, Buc. (C. N.) 1923, p. 14.

4) I. Diaconu, *Aspecte etnografice putnene în „Tradiție și actualitate românească”*, vol. II, Focșani 1936, p. 183-184.

5) Th. Capidan, *Romanitatea balcanică*, p. 58-59.

și creștăturile depe stâlpii cerdacelor sau depe baltag. Aceiaș *geometrie* (care abstractizează viața, creînd altă lume și alt sens) adună simțirea în cântec, basm și cîmilitură, ca și dantelăria din împunsătura acului sau tăișul cuțitului. Viața lăuntrică transfigurează complet realitatea, imprimându-i noi raporturi și înțelesuri¹. Marea ei circulație în timp și spațiu o conturează în clare, simple, armonioase, pregnante repetiții și stereotipii care lesne se impun aducerii aminte și trec dintr'o operă în alta ca romburile, zigzagurile și serpentinele din arta decorativă. Contemplativă și dinamică în acelaș timp², poezia evocă realitatea în mișcare și-o învăluie într'o îndurerată înfrățire înțelegătoare prin care omul se simte egal cu firul de pulbere, cu viermele, plantele și dobitoacele. Limba se mlădie și trezește, ca o baghetă magică, viață din neființă, cântec din suspin. Totul e resemnare și chiar înfruntare a caducității. Liviu Rusu conchide că „frica de suferință se transformă în curajul de-a suferi”³.

Studiînd substratul mitologic antic în sărbătorile de iarnă la Români și Slavi, Petru Caraman constată că o bună parte din datinele de Crăciun și de Anul Nou, care continuă străvechiul cult al lui Saturn⁴ și al lui Dionis⁵, au fost împrumutate de Slavi dela Români, fapt datorit vechei importanțe culturale a neamului nostru⁶: „Vechii Români — scrie autorul — trebuiesc socotiți printre răspânditorii cei mai însemnați ai Calendelor lui Ianuar (ca și ai altor sărbători și datine romane) în Orientul Europei, în special la Slavi, atîta vreme cît acestea au mai putut rezista în lupta cu biserica”. Iar în opul său *Datina colindatului la Slavi și Români*, apărut în limba polonă (Cracovia 1933) și autorecenzat la invitația lui Iorgu Iordan⁷, Caraman, referindu-se la colindă, arată că⁸: „Cei dintâi bal-

1) Liviu Rusu, *Le sens de l'existence dans la poésie populaire roumaine*, Paris (Alcan) 1935, p. 14-15.

2) O. Densusianu, *Vieța păt.* I, 103; L. Rusu, *Ibid.* 50-51.

3) L. Rusu, *Ibid.* 107.

4) P. Caraman, *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la Români și Slavi*, Iași („Arhiva”) 1931, p. 42 și 73.

5) *Ibid.* 80.

6) *Ibid.* 43.

7) P. Caraman în „Buletinul Institutului de filologie română «Alexandru Philippide»”, I, 1934, p. 233—238.

8) *Ibid.* 235.

canici care au primit-o dela Romani au fost Grecii. Totuși Românii n'au primit obiceiul colindatului dela dânșii, ci ei s'au născut ca popor cultivând această datină. Elementele romane sau romanizate, care au contribuit la formarea Românilor, adusesese, firește, cu ele și obiceiul de a colinda. Nici Slavii n'au primit colindatul dela Greci. Examinarea atentă a caracterelor fonetice pe care le prezintă la Greci și Slavi numele datinei și întreaga terminologie derivată dela el ne arată că e imposibil să se fi întâmplat aceasta; ci *Slavii care la început au avut datina în forme romane, datoresc acest împrumut ca și alte împrumuturi folklorice, vechilor Români, pe care i-au întâlnit în Peninsula Balcanică și, desigur și la nord de Dunăre*".

Pe de altă parte, referitor la cântecele populare, Ovid Densusianu susține documentat că invocarea primăverii, a cucerului și a codrului—motive caracteristice în poezia populară românească—nu poate veni decât din viața păstorească¹. Plugarii au adaptat cântecele păstorești la traiul lor².

Observi apoi că străinii înșiși recunosc covârșitoarea influență românească ce-a determinat formarea spirituală a popoarelor înconjurătoare. Spre exemplu, sârbul Dušan I. Popovici, profesor la Universitatea din Belgrad, în binecunoscuta carte despre Aromâni (*O Cincarima*), tradusă și în românește, dovedește pe baze de largă documentare științifică, cum că temeiul civilizației sârbești se datorește în întregime elementului aromânesc³: „Aromânii, după cum am văzut, au fost oameni de capacitate rară, aproape genială, nu numai în negoț, dar și în alte direcțiuni. Când se va face odată analiza sângelui oamenilor noștri mari, atunci se va vedea că un număr însemnat din marii noștri oameni, mai cu seamă cei născuți în preajma târgurilor, în linie bărbătească sau femeiască—sau cum se spune altmintrelea—după sângele lor gros sau subțire, se coboară din acești oameni vrednici. Temelia culturii noastre moderne, secolul nostru al optsprezecelea, din viața noastră comercială, în mare parte lor se datorează". Ba balcanologul Oscar Randi

1) O. Densusianu, *Vieța păst.* I, 44-48.

2) Ibid. 49-50.

3) Dr. D. I. Popovici, *Aromânii ca negustori în sec. XVII și XVIII în Serbia și Austro-Ungaria*, în românește de C. Constante, Buc. 1934, p. 108.

susține că Aromânii sunt „creatorii principali ai civilizației balcanice generale, materiale, intelectuale și morale”¹.

Dacă luăm în considerare că asemenea constatări sunt atestate de reale reflexe în limbă, cultură și folclor² și că poezia naturii și în special a codrului, s'a ivit din intuiția unei rase trăitoare pe verdeața plai, vei recunoaște că mai degrabă ciobanii valahi au transmis această poezie popoarelor slave ce-au văcut și văcuiesc la șes, pe stepă, decât invers. În orice caz, poezia frunzei verzi, a codrului, punerea în paralelă a caducității umane cu eternitatea firei înconjurătoare, mereu întinerite, derivă în mod organic din experiența și viziunea artistică a țaranului român. Cel mult s'ar putea ca în mod independent, poligenetic, să se fi ivit același motiv și la Slavi, fapt care se impune lămurit printr'o specială cercetare comparativă, căci, la urma urmelor, te întrebi, cu drept cuvânt, care popor nu iubește natura înverzită și codrul înfrunzit? Se știe însă că Românii, atât în Balcani cât și în Carpați, sunt, prin excelență, populație de munte și de codru, spre deosebire de Slavi, Unguri și Greci. Capidan concludă că acest fapt constituie chiar astăzi acele fundamentale trăsături caracteristice, care ne deosebesc de vecini³: „În vreme ce bunăoară Aromânii, în îndeletnicirile lor, reprezintă elementul *muntean* prin excelență, ca unii care s'au ocupat cu păstoritul, înainte chiar de a fi fost romanizați, astfel încât chiar înainte de secolul al X-lea, numele lor etnic echivala cu numele apelativ de păstor, iar derivatul Vlasina la Slavi nu însemna decât regiuni proprii pentru păstorit, Grecii, din contră, începând din antichitate și până astăzi, reprezintă elementul *maritim*, după cum Slavii elementul *agricol*”.

Mai socotind apoi că Românii, în colinzi și plugușor, când se maschează, petrec și fac jocuri satirice cu capra și plugul, etc., păstrează parte din anticele obiceiuri geto-trace ale serbărilor dionisiace, contaminate cu Saturnaliile romane, pe care le-au

1) Oscar Randi, *Civiltà italiana nei Balcani*, Roma („Dante Alighieri”) 1939, p. 45.

2) Cfr. *Bulgarii, Sârbii și Ucrainenii despre omenia românească* în lucrarea noastră *Omenia românească* p. 27-28 și *Popoarele înconjurătoare despre energia românească* în *Energie și vitalitate rom.* p. 675-678.

3) Capidan, *Romanitatea balcanică*, p. 21.

transmis și Slavilor, îți dai seama că din străvechile mistere dionisiace și orfice se puteau ivi prea bine aceste imnuri de adorație, invocare, contemplare a naturii darnice și prietene, cu prelungiri în cântecele populare de astăzi. Elegia morții, purificată de rit, ne îndreaptă cercetarea îndărăt peste veacuri, unde aflăm aceste cântece înturlucate cu cele ale înmormântării, căci cântecele bradului mortuar—reminiscență a chiparosului din ritul roman—au motive și atitudine izbitor de asemănătoare.

Creanga verde (simbol al sănătății, puterii și tinereții), care-l împodobește pe om în zilele de bucurie ori îl întovărășește la lăcașul de odihnă eternă, nu e decât faimoasa *creangă de aur* studiată cu atâta amplex de James George Frazer¹.

Dar mai presus de toate, continuarea din străvechi timpuri a aceluiaș gen păstoresc de îndeletnicire, în singurătatea munților, numai cu iarba câmpului, frunzișul codrului și cântecul cucului, sub cetina brazilor, a învăluit sufletul în acea *duioșie* caracteristic românească din care s'a ivit dorul, tiran al inimii și al gândului. Mișcarea firii, zborul păsărilor și apariția sălbătăciunilor, cutreerarea depărtărilor, tulburătoarele evenimente și nostalgia celor dragi, au imprimat spiritului mult dinamism. Ovid Densusianu aduce serioase argumente că imaginile poeziei populare românești sânt pline de mișcare și că²: „Lirismul cântecelor noastre populare este, astfel, nu numai contemplativ, static, ci și energetic, pornit dintr'o viziune dinamică“; „...Lirica noastră populară, spune dânsul mai departe³, cuprinde ceva epic special ca o reminiscență a vieții seculare pe care a dus-o țărânul nostru. Dinamismul de care am vorbit nu e, într'adevăr, decât ecoul unei viziuni epice strecurate în cea lirică“. Din a-

1) Însă limba latină deține taina accepțiunilor pe care-a luat-o *verdele* la noi, căci *viridis* (verde) are ca radical pe *vis* și *vigor* (= putere, forță) și intră'n sfera unei serii de cuvinte—*vir* (bărbat) *virere* (a fi verde, în putere), *virgo* (fecioară), *viriditas* (verdeță, puterea vârstei), *virga* (vargă, ramură verde)—designând tărie, tinerețe, continuitate, vitalitate.

Scruțezi o frază ca cea din Seneca, *Senes, sed viridis animo* (bătrân, dar tânăr de spirit), și te convingi că 'n limba română ea-și continuă idiomaticele sens și aspect: *bătrân, dar verde la suflet*. Compară și *viridis aetas* (din Virgiliu) care 'nseamnă tinerețe, floarea vârstei, *vârstă verde*; sau *bello viridis manus* (ceală verde la război)...

2) Densusianu, *Vieța păst.* I, p. 103.

3) Ibid. I, 114.

ceastă viață sufletească și intuire a lumii s'au înfiripat doinele cu dorul străbătător de dealuri, păduri și ape, cu zborul păsărilor care duc gândurile și sentimentele ciobanului la cei dragi, ori viceversa, cu participarea codrului, lunii, stelelor, nourilor, ceții, oilor, etc., la pasiunile și cântecul solitarului; sau basmele cu reminiscența celui cavalier trac, identificat de Pârvan în Făt-frumos¹, erou cu inimă aleasă până la uitare de sine, nemicitor al răutății și restaurator al dreptății. Plugarii, haiducii și cătanele au adoptat literatura păstorească, introducând în ea particularitățile și evenimentele lor².

Aspectele acestea de viață codreană³ reflectate în poetica populară panromânească, identitatea de motive foarte caracteristice⁴ în folclorul celor trei dialecte principale (aromân, istro-român și dacoromân), sprijinite de arhaice melodii vocale⁵, apoi influența lor asupra popoarelor vecine, argumentează că poezia naturii din literatura noastră populară, cu viziunea ei dinamică, are origini milenare și constituie fundalul spiritual, care încadrează și determină celelalte evenimente psihice, din structura intimă a neamului românesc.

PETRU IROAIE

1) Pârvan, *Getica*, p. 640.

2) O. Densusianu, *Vieța păt.*, II, 9—12.

3) „Spațiu mioritic” — ar zice Lucian Blaga.

4) Densusianu, *Ibidem* II, 119; cfr. și Iroaie, *Energie și vitalitate rom.* p. 645, etc.

5) „Muzica populară românească, și mai ales melodiile vocale, arată mai întotdeauna un caracter foarte arhaic. După cât se pare, nici o regiune — afară de a Maramureșului și regiunile învecinate — n'a mai creat de secole melodii noi”, Béla Bartók. *Scrieri mărunte despre muzica populară românească*, traduse și editate de Const. Brăiloiu, Buc. 1937, p. 22.

LITANIE DE TOAMNA

Treceau odinioară care grele
Cu vinul tinereții plin de glorii...
Privirea mea se rătăcea 'n podgorii
Și desmierda ciorchini învolți de stele.

Uscate tufe azi colind cu jale...
Din vinul tămâios n'a mai rămas în cadă
Nici cât un fulg subțire de zăpadă...
Stau colbăite hârburi de ocale...

Visările uitate ni le fură
La fel ca vântul floarea de răsură,
Vârtejul palidelor foi de tei.

Pe fila sufletului cenușie
Crestează slovă ștearsă și pustie,
Rugina toamnei cu tristețea ei...

PETRE STATI

MIRON COSTIN

SENSUL UNEI COMEMORĂRI

În luna Dechemvre a anului trecut s'au împlinit două veacuri și jumătate de când a fost răpus în orașul Roman, în urma unor uneltiri boierești, învățatul cronicar moldovan Miron Costin.

Acei care mai păstrează obiceiul să întârzie pe filele vechilor letopisețe au prilejul să adâncească tot mai mult sensul unei înțelepciuni, uitate sau puțin prețuite de «intelectualii» de astăzi.

Multora li se pare curios lucru ca un tânăr din veacul al 17-lea, trecut prin vestitele școli poloneze, cunoscător al culturii latine și pătruns de spiritul umanist al Renașterii, să se reîntoarcă în Moldova, slujind cu credință Domnilor și, îndeosebi, acelui Constantin Cantemir, bun ostaș, dar cu totul nepriceput în ale învățăturii, așa cum ni-l înfățișează Ion Neculce: *«Carte nu știa, ce numai iscălitura învățasă de o făcea. Practică bună avea la voroavă, era sănătos; mânca bine și bea bine»*.

În această atmosferă puțin prielnică îndeletnicirilor spirituale, în scurtele răgazuri pe care le lăsau războaiele și bejenile, Miron Costin găsea timp și pace lăuntrică pentru citit și pentru înfăptuirea gândului de a nu lăsa în uitare istoria Moldovei, a cărei origine se cuvenea să o pună chiar în împărăția Râmului: *«Începutul țărilor acestora și al neamului moldovelesc și în țările ungurești cu acest nume Români până astăzi, de unde sânt veniți întru aceste părți de pământ, a scrie multă vreme la cumpănă au stătut cugetul nostru. Să încep osteneala aceasta după atâtea veacuri, dela descălecatul țărilor dintăiu,*

dela Traian împăratul Râmului, cu câteva sute de ani peste mie trecute, se sperie gândul. A lăsa iarăși nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o samă de scriitori, este inimii durere. Biruit-au gândul să mă apuc de această osteneală, să scot lumii la vedere felul neamului, din ce izvor și seminție sânt locuitorii țării noastre a Moldovei și așa și a Țării Muntenestei, precum s'au scris mai sus, și a Românilor din țările ungurești, că tot un neam sânt și odată descălecați».

Intreagă această *Predoslovie* la *Cartea pentru descălecatul dintăiu a Țării Moldovei* ne desvăluie minunata înțelepciune a acestui învățat moldovan.

Îndelunga familiarizare cu elementele unei culturi foarte serioase nu l-a îndepărtat dela izvorul credinței, nu i-a descumpănit sufletul. N'a simțit nici când umbrele îndoelilor, așa cum le vor simți mai târziu strănepoții lui mai învățați, dar cu mult prea puțini înțelepți. Orice cunoștință nouă, căpătată prin truda minții, însemna pentru Miron Costin un dar al Dumnezeirii, un pas înainte către desăvârșita cunoaștere a tainei pe care trebuie să o pătrundem cu smerenie, iar nu cu gânduri de răzvrătire. Această cunoaștere nu poate fi actul demonic, perpetuat dela începutul lumii, decând Ingerul răzvrătit i-a dat omului înșelătoarea iluzie că, prin cunoștință, va fi egalul Creatorului.

Miron Costin prețuia așa cum se cuvine darul vorbei și îndeosebi, acel al scrisului, prin care ne putem iarăși apropia de lumina Adevărului: «*Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minței omenești: scrisoarea, dintru care, dacă va nevoi omul, cele trecute cu multe vremi le va putea ști și le va putea obiect, și nu numai lucrurile lumii, staturile și începuturile țărilor, ce și singură lumea, cerul, pământul, că sânt zidite de cuvântul lui Dumnezeu celui puternic*».

Stârșitul *Predosloviei* cuprinde același îndemn stăruitor: «*Puternicul Dumnezeu, cinstite și iubite cetitorule, să-ți dăruiască, după aceste cumplite vremi a anilor noștri, cândva și mai sloboade veacuri, întru care, pre lângă alte trebi, să aiți vreme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă; că nu este alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decât cetitul cărților; căci cu cetitul cărților și a scripturii cunoaștem pe Ziditorul nostru Dumnezeu; cu cetitul laudă îi fa-*

cem, pentru a lui cătră noi bunătăți... Scriptura depărtate locuri de ochii noștri ne învață, cu acele trecute vremi să pricepem cele viitoare».

Dela Miron Costin încoace, acei care i-au urmat sfatul, găsind vreme «și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă», au pierdut însă sensul adânc al lui, singurul care dă o finalitate acestei îndeletniciri, dincolo de searbăda înmăganizare de cunoștințe. Am crezut că ne putem mai bine contura personalitatea prin singularizarea într'o permanentă atitudine de răzvrățiți demonici. Înțelepciunea veche a generației lui Miron Costin și a lui Dimitrie Cantemir ne apărea ca o naivitate, inerență unor vremi de robie religioasă. Am rupt astfel firul unei tradiții de autentică și originală cultură, căutând aiurea, în filosofări sterile, razim pentru sufletul nostru bântuit de toate îndoielile.

După două veacuri și jumătate, vorbele lui Miron Costin încep a-și arăta mai luminos tâlcul lor. Ne chiamă înapoi, ne îndeamnă să ne regăsim pe noi înșine, părăsind cărările înguste pe care de multe ori am rătăcit, mânați de mirajul înșelător al puterii omului de a stăpâni singur lumea.

GII. SCĂRARU

MOLDOVENILOR

«Nasc în Moldova oameni»
Miron Costin

Cântăm Moldovei tânguit psalom
Și n'am dori-o nimicirii pradă.
Dar ne lăsăm furați de orice nadă;
Plecăm, zicând: înapoia-ne-vom !

În amărita Zimbrului ogradă
Cresc pretutindeni bălării sodom,
Căci dintre noi nu se ridică om
Pe drumu 'nstrăinării să nu cadă.

De ce nu stăm să năcăjim alături ? !
Ca frunza toamnei să ne-așternem pături
Pe glia noastră, — nu la venetici.

Prin îngrășate brazde altfel sameni !
De vrem Moldova să mai nască oameni,
Datori suntem să ne-astrucăm aici.

GH. A. CUZA

NUMIREA LUI ION CREANGĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT

— DATE NOI —

Am mai spus-o și în alte locuri, că viața marelui nostru povestitor Ion Creangă este pe departe de a fi cunoscută. În lipsa unor acte complete, istoria vieții lui a fost scrisă cu multe invenții și aprecieri injuste, în timp ce documentele — singurele de altfel cuprinzătoare de date precise și indiscutabile — stăteau uitate prin cele arhive ignorate și neînțelese.

Câteva documente referitoare la viața lui Ion Creangă au fost găsite, însă unele au fost interpretate în așa fel ca să poată corespunde modei noi de a scrie istorie literară, așa numita „romanțare“, nelipsind bine înțeles broderia știrilor îndoeelnice în raport cu adevărul și mulțimea inexactităților și chiar insultelor.

Numirea lui Ion Creangă ca institutor ar reieși din publicațiile de până acum ca nefiind făcută după mersul normal al numirilor și că astfel Creangă ar fi fost un protejat.

Din documentele pe care de curând le-am găsit reiese însă clar că numirea lui Creangă în învățământ, și mai ales la o școală primară model, cum era aceea dela Trei-Ierarhi, se datorește faptului că profesorii lui Creangă — în special Maiorescu — a văzut în el un om bine pregătit pentru această carieră, folosind mult învățământului primar, care atunci căpăta o nouă organizare ; și profesorii lui nu s’au înșelat ; Creangă a făcut pentru învățământul primar, prin metoda lui de predare, atât în orele de clas cu copii, cât și prin manualele tipărite, mai mult chiar de cât s’au așteptat profesorii lui.

Creangă a fost numit în învățământ supunându-se tuturor regulilor și formelor care se aplicau aceluia ce voia să îmbrățișeze această carieră. Dacă au făcut ceva profesorii lui, au făcut doar în ceea ce privește accelerarea lucrărilor și recomandarea lui la școala din Trei Ierarhi și aceasta nu ca o protejare, ci pentru a aduce la o școală model un institutor model.

Credem inutilă povestea cu sărutatul mâinii lui Maiorescu, în clasă în fața elevilor, când acesta i-a dat decretul de numire. Documentele ne arată venirea decretului în mod normal pe cale ierarhică.

La 10 Ianuarie 1864 Creangă se înscrie la „Școala Preparandală”, unde urmează regulat cursurile. Elevii din această școală erau obligați să facă și aplicații la școala primară din aceeași curte Trei Ierarhi.

Uneori făceau și supliniri, când lipsea câte o zi sau două institutorii, semnând și în condică. Astfel pe Creangă îl vom găsi iscălit la data de 9 Mai 1864. Acest fapt a determinat pe unii să afirme că Creangă ar fi fost numit institutor la această dată, ceea ce este evident greșit. În Iunie 1864 statul de leafă la școala primară din Trei Ierarhi este iscălit de *Darzeu*, cl. IV, *Gr. Petrovanu*, cl. III, *Ioan Stavrut*, cl. II, *Ioan Betu*, cl. I și *C. Grigorescu*, cl. I.

Terminând cu succes anul I¹⁾, Creangă, îndemnat de Maiorescu, face cerere pentru a fi numit institutor. Iată cererea din 3 Septembrie 1864 :

„Onorabilul Consiliu scolastic din Iași”.

Petițiune.

„În puterea dreptului ce posed prin finirea cursului inferior în Seminarul Central precum și a unui an de studiu făcut în institutul normal Vasilian, cu respect vin a ruga pe Onorabilul

1) Am găsit documentul original, scris de însăși mâna lui Maiorescu cu calificarea elevilor :

„Școala preparandală Vasiliană dela Trei Ierarhi”.

Premiul	I	Creangă Ion
„	II	Vărgolici Iancu
„	III	Climescu Nicolae
„	IV	Nistor Ion
„	V	Gălușcă Dumitru

Consiliu, să bine voiască a mă enumera între concurenții ce se vor înfățișa pentru secțiunea a II-a a clasei întâi, dela școala primăria Vasiliană, ce remasă vacantă cu ocaziunea trecerei d-lui Grigorescu la clasa II-a.

1864 Septemvrie 3. Diacon Ion Creangă ¹⁾.

Pe această petiție stă scrisă următoarea rezoluție de G. Mârzescu: „*Se va avea în vedere la concurs*”. Deci se făcea un concurs pentru ocuparea posturilor. Concursul ținându-se, Creangă reușește foarte bine, așa că, prin raportul Nr. 816 din 2 Octomvrie, același an, al „Comitetului de inspecțiune școlară”, Ion Creangă este recomandat să fie numit la clasa I, secțiunea II-a, dela școala primară din Trei Ierarhi. Raportul de recomandare este iscălit de *T. Maiorescu, Octav Teodori și N. Culiănu* ²⁾.

Ministerul, în urma recomandării, cu raportul No. 51.283 din 1864, către Vodă Cuza, cere numirea lui Creangă ca institutor. Decretul cu Nr. 1501 nu întârzie să apară. Prin el „d-l Ion Creangă se numește provizoriu institutore la clasa I secțiunea II dela școala primară din Trei Ierarhi”. Numirea a fost făcută pe data de 15 Septemvrie 1864, dată dela care Creangă și intrase efectiv în învățământ. Prima lecție o ține în ziua de Marți 15 Septemvrie 1864 ³⁾ dela ora 8-11 și face lecții din „lectură și numerare”.

Creangă primește decretul de numire abia în Noemvrie, iar la 13 Noemvrie raportează Comitetului de inspecțiune școlară:

Domnilor membri, ⁴⁾

„Decretul Ministerului de Justiție, Culte și Instrucțiune publică sub No. 53231 pentru numirea mea în postul de institutore la clasa I secțiunea II-a, școala din Trei-Ierarhi, sub-

1) Arhivele Statului Iași, dos. pe anul 1864 din arhiva „Comitetului de Inspecțiune Școlară” Iași. Caligrafie frumoasă; vedem că Creangă iscălește Ion și nu Ioan; dealtfel și Maiorescu tot Ion scrie și nu Ioan.

2) Raportul l-am găsit în original la Arhivele Statului din București, dos. 370 pe 1864 (Ministerul Instrucțiunii) și a fost publicat în lucrarea mea: „Din viața lui Ion Creangă”, Ed. Fundațiilor Regale, Buc. 1940.

3) Arhiva școalei primare Trei Ierarhi Iași.

4) Arhivele Statului Iași, dos. 42 fila 116 din arhiva „Comitetului de de inspecțiune școlară”, Iași pe anul 1864.

semnatul are onoare a vă face cunoscut că l-am primit și că voi păși de îndată la postul ce mi s'a încredințat.

Primiți vă rog, Domnilor membri, încredințarea osebitei mele considerațiuni și a profundului meu respect ce vă conserv.

Creangă Ion. 1864 Noemvrie 13.

Data precisă a numirii în învățământ a lui Creangă, adică 15 Septemvrie 1864, este confirmată și de următoarea adresă iscălită de Darzeu ¹⁾:

Școala primară de băeți dela Trei Ierarhi

No. 30

26 Noemvrie 1864.

Domnilor membri,

La adresa Domniilor voastre cu No. 1038 am onoare a răspunde respectuos că d-l Constantin Grigorescu funcționează ca institutore de clasa II-a primară dela 2 Septemvrie, ziua când toti institutorii dela această școală au început prelegerile în școală, iară Sfinția sa, diaconul Ioan Creangă, funcționează în clasa I-a, secțiunea II-a ²⁾ dela 15 Septemvrie, după cum se constată din registrul de frecventare a institutorilor, carele vi se aduce tot acum spre vizare. I. A. Darzeu.

GH. UNGUREANU

1) Arhivele Statului Iași, dos. pe 1864 din arhiva „Comitetului de inspecțiune școlară”, Iași.

2) De altfel la secțiunea II din cl. I, nu era numit nimeni înainte de 15 Septemvrie 1864. La 7 Septemvrie 1864 prin Monitorul Oficial se stabilesc următorii institutori la Trei Ierarhi: cl. I, V. Răceanu, II, C. Grigorescu, III, I. Stavrat, IV, I. Darzeu.

DRUMETII VISULUI

Voi ce-ați clădit veciilor palate
Cu îndrăzneli de nimenea gândite, —
Nu le vedeți pustii și năruite
De mâna timpului și de pacate ?

Cătați în van prin zările încinse
Sclipirea undelor răcoritoare.
Susurul lor e doar o înșelare, —
Aeve 's numai brațele întinse.

Opriți-vă din nebuneasca goană
Și 'n urma voastră cercetați drumeagul
Pe care-ați fost închinători visării.

De umblete cărarea e vadană.
Amarul singur, alergând pribeagul,
Vă va 'nsoți spre lumile uitării.

EMANOIL FLORENS

TATĂL SCRITORULUI ALECU RUSSO

Dacă moșierul basarabean Iancu Russo (Rusu ; el primul și-a luat numele de Russo) n'ar fi fost tatăl unuia din cei mai mari scriitori români, el încă ar fi meritat să aibă o biografie scrisă. Dar oamenii aceștia, care au avut un rol în viața țării noastre, în trecut, sunt astăzi lăsați uitării. E prea greu ca să răscolești arhive și volume puțin cunoscute, iar în cazul acesta — scrise și într'o limbă străină. Oficialitatea nu înlesnește această sarcină unora care ar fi putut s'o facă, iar alții — care se bucură de binefacerile oficialității — preferă să folosească materialul învechit și greșit, înmagazinat de predecesori, repetând la infinit lucruri demne de a fi scoase din uz. De aceea regret că, de aproape doi ani, nu văd contribuțiile la istoria literară ale d-nei Dvoicenco, care, printre puținii autori, aducea un material proaspăt și erudit.

Nu se știe când s'a născut Iancu Russo. Actele Comisiei nobilare din 1821, publicate în lucrarea mea : *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru* (București, 1940, p. 273), îl așează înaintea fratelui său Dinu : „Iancu Toma, fiul lui Russo, fără grad, nu ocupă slujbă, locuiește în Ținutul Orhei, necăsătorit, stăpânește în Ținutul Orhei pământ pe care se află 40 de familii de săteni, afară de aceasta mai are 5 corturi de țigani șerbi“.

Un contemporan, colonelul Liprandi, și-a scris niște amintiri despre viața din exil a poetului Pușkin, la Chișinău (1820 — 1824). Amintirile au apărut în revista *Arhiva Rusă*, 1866, unde Liprandi amintește, în vizită la Zamfirache Kalli, pe Stamo, Stamatii și frații Russo. Aceste memorii au apărut însă cu mici prescurtări (despre Catinka Albrecht, Stamatii și frații Russo ; o parte le-a redat în românește, d-na E. Dvoicenco : *Complectări la „Viața și opera lui C. Stamatii, rev. Preocupări Literare,*

București, 1939, Nr. 4 și *Pușkin și refugiații Eteriei la Chișinău*, rev. *Arta și tehnica grafică* București, 1939, Nr. 9), în volumul : *Pușkin*, (Moscova, 1936, ed. Muzeului Literar al Statului), redactate de M. Țiavlovski : *Din amintirile și I. P. Liprandi despre Pușkin* (p. 548—558). Liprandi vorbește aici detaliat despre frații Russo, crezând că Dinu e cel mai mare dintre ei, probabil, deoarece e căsătorit. Iancu — după părerea lui — are vreo 30 de ani, încât s'a născut pe la 1790 (p. 555).

Pe frații Russo, Liprandi îi întâlnea la masă la generalul Bologovski (p. 554). Amândoi erau foarte originali, deși opuși în totul ; erau bogați. Dinu era căsătorit, locuia la țară și numai iarna venea la Chișinău (p. 555). La început, el purta haine moldovenești, iar cu timpul, modernizându-și costumul, și-a păstrat totuși unele lucruri din portul românesc. Era ursuz, vorbea numai moldovenește, puțin grecește și mai prost, rusește. Era îpravnic al unui ținut, când la 1818 a sosit în Basarabia Impăratul ; s'a grăbit să-l întâmpine și a ars — în loc de lemne de foc — părțile întregi ale unei mori, deoarece nu înțelegea să facă focul pentru Impărat cu lemne simple.

Frații Russo au participat la adunarea boierimii din Chișinău, la 1814 (A. Krupenski, *Schița despre nobilimea Basarabiei*, Petersburg, 1912, p. 8), au fost recunoscuți nobili și alegători la 1818—1821 (*Ibidem*, pag. 19, 20, 27) ; dela 1822 Dinu a fost deputat al Sfatului Suprem (*Ibidem*, II, p. 3 ; A. Krupenski îl numește greșit : Dimitrie Dino-Russo), asesor colegial, moșier la Pănășești și Pârlești, în județul Orhei (Recensământul din 1816-1817, publicat de I. N. Halippa, în *Operele Comisiei savante guberniale a arhivelor din Basarabia*, Chișinău, 1907, vol. III, p. 153, 155). Vice-gubernatorul F. Wiegel vorbește despre el, ca și despre ceilalți colegi ai săi din Sfat, destul de sceptic (*Observațiile asupra stării actuale a Basarabiei*, Octombrie 1823). Mi-a mai povestit, încă, d. general Leontovici, despre un conflict și o epigramă a poetului Pușkin, împotriva lui Dinu Russo, care s'ar fi publicat în revista *Arhiva Rusă*, la 1892.

Liprandi numește greșit pe frații Russo : feciorii lui Iacob Russo, eroare provenită dintr'o anecdotă, ce-o povestim mai jos ; erau fiii paharnicului Toma Rusu, căsătorit cu Smaranda D. Donici (*Boierimea Moldovei*, op. cit., și T. Ichim, *Alecu Russo, Viața Românească*, Iași, 1925).

Iancu a crescut în străinătate, unde și-a petrecut vreo 15

ani din viață, mai cu seamă la Paris, ceea ce era extraordinar pentru timpul său, când compatrioții săi ajungeau, cel mult, până la Viena. Vorbea bine franțuzește. Era destul de gras, puțin roșcovan, cu față largă, care înfățișa o mărginire și satisfacție de sine (aici Liprandi e influențat de părerea lui Pușkin, care avea însă alte motive, ca să nu-l sufere pe Russo). Se îmbrăca elegant și bine, purtând un baston, motivând aceasta cu o rană la picior, care ar fi primit-o la un duel din Franța. Vorbea încet, aruncând praf în ochii contemporanilor cu numele a câtorva scriitori franceji. Curta femeiele și totdeauna căuta convorbirile serioase. Nu era prieten la veselie de masă, căci nu juca cărți și nu înghițea decât apa (p. 555), încât nu e de mirare că întrunea totul ce-l desgusta pe Pușkin. Ei se întâlneau la Krupenski, Stamo, Kalli, Liprandi, Bologovski. Și, ceea ce era și mai supărător pentru Pușkin, Russo nu-l urmărea cu admirația sa, după exemplul întregului tineret din Chișinău. Generalul Bologovski, cunoscând această antipatie, ca să-l provoace pe Pușkin, a spus odată—în lipsa lui Russo—câteva elogii în adresa lui.

— „C'est notre Jean-Jacques Rousseau“ a răspuns scriitorul Costache Stamatii, măgulit pentru compatriotul său. Pușkin însă a sărit supărat și a declarat :

— „E adevărat că el este Ioan, că el este Iacob (aici e greșit !), că el este Russo, dar nu Jean-Jacques Russeau, ci simplu : un prost roșcovan“ (roux sot).

Am explicat cauzele acestei antipatii, și nu trebuie să judecăm prea aspru nici pe Pușkin : scriitorii și astăzi se ceartă între ei !

Iancu Russo, se vede, a primit o decorație, încât figurează : Cavaler, la 1826, când nobilimea Basarabiei îl trimite într'o delegație (împreună cu Iancu Pruncul și Iordache Dimitriu) către Împărat (A. Krupenski, *op. cit.* I, p. 32 și II, p. 3). El înlocuiește în primul Sfat Suprem (până la 1821) pe deputatul Teodosiev, participă într'o Comisie de revizuire a nobilimii pentru alegerile din 1822, candidează chiar el însuși la deputăție, la 1825, dar fără succes (*Familia Krupenski în Basarabia, Din trecutul nostru*, X 1939, p. 30, 31 și 33). Mai aflăm (I. Halippa, *op. cit.* p. 134), că Iancu era moșier la Ivancea, jud. Orhei. În volumul VIII al *Istoriei Românilor* (p. 284), N. Iorga îl amintește, ca pe un om cilit.

Când a apărut volumul meu despre Boierimea Moldovenească (*op. cit.* p. 275), bazându-mă pe documentele publicate, am afirmat că Alecu Russo *se credea* că s'a născut la 1819, ceea ce nu putea avea loc din moment ce tatăl său era arătat: necăsătorit, pe la 1820-1821. Acest fapt e mai bine precizat la Liprandi. Totuși, d. P. V. Haneș a venit cu o notă critică asupra acestui: „se crede“, la anul nașterii, la 1819 (*Preocupări Literare*), stabilit de d-sa. Am răspuns destul de aspru în revista *Bugeacul*. Am întrebat atunci, nu cumva crede d-l P. V. Haneș că Alecu Russo era un copil nelegitim? Era o glumă, dar astăzi încep să mă întreb și eu, căci Liprandi cunoștea pe Iancu Russo și-l descria în anii 1820—1824, și după aceasta chiar, pe când — cred totuși — Alecu Russo nu s'a născut așa de târziu. Nu cred că la Ivancea, moșia lui Iancu, unde — poate — s'a născut Alecu, se vor găsi date mai precise. Actul său de naștere lipsește. Chiar despre mama lui Alecu Russo nu se știe nimic precis; unii zic că e Donici, pe când Donici era mama lui Iancu. Pe de altă parte, pe vremuri se afirma despre Alecu că era născut Donici și mai târziu și-a luat numele de Russo. Ar fi interesant de cercetat, cel puțin, actul de a doua căsătorie a lui Iancu. E arătat el căsătorit pentru a doua oară? În orice caz, Alecu nu era un fiu nelegitim al unei țigance. Poate era fiul unei Donici, vară a lui Iancu, încât o asemenea căsătorie pe vremuri se interzicea? Poate, aceasta a fost cauza plecării lui Iancu Russo din Basarabia, când copilul a început să crească. Căci, plecat în Moldova, Iancu a decedat la 1844, la Galați (G. Ungureanu, *Istoria avocaturii în Moldova*, Iași, 1938, p. 229 și urm.). Relațiile dintre Iancu și noua sa familie — pe de o parte, și Alecu — pe de alta, au fost destul de complicate, dar le putem urmări din acte și corespondență, încât din ele să căutăm o lămurire. Sunt însă, și rămân încă, multe semne de întrebare.

Sau, când atunci s'a născut Alecu Russo? Anii se arată adesea după împrejurări. De ex., Costache Negruzzi apare deodată născut la 1800, iar Hasdeu — pentru a-și justifica studiile universitare, pe care nu le-a făcut la Harcov — își arată anul nașterii 1836, în loc de 1838. Și câte altele..

RĂSCRUCE *)

Clipele-au încremenit de-odată,
Umbrele trecutului se șterg...
Cine știe spre ce vânturi merg, —
Înspre care țară depărtată

Pașii mei de-acum se mai îndreaptă !
Voiu ajunge oare mai curând
Lângă țărnuțul drag ce-l port în gând ?
Oare visul alb mă mai așteaptă,

Împietrit, la margini de pustie,
Cu surâsul lui trandafiriu ?...
Vântule, pământule pustiu,
Cine știe 'n lume... cine știe !...

Dragostea pe drumuri lungi mă poartă,
Drumurile nu știu unde duc...
Frunză 'ngălbenită, foi de nuc,
Și iar frunză, frunzuliță moartă !

Și m'oiu duce 'ntr'una, m'oiu tot duce,
Cine știe, Doamne, până când !
Iar de n'oiu ajunge mai curând,
Pune-voiu la toate cele cruce...

D. FLOREA-RARIȘTE

*) Fragment din poemul «Visul lui Făt Frumos».

IN BOBI...

Pe cerdacul îmbrăcat în frunză de viță salbatică, Elena și-a primit prietena din copilărie.

N'o mai văzuse de mult pe Nadia.

Se despărțise de-o fetiță cu obrajii trandafirii, umbriți de bucle negre, cu ochii ca argintul viu și răs zglobiu de clopoțel. Avea în față o ființă care nu mai pastra aproape nimic din frăgezimea și vioiciunea tinereții. Nadia i-a bănuît surprinderea. Ii povestește câte s'au petrecut de când viața le-a despărțit. Căsătoria ei... doi copii... doi îngerași pierduți unul după altul, bărbatul...

Acuma o aduce la Iași boala ei.

— Simt că n'am să mai trăesc. Aștept cu resemnare și împlinirea prevestirii din urmă — și ochii i se umezesc. Tu crezi în prevestiri, Elena? Mi-a fost întotdeauna teamă de acest vrajmaș necunoscut.

— Pentru mine toate acestea sunt parascovenii, — exclamă Elena, împletind pe buze disprețul cu'n surâs neîncrezător. Dar spune-mi, spune-mi de ce prevestire vorbești.

Și prietena venită de departe, cu privirea copleșită de îndărătnicia unui gând care-o stăpânește, își lasă capul între mâini și începe a povesti:

— Isprăvisem liceul... Un bacalaureat luat cu succes îmi deschidea un șir de năzuinți. Mă hotărisem cu Eliza și Irina, două colege de-ale mele să urmărim Facultatea de litere. Eliza era o fire blândă, visătoare și tăcută. Trăia cu gândurile ei. Prea plinul sufletului, frământat de doruri, nu se revarsa nici

când în izbucniri de veselie sau descurajare. Irina avea o inteligență vie și pătrunzătoare... Un zâmbet disprețuitor îi însoția neîncrederea în statornicia lucrurilor.

Gânduri noi se 'nfiripau în sufletele noastre, nestăpânite doruri izbucneau chemându-ne spre necunoscut. Cât am fi dorit să știm taina vieții care ne așteaptă, durerile care ne pândesc și bucuriile care ne vor surâde!...

Eliza auzise de cucoana Zamfira, meșteră la dat în bobi și ghicit în cafea.

Ne-am furișat toate trei într'o zi caldă de Iulie pe ulițele lăturalnice și pustii ale unei măhălăi, mănate de-aceleași dorinți, în strada Soarelui Nr. 25, la cucoana Zamfira. Spre sară, în lumina aurie o asfințitului, ne-am pomenit în fața unei căsuțe proaspăt văruiate, la care străluceau două ochiuri de geam... Nr. 25! Nu mai încăpea nici o îndoială! Eram la casa fermecată, unde se ghicește trecutul, prezentul și viitorul...

Ne-a întâmpinat o copiliță. În prag, ne-am uitat una la alta. Un fior îmi trecu prin vine. Nu știu de ce mi-am făcut pe ascuns semnul crucii.

În odăița scundă în care ne-a poftit, ne-am așezat tăcute, așteptând să ne vie rândul.

Privirea s'a oprit pe părete. Deasupra canapelei o fotografie! Să fie a cucoanei Zamfira mireasă? Era cu neputință! În închipuirea noastră, cucoana Zamfira era vrăjitoarea poveștilor copilăriei din casa de turtă dulce.

Un motan țâșni de sub pat mărind teama...

Ochii urmăreau iscoditori, în timp ce urechea căuta să deslușească dacă glasul cucoanei Zamfira, din odaia de alături, are ceva omenesc. Inima-mi vorbea de nerăbdarea ei prin dese zvâcnituri... Am rupt tăcerea apăsătoare, șoptind prietenelor mele:

— Fetelor, noroc... dragoste... fericire!

— Poveștile toate sunt povești, spune Irina. Nu-și știe nici meni sorocul zilelor lui. Pașii noștri urmează o carare bătută dinainte și'n cartea vieții spinii ne însângerează, și prea arareori florile ne întâmpină la răspântiile grele...

La ce bun să ne știm dinainte suferințele!

De alături se auzeau șoapte, apoi zgomot de scaune date la o parte și glasul Cucoanei Zamfira, glas omenesc, răsună:

— Cu bine să deie Dumnezeu, duduia matală are noroc.

Creștea în noi încrederea în Cucoana Zamfira, care-și pune prezicerile sub ocrotirea lui Dumnezeu... Noroc! Cuvânt împletit din frageda-mi copilărie în ruga de seară:

Dă-mi Doamne sanatate, minte și noroc.

... Iată-ne în odaia de vrăji a Cucoanei Zamfirii. A pus bobii să se odihnească și-a dispărut să-și puie un ștergar cu oțet la frunte.

Irina și cu mine am început să-i scotocim lucrurile de pe scriin. Eliza pândea la ușă...

Șapte lumânări înfipite într'un colac... O șuviță de păr balaiu... Bilețele cu rugăciuni... de dragoste... de noroc... boală, cununie.

O cutie cu plante uscate de câmp în care smeritul miros de busuioc s'amesteca cu mireasma pipărată de mintă creață. Colo pe] măsuță... cuie și-o potcoavă veche. Gromovnicul și zodierul închideau în scoarțe roase și uitate de vreme, viitorul.

Cucoana Zamfira ne-a găsit în jurul mesei.

— Bobii mei s'au hodinit... Cu care ducăie încep?

Am îndemnat-o pe Irina care avea mai mult curaj, deși Cucoana Zamfira îmi ghicise neastâmpărul din ochi.

— Eu rămân la urmă, șopti Eliza.

— Gândește-te la noroc! Și mâinile uscate și zbârcite aruncară bobii la întâmplare, pentru Irina.

O priveam pe furiș. Uscățivă și smolită. Nas de pasăre de pradă și alunică pe obraz. Ochii înfundați în orbite păreau cenușii. O încruntare ușoară îi umbrea fruntea. Două cozi, doi șerpi adormiți, se 'ncolăceau pe tâmple.

Buzele începură a-i șopti tremurând, rugi tăcute, iar privirea alunecă spre ochiul neadormit al candeliei, deasupra căruia razele de soare spre apus sărutau chipul Maicii Domnului.

Priveam la bobii care se 'nșirau și se despărțiau, ca și cum puterea magică a mânilor ei firave ne-ar fi deschis porțile zăvorite ale viitorului. Păru că face o sforțare a gândirii, apoi începu să menească...

Nici Irinei, nici Elizei nu le-a căzut cununie. Parcă bobii vrăjesc același viitor: boală grea, suferință. Irina zâmbea neîncrezătoare.

Cine se gândește la negură, când soarele îneacă cu strălucirea lui?

Petate roșii de mac îi rumeniră fața Elizei. Un dor aprins de viață trecu fugar pe buzele ei ca o nălucă... și le 'mpietri. Ochii negri, pe albul sîdefiu, se aplecară...

Imi veni rîndul. Lumina se 'ngâna cu umbra. Cucoana Zamfira aprinse lampa și aruncă bobii... Nu-i puteam înfrunta privirea, care cetea adevărul în jocul bobilor purtați ca niște demoni de-o putere nevăzută... Imi căzu cununia în lacrimi... dureri mari... viață scurtă.

Ne-am sculat copleșite de greul aceleiași soarte și am plecat tustrele tăcute, ducând cu noi povara gândurilor irosite în cine știe ce colț de viitor pe care ni-l menise cucoana Zamfira atît de întunecat. Ne-am înlănțuit mâinile, așa cum ne unise vi-trega prevestire și am pășit spre casă... în lume... spre necunoscut. Elena se opri din povestire. După câteva clipe de tăcere :

— Eliza n'a mai sfârșit Facultatea. S'a stins după doi ani de suferință undeva, la munte, bolnavă de tuberculoză. Irina moare și ea, după cinci ani, răpusă de aceeași boală. Am văzut sărutul morții pe floarea tinereții ei ofilite prea curând. Cunună de lămăiță pe cap... mi-am amintit de prevestirea cucoanei Zamfira... Să-ți mai spun, dragă Elena?... E de prisos. Toate suferințele mele le-am zărit în vraja bobilor. Norocul și bucuria au fost departe de mine. Am pierdut pe cei dragi... sunt singură!... și boala!...

Nadia își înecă ultimele vorbe în lacrimi. Glasul senin și limpede tăcu.

Privirile celor două prietene s'au înfrățit. Le despărția pentru totdeauna prevestirea, ca o făgăduință împlinită...

SPERANȚA PASCU

CETĂȚILE MOLDOVEI DE PE MALUL NISTRULUI

D-lui Mihail Catargi, Doctor în Filosofie al Universității din Heidelberg, ilustru cărturar al Basarabiei, omagiu.

Moldova lui Alexandru cel Bun și a lui Ștefan cel Mare, Țara vitejilor între viteji, ca un scut de oțel a primit asupra sa loviturile păgânilor, salvând cu sacrificii de sânge civilizația și însăși existența omenirii.

Stepele vecine aduceau din adâncul Asiei sălbatice, hoardele barbare. Aici, însă, pe malul stâncos al Nistrului, vechii Voevozi ai Românilor au apărat hotarul de răsărit al Europei. Pe malul bătrânului Nistru a crescut șirul de întărituri—cum ar spune d-l profesor Simion Mehedinți—cea mai înaintată linie de „burguri” europene în fața nomazilor Asiei.

La limanul Nistrului străjuește stepele verzi ale Buceagului, cântate de romanticul Mickiewicz, dar și întregul țărm al Mării Negre, antica Cetate-Albă. Este vechea colonie Tiras, amintită de părintele istoriei Herodot. Micile corăbii ale navigatorilor greci și finicieni găseau pe limanul Nistrului un adăpost mai sigur, decât pe valurile furtunoase ale Mării. Exemplul lor l-au imitat și negustorii de mai târziu, venind la cetate din părțile îndepărtate ale Genovei, Veneției, din Constantinopol și din Trapezunt.

În decursul secolelor, Tiras a ajuns să poarte atâtea denumiri, fiecare rezumând legenda unei îndrăzneli pe ape: Asprocastron, Maurocastron, Moncastron, Belgorod, Akkerman și multe altele. Așa a venit aici negustorul din Trapezunt, care a fost chinuit de Jidovi și Tătari, găsindu-și o moarte de mucenic pe malul limanului. Era Sfântul Ioan cel Nou, ale cărui moaște stau, astăzi, în racla dela Suceava.

Sfântul Ioan cel Nou este martirizat de păgâni în secolul al XIV-lea; impresia acestui sfârșit s'a întipărit puternic în sensibilitatea întregului popor românesc. Domnitorul Alexandru cel Bun a poruncit ca moaștele prea fericitului Ioan să fie aduse la Suceava. La biserica episcopală din Roman se află o mărturie vie a martirajului acestui Sfânt, o frumoasă zugrăvire a Celății-Albe din sec. al XVI-lea, redată în vechea pictură murală. Mitropolitul Grigorie Țamblac a descris și el viața Sfântului Ioan.

Nu departe de Cetatea-Albă, pe malul limanului, un izvor uitat, în singurătatea lui liniștită, vorbește de sfârșitul Sfântului Ioan, iar în apropierea zidurilor cetății, lângă o veche biserică — zidită pe stânca unui cimitir mic — o capelă modestă arată locul unde a fost înmormântat neuitatul călător din Trapezunt. În această biserică, se spune, că ar fi slujit, deasupra pietrei sale de mormânt, Episcopul Iosif, vlăstarul familiei domnitoare a Moldovei, pe care Alexandru Vodă cel Bun l-a ridicat în scaunul arhieriei, ca cel dintâi Mitropolit al Țării.

Străinii au admirat deseori Cetatea-Albă, vechiu castel românesc. Pe vremea lui Alexandru cel Bun, după ce a vizitat Curtea Domnească, ambasadorul Regelui Franței și al Ducelui de Burgundia, Guillebert de Lannoy a trecut și la Cetatea-Albă.

Cetatea s'a refăcut sub domnia succesorului lui Alexandru, Ștefan-Vodă, care în anul 1440 și-a stabilit sediul principal la gurile Nistrului. Fedorca, pârcălabul cetății, a și lăsat pe zidul ei o inscripție de marmură:

„Ruga robului lui Dumnezeu, Fedorca, făcutu-s'a această cetate pe vremea prea cuviosului Domn Gospodar Ștefan Voievod și prin boierul Domniei Sale și al cetății pârcălab, la anul 6948. Mântuește de primejdii pe robul tău, Născătoare de Dumnezeu, Ștefan, Noembrie în 10“.

Luptele pentru Domnie au adus pe tânărul Vodă Alexandrel să stăpânească Cetatea-Albă. El a încercat să întemeieze aici un principat deosebit. Dar a fost otrăvit de curteni, chiar în castelul cetății.

Pârcălabul, sau cum se spunea pe acea vreme în Occident, burggraful cetății, Stanciul, a continuat opera de reclădire.

Dar nimeni n'a înțeles mai bine rostul Cetății-Albe, decât marele Ștefan. Pe vremea lui, zidurile vechiului castel au fost lărgite, turnurile înălțate cu ocnițe și ambrazuri.

„În anul dela întruparea Domnului 6984—mărturisește în-

scriptia de pe poarta medievală a castelului—s'au săvârșit marea poartă, în zilele cuviosului Io Ștefan Voevod și în zilele panului Luca și Herman“.

Cu cât se apropiau la orizont primejdiile, cetatea continua din an în an să fie tot mai întărită...

Dacă ne ridicăm în sus, spre izvoarele Nistrului, găsim a doua cetate românească, Tighina, străjuită de o biserică, ctitorie a Marelui Ștefan.

Astăzi nu au mai rămas decât ruine din Tighina. Dar ruinele acestea ne amintesc de un important centru comercial și militar de-acum două-trei secole.

Toate aceste cetăți românești erau orașe însemnate pentru negoț, prin care treceau mărfurile spre Crimeea, Germania, Polonia și Țările Nordice. În ele s'au instalat vămile domnești; darurile mari se aduceau la aceste centre de legătură dintre Occident și Orientul îndepărtat. Când s'a simțit nevoia de a fi apărate de atacurile venite din stepele vecine, toate cetățile au obținut o înfățișare de castele medievale, cu zidurile largi și înalte, turnuri înconjurate de valuri întărite și șanțuri adânci, umplute cu apă.

Ostașii Sultanului Soliman au năvălit și asupra Tighinei românești.

„S'a întunecat și cetatea Tighina“, zice cronicarul Miron Costin, în poemul scris în limba polonă.

La Tighina, sau pe turcește Bender, s'a refugiat după înfrângerea sa dela Poltava, în anul 1709, îndrăznețul Rege Carol al XII-lea al Suediei, urmat de răsvrătitul hatman al Ucrainei, bătrânul Mazepa. Trebuie să amintim că Voltaire s'a inspirat din evenimentele petrecute pe malurile Nistrului.

Don-Juanul lui Byron și-a trăit sbuciumul sub zidurile Cetății-Albe și ale Ismailului. Oare sublimele poeme ale lui Byron și Pușkin, despre sfârșitul aventurosului Mazepa, nu sunt prezentări ale plaiurilor noastre? Mazepa, bătrânul erou al versurilor romantice, a venit să moară la Tighina. Rămășițele sale pământești au fost îngropate la Galați.

Cât despre Carol al XII-lea, el a rămas mai mult timp pe pământul Moldovei. Aici a venit să-l întâmpine pe aliatul său rănit și sdrobot, Regele Poloniei, Stanislaw Leszczyński. În apropierea cetății Tighina, la Varnița, unde s'au păstrat urmele la-

Sub zidurile Hotinului s'a dat de Ștefan-Vodă Petriceicu și Regele Ioan Sobieski, vestita bătălie din anul 1673, împotriva Turcilor, când a căzut ucis în luptă viteazul pârcalab al cetății Efrem Hâjdeu, străbunul celebrei familii hotiniene de scriitori români. Vodă Petriceicu, urmat de boieri — cumnatul său Apostol Catargi, de Hâjdei, Sturdza, hatmanul Grigore Hăbășescu Kalmuțki și alții, s'a refugiat apoi în Polonia, unde nobilii români au fost primiți cu mari onoruri.

La Hotin, Domnitorul Duca, care a stăpânit și peste Ucraina a întemeiat o școală de studii înalte, ilustrată pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea de eruditul cărturar, Episcopul Amfilohie Hotiniul.

Ici-colo mai rămase câte un nume de Domnitor, sau boer moldovean, care și-a legat viața de una din aceste istorice cetăți românești. Marele cronicar Miron Costin a fost pârcălab la Hotin, iar Apostol Catargi, ai cărui urmași stăpânesc de peste trei sute de ani moșia învecinată, Cobâlnea, a fost pârcălab la Soroca. Și câte falnice înfăptuiri au realizat acești mari boieri ai glorioasei Moldove.

Istoria ne-a păstrat mărețul trecut al neamului românesc. Legenda ni-l completează cu povești din bătrâni, despre evenimentele pitorești din viața acestor chipuri șterse.

Dar mândre se înalță zidurile vechi, parcă rupte din stânca malului Nistrului. Ele mărturisesc prin vremi spiritul de dârză împotrivire a Românilor în fața barbarilor și a păgânilor. Ele sunt cheazășia permanenței civilizației umane și creștinești nebiruite, pentru Europa.

VLADIMIR BEIU

VIATA LA IASI

TEATRUL NAȚIONAL CÂTEVA CONSTATĂRI

Pentru împlinirea unui deziderat impus de însăși titulatura lui, stagiunea actuală a Teatrului Național din Iași a fost inaugurată cu *Schițe* de I. L. Caragiale. Atenția acordată producțiilor dramatice autohtone a depășit, în cazul acesta, nu numai stricta satisfacere a imperativului tradiției, ci și intențiile autorului însuși, întrucât niciodată Caragiale nu și-a manifestat dorința ca proza sa, oricât de bogată ar fi în dialog, să vadă lumina rampei.

De obicei, prima ridicare a cortinei trebuie să prilejuiască spectatorilor vizionarea unei drame sau comedii românești, dintre acele a căror valoare nu poate fi contestată. Alegerea făcută, cu nediscutabila ei autoritate oficială, este menită să zdruncine încrederea unanimă în discernământul artistic al lui Caragiale, deoarece ne obligă să credem că, în toată opera lui dramatică, singure schițele prezentate merită această cinste! Se pare că această superlativă apreciere a epuizat și interesul pentru restul repertoriului național. Numai așa se explică faptul că, în prima parte a stagiunii, nu a mai figurat pe afișele Teatrului niciun nume de autor dramatic român, afară de Alecsandri și Millo, cunoscute din stagiunile trecute.

Fixarea repertoriului a întâmpinat desigur unele piedici, provocate de împrejurările, nu tocmai prielnice, în care s'a repetat în vara anului trecut. Din cauza aceasta, succedarea unui șir întreg de comedii, alese cam la întâmplare, avea prea mult caracterul unei grăbite improvizații. Desigur că numai condițiile

speciale ale punerii în scenă au determinat utilizarea aproape exclusivă a echipelor de comici, care fac mândria teatrului nostru. Aceștia, fără prea multe și complicate pregătiri, sunt gata totdeauna să satisfacă cerințele minime și imediate ale publicului, dispus oricând să râdă. Datorită lor, prima parte a stagiunii a fost salvată. Li se cuvine o bine meritată și prelungită odihnă, iar spectatorilor o necesară și prudentă reeducare artistică.

Din acest punct de vedere, misiunea directorului de scenă este foarte dificilă. Bănuim că orice încercare de a prezenta o dramă sau o tragedie este precedată de temeri bine justificate. În adevăr, frecventatorii sălii teatrului nu au simțul pentru dramă, și aceasta nu din vina lor! Cine a asistat la reprezentarea tragediei *Filca lui Iorio* și-a putut da samă de acest lucru. Am surprins și o observație făcută de un spectator din stal, care a declarat că ar fi fost în stare să plătească întreit prețul biletului de intrare numai să-l poată vedea pe comicul C. Ramadan în rolul profund tragic al ciobanului *Aliği*. Și această observație nu poate fi socotită ca expresia unui fapt izolat, — semn al unei grave lipse de disociere, — ci ea caracterizează pe foarte mulți dintre spectatorii de astăzi.

În fața acestei realități, Teatrul Național se găsește la un greu impas. Trebuie să aleagă între menirea sa tradițională de a nu face nicio concesie gustului incert al publicului și între o operă de terapeutică psihică, dându-i posibilitatea să uite măcar pentru câțva timp necazurile lui de acasă. Se cunoaște doar valoarea râsului, de orice calitate ar fi el, pentru sporirea vitalității sufletești!

Fiecare alternativă își are însă riscurile sale. În primul caz, munca acelor care se străduiesc pe scenă n'ar fi apreciată de cât de o infimă minoritate a spectatorilor, marea majoritate căutându-și aiurea tonicul veseliei, atât de necesar în vremurile de astăzi. În felul acesta și actorii n'ar avea imediată și, am spune, «gratuită» satisfacție la care au dreptul. Ar dispărea, poate, și aplauzele la scenă deschisă și toate celelalte sgomotoase manifestări, care stabilesc legătura dintre public și interpreți și care inoculează celor din urmă entuziasm pentru analoage creații viitoare. Nu trebuie să uităm că meseria de actor este foarte ingrată. Truda ei nu-și găsește răsplata decât în admirația trecătoare a unor oameni tot atât de trecători. Și, dacă această

admirație nu ar fi manifestată în chiar timpul creației, cu ce s'ar alege acei care-și sacrifică viața lor reală unor efemere ficțiuni? Ar fi prea crud și, poate, inutil să le cerem, — așa cum pretinde un imperativ teoretic al artei, — o totală ignorare a succesului imediat, o ținută distantă și aristocratică în fața reacției publicului!

În al doilea caz, s'ar putea obiecta că rostul unui Teatru Național este tocmai ridicarea nivelului artistic al spectatorilor. Nu trebuie iarăși să uităm că, nu de mult, sala teatrului este frecventată de oameni care, pentru prima dată, iau contact cu asemenea manifestări artistice. Ei nu sunt încă viciați de spectacole minore și ar fi păcat să nu-i deprindem cu autentice realizări dramatice. Nu știu însă cât de dispus este acest public să plătească o asemenea operă de educație. Și, oricât am fi de idealști, contează, totuși, și echivalentul remunerator cu care ni se răspunde. Un idealism prea exagerat ar fi, în cazul acesta, deadreptul riscant!

Soluția acestei alternative s'a găsit nu în eliminarea uneia dintre posibilități, ci, ca totdeauna, într'o cale de mijloc. Astfel s'a putut afla un «modus vivendi», menit să împace pe toată lumea. Iar «cârlitorii» constituind minoritatea, dreptatea nu poate fi de partea lor. Criticile aduse în numele păstrării neștirbite a purității idealului artistic sunt acoperite de aplauzele tot mai compacte și mai entuziaste ale marei mulțimi care populează sala teatrului și care nu se încurcă în obositoare considerații estetice.

+ + +

Dacă, de multe ori, spectacolele prezentate au satisfăcut și dorința aproape unanimă de veselie a publicului anonim și exigențele severe ale iubitorilor de artă, acesta se datorește, în bună parte, direcției de scenă a d-lui N. M a s s i m. D-sa a reușit ca din farsa puțin consistentă, *Die deutschen Kleinstädter*, a lui K o t z e b u e să creeze un spectacol de artă, datorită accentuării unor detalii, care făceau evidentă semnificația comediei. Astfel a fost schița de balet dela începutul actului 4. Liniile schematice ale mișcărilor ritmice sugerează însuși automatismul rigid, cu tendința spre caricatură, în care se repetă viața provincială în tipare de marionetă. Și ideia finalului muzical arată aceeași

înțelegere a sensului comediei. Ușurința soluției dată «conflictului» nu poate duce decât la o interpretare «gen operetă» a textului. În cântec nu e loc pentru explicații prea complicate. Muzica, prin armonia ei, constituie ea însăși o soluție mai ales pentru oamenii dispuși oricând la o «impăcare», din oroare pentru perpetuarea conflictului și pentru deslegarea lui rațională.

Un spectacol care merită o mențiune specială a fost desigur comedia *Femeia îndărătnică* de W. Shakespeare. D-l N. Massim a avut prilejul să pună în valoare talentul d-sale de a da unitate ansamblului realizând o perfectă armonie de interpretare, de a face din fiecare rol, oricât de secundar, o autentică creație, așa cum cere imperios teatrul marelui dramaturg.

Ne pare rău că activitatea d-lui Aurel Maican, — a cărei venire la Iași a produs atâta bucurie, — s'a redus la punerea în scenă a unei producții dramatice minore. E vorba de melodrama *Doi Sergenți*. Dacă nu i-am cunoaște minunatele realizări dintr'un trecut nu prea îndepărtat, am păcătui bănuind la d-sa disconsiderarea unei activități, căreia i-a consacrat cei mai buni ani. De multe ori însă meseria ne obligă să participăm cu munca noastră la inițiative, străine cu totul de idealurile artistice pe care le păstrăm doar pentru satisfacția câtorva. Și așa, d-l Aurel Maican a fost nevoit să-și lege numele de regisarea unei melodrame, acest gen hibrid, născut din pângărirea tragediei pe scena teatrului romantic de periferie. Ne întrebăm ce ar fi putut realiza cel mai genial director de scenă dintr'o serie de situații tipător de false, în care doar tonul declamator și gesturile largi încercau zădarnic să dea iluzia existenței unor drame autentice? Dându-și samă că numai anumite efecte secundare pot susține această înscenare, d-l Maican a introdus unele episoade de pur divertisment cum au fost acela al pantomimei celor doi soldați, sau al dansului marocan, care, dacă au dat puțină mișcare realistă melodramei, în schimb au coborât nivelul artistic al unei dramatizări demne de scena Teatrului Național.

Sălile arhipline de care s'a bucurat șirul de spectacole ale melodramei *Doi Sergenți* au demonstrat până la evidență criza bunului gust al marelui public ieșan. Din acest punct de vedere, asemenea reprezentanții sunt prețioase nu numai prin masivul lor aport material ci și prin verificările pe care le fac

și din care se pot trage concluzii pe cât de interesante pe atât de triste...

În această primă parte a stagiunii s'a căutat și satisfacerea pasiunii dramatice a copiilor, punându-se în scenă *Micul Lord* prelucrat după prea cunoscutul roman a prea obscurei scriitoare Francès Hodgson Burnett. De data aceasta regizoratul a fost încredințat d-lui C. Ramadan. Tehnica dramatică foarte învechită, țesută din interminabile monoloage, din scene lacrimogene, au impus d-lui Ramadan o anumită punere în scenă, așa cum se obișnuia acum 50 de ani. Astfel în actul I, ni s'a înfățișat un interior cu planuri perfect simetrice: În fund o ușă, de o parte și de alta un cămin și un pian. În față, o canapea cu spatele la cămin și, în rând cu ea, o masă cu scaunele respective. Apoi, mai la o parte, lângă fereastră, ceva mai ridicat, un fotoliu larg, ca să se poată viziona mai bine, într'o lumină verzue, scena finală, plină de dramatism melodramatic! În felul acesta efectele culminante se reliefează mai ușor, pentru că interpreții nu sunt stânjeniți de prea complicate mișcări scenice. Treci ușor de pe canapea pe scaun, când partenerul ocupă locul opus. Singura mișcare posibilă este aceasta și ai și avantajul de a fi veșnic cu fața la sală! Că o asemenea punere în scenă contrazice realitatea, nu are nici o importanță. Ce-i interesa pe bunicii noștri faptul că personajul intrat într'un astfel de interior avea mai întâiu perspectiva spatelui canapelei sau că trebuia să vie numaidecât în primul plan ca să poată vorbi cu partenerul sau partenera? Bătrânii noștri priveau scena din punctul lor de vedere, nu din acela al realității care trebuie să existe acolo.

Dar, dacă *Micul Lord*, prin felul cum a fost regizat a provocat unele nostalgii bătrânilor din sală, în schimb a lăsat cu totul indiferenți pe copii, care nu s'au grăbit să vină la spectacole. Și n'au pierdut nimic, pentru că această piesă impregnată de prea bine cunoscutul spirit «filantropic», specific anglo-saxon, prin care nobilimea anchilozată de scleroza unei prea bune stări materiale își adormea conștiința morală în gesturi de milostenie perfide și... comode, nu poate și nu trebuie să creeze norme de viață pentru tineretul nostru!

Un loc aparte l-a avut reprezentarea tragediei lui Gabriele D'Annunzio, *Filca lui Iorio*, în traducerea d-lui Alexandru

Marcu. De data aceasta punerea în scenă a fost incredințată cunoscutului regizor italian, d. Fernando de Crucciati. Păcat că un destin rău a prezidat spectacolele. Interpretul principal, d-l Tudor Călin îmbolnăvinduse, rolul său a fost cetit la premieră de d-l N. Massim. Când a revenit pentru puțin timp, d-l Călin s'a resimțit, din nefericire, de consecințele bolii. Și astfel, tragedia a dispărut prea curând de pe afiș, fără a putea fi vizionată în condițiile artistice pentru realizarea cărora s'a străduit atât de mult d-l de Crucciati!

Colaboratorul permanent al tuturor directorilor de scenă a fost d-l Th. Kiriacoff, pictorul scenograf al teatrului nostru. Recunoaștem că rolul d-sale este foarte greu, căci, de multe ori e nevoit să creeze ambianța concretă unor înscenări pentru care nu simte nici o atracție. Astfel, se pare că d-l Kiriacoff nutrește o antipatie organică pentru chipurile severe ale lorzilor engleji. Și pentru că nu și-o poate manifesta direct, recurge la procedee... ironice. Așa, în *Micul Lord*, d-sa a obligat pe *Havis Ham* să se extazieze, stârnind hazul sălii, în fața portretului nobilului căpitan *Errol*, care semăna leit cu... *Rică Venturianu*. La fel de ironic a fost și cu strămoșii Ducelui de Dorincourt!

Tot lipsa pe deplin justificată a entuziasmului artistic l-a făcut să neglijeze unele amănunte din decorurile melodramei *Doi Sergenți*. Și d-sa și-a dat probabil samă că această înscenare nu merită atâta trudă, câtă s'a cerut. Pentru amatorii de melodramă nu are importanță amănuntul că pe insulele Mediteranei, aproape de coastele Marocului, nu pot crește copaci masivi, prea asemănători cu cei din pădurile... Boemiei. A avut la îndemână fragmente din decorurile din *Hoții*, le-a coborât din podul scenei și a rezolvat astfel o greutate pentru evitarea căreia ar fi trebuit, altminteri, să se mai trudească câteva ceasuri. Și, pentru că a venit vorba de *Hoții*, nu putem să ne oprim sentimentul de sinceră admirație pentru arta d-lui Kiriacoff, pentru realizările sale minunate, atunci când într'adevăr d-sa este inspirat! De asemeni, și în stagiunea actuală, merită să fie reținute creațiile picturale din comedia lui Shakespeare, *Femeia îndărătnică*. Ne pare rău că nu putem face aceeași mențiune pentru grota din *Flica lui Iorio*, unde nevoia unei perspective în munte a creat acea ruptură care făcea inutile scările. Toți se întrebau de ce interpreții nu se coborau direct în scenă,

ci ocoleau ca să utilizeze numai decât treptele. Ne dăm samă că totul pe scenă este o convenție, dar ca ea să fie valabilă, are nevoie și de... consimțământul nostru! Altminteri...

Ne facem o datorie să însemnăm aici și munca grea de fiecare spectacol, de participare activă la toate repetițiile a d-lui Ioan Gheorghiu, care nu se poate bucura nici de aplauzele sălii și nici măcar de o vagă pomenire în cronicile dramatice, dar al cărui nume a figurat constant, sub modesta, în aparență, titulatură de «regisor», pe toate afișele teatrului. Numai cine cunoaște tehnica, de multe ori foarte complicată, a unei puneri în scenă își poate da samă câtă atenție încordată și câtă dragoste pentru meserie se cer unui regisor, mai ales atunci când singur trebuie să îndeplinească munca a cel puțin trei colegi.

În judecarea activității scenice a personalului artistic trebuie să ținem samă de condițiile speciale în care ea se desfășoară și care sunt foarte grele. Publicul spectator fiind limitat, o piesă oricât de celebră ar fi, nu poate ținea prea mult afișul. Astfel, premierele se succed într'un ritm mult mai rapid decât la teatrele bucureștene. În felul acesta, actorul deabia începe să-și asimileze mai bine rolul și este imediat nevoit să-l abandoneze ca să învețe altul. Munca este deci foarte anevoioasă și, suntem datori să o recunoaștem, răsplata este minimă. Cu toate acestea, foarte mulți din interpreții noștri ar putea rivaliza la a doua sau a treia reprezentație cu actorii mari ai Capitalei în creații care s'au bucurat acolo de o lungă serie de spectacole.

Câți dintre iubitorii de adevărată artă din București sau din provincie n'ar rămânea fermecați de minunata creație a d-nei Angela Luncescu în rolul *Candiei* din tragedia *Filca lui Iorio*? Și ne gândim și la situația în adevăr tragică a acestei superioare artiste nevoite ca, după scurt timp, să dea viața unui rol din melodrama *Dol Sergenți*. Dela *Filca lui Iorio* la *Doi Sergenți*!... Câtă ironie!

Mai puțin năpăstuită a fost cealaltă autentică artistă a scenei noastre, d-na Gina Sandri, care, măcar, a putut să-și reia rolul din *Mama*, unde a întrupat atât de magistral tot egoismul plin de duioșie al sentimentului matern.

Nu încercăm să vorbim despre fiecare în parte. În croni-

cele noastre publicate în ziarul *Moldova*, am făcut, pe cât am putut, mențiuni mai amănunțite. Notăm numai pe câteva. Astfel merită să fie reținută interpretarea d-nei Margareta Băciu-Gheorghiu în *Catarina din Femela îndărătnică*. În special scena dela fereastră, din actul 4, acel joc minunat când se trece dela contradicția obositoare, impusă de «metoda» bărbatului («e lumină de lună, — ba nu, e de soare»), la acea acceptare candidă din partea femeii, în care Shakespeare a vrut să ne sugereze o stare mai adâncă decât o simplă înfrângere. D-na Băciu a înțeles foarte bine acest moment psihologic și, într'o caldă inflexiune vocală, cuvintele erau șoptite, pentru că acum se crează acea atmosferă de caldă intimitate, de înțelegere, de nivelare a tuturor asperităților.

Apoi verva celor trei «coțofene» din farsa lui Kotzebue (d-nele Gina Sandri, Anny Braeschy, Mărioara Davidoglu). Fiecare a adus o notă personală. D-na Sandri a transpus în comedie prestața aristocratică, așa cum se cuvine mamei primarului și soției subperceptorului *Staar*. D-na Davidoglu volubilă și oțărîtă, d-na Braeschy ingenuă și romantică, iar toate trei cicălitoare.

Prea masiv, prea puțin capricios, așa cum cere rolul lui *Petruccio* din *Femela îndărătnică*, d-l Aurel Ghițescu a fost în schimb reușit în tragedia *Filica lui Iorio*. Ne pare rău că d-l Șt. Ciobotărașu a figurat numai în melodrama *Doi Sergenți*, unde a fost nevoit să declame dela început până la sfârșit! Îl așteptăm într'o creație care să fie la nivelul posibilităților sale. Trebuie să recunoaștem că, dacă *Doi Sergenți* a plăcut totuși marei majorități a publicului, aceasta se datorește în cea mai mare parte d-lui C. Ramadan, care a știut să dea viață, cu resursele d-sale proprii, rolului bătrânului temnicer...

Cerem iertare tuturor acelor pe care nu am avut cum să-i pomenim aici. Am vrut numai să arătăm că, în condiții de muncă puțin favorabile, personalul artistic al teatrului nostru dispune de elemente dotate din plin. Rămâne ca cei în drept să le valorifice într'un repertoriu mai unitar și mai autohton, în armonie cu rosturile unei scene naționale, și, în special, în creații care să găsească o aderență cu tot ceea ce frământă sufletul românesc de astăzi.

GR. SCORPAN

CRONICA EXTERNĂ

EVENIMENTELE HOTĂRÎTOARE POLITICE DELA FINELE ANULUI 1941

Recentele aspecte ale politicii mondiale au clarificat definitiv situația continentelor unele față de altele. Ideologiile au împărțit globul întreg în două tabere: deoparte se găsesc forțele etnice activând în cadrul național, în frunte cu Germania, Italia și Japonia; de cealaltă parte stau la pândă așa numitele democrații anglo-americane, care nu s'au sfiit să întindă mâna bolșevismului; doctrină infernală a crimei, barbariei și ateismului.

Intrarea Japoniei în război, înregistrată la începutul lunii Decembrie, a fost o lovitură hotărâtoare. Aceasta, din trei motive, pe care le vom analiza pe scurt. Primul motiv, rezumă falșa prezentare a situației din Pacific, pe care presa din St.- Unite a făcut-o, la ordinul expres al d-lui Roosevelt. Articolele lui „Dailly Express”, ori cele din „New York Times” și „New York Herald”, conțineau adevărate poeme, în care forța navală americană era exaltată în fraze ditirambice, dincolo de orice limită a realității. S'a creiat astfel un mit care a târît o parte a opiniei publice, pe panta periculoasă a provocărilor, în care geniul intunecat al d-lui Roosevelt se exercita cu o îndărătnicie diabolică, la ordinul oculte capitalisto-iudaică.

Al doilea motiv, se datorește imperialismului american, care, uitând complet de granițele firești impuse de doctrina lui Monroe, s'a avântat în spațiul vital al națiunilor europene și asiatice, aruncând mănua cu obrăznicie, unor popoare demne, curajoase, reprezentând civilizații străvechi și pline de strălucire.

Însfârșit, al treilea motiv al conflictului mondial izbucnit, se poate rezuma prin formula „fructul cade singur, când este copt”. De ani de zile Japonia suportă injoncțiunea democrațiilor în Extremul Orient. De ani de zile ea se găsea într'un război hotărâtor cu China bolșevică a lui Ciang-Kai-Şek, fapt care nu împiedica pe Englezi să folosească toate mij-

loacele, pentru a procura armament bandelor chineze. Chiar în cursul anului 1941, Japonia și-a dat seamă, în chip indiscutabil, că imperialismul britanic devenise intolerant în Pacific.

În vreme ce d-l Roosevelt, potrivit presiunilor lui Churchill, oprea exportul de petrol pentru Japonia, la Batavia, guvernul de pae al Indiilor Olandeze, refuza semnarea tratatului de comerț cu Tokio și prelungirea macar în parte a vechiului tratat. În același timp, pe drumul Birmaniei, cunoscut în istoria conflictului chino-japonez sub denumirea de drumul Burmei, masive transporturi de munițiuni continuau să fie livrate Chinei comuniste.

Nemulțumiți cu această activitate, anglo-americanii recurg la o ultimă stratagemă, care trebuia să le dea timp de pregătire armată. Această acțiune de provocare (și de intimidare, credea Washingtonul), a fost concepută de d-nii Roosevelt și Churchill, sub forma unei arogante note diplomatice, adresată guvernului imperial din Tokio.

Plin de răbdare încă, primul-ministru nipon, d-l Tojo, a dat mandat special d-lor Kurusi și Nomura ambasadori la Washington, să înceapă discuțiuni, care au durat tot cursul lunii Noembrie 1941. Rezultatul se cunoaște. La propunerile demne făcute de Japonezi, d-l Roosevelt n'a găsit nimic altceva să răspundă, decât să prezinte unele cereri ultimative, care se puteau rezuma la patru puncte: a) Controlul înarmărilor în Pacific; b) Renunțarea Japoniei la toate cuceririle făcute în China; c) Recunoașterea politicii comuniste a lui Ciang-Kai-Șek și d) Stabilirea unor raporturi complexe economice în Extremul-Orient, bazate pe vechiul sistem de comercializare al materiilor prime, tipice capitalismului americano-semit. O astfel de notă diplomatică a provocat nu numai indignarea cercurilor japoneze, dar ea a stârnit și indignarea lumii întregi, fiindcă dădea impresia unor condițiuni, impuse de o națiune învingătoare unui învins.

Toate aceste evenimente concordau spre un singur final: războiul în Pacific. În cursul lunii Noembrie, forțe navale americane importante au fost trimise în bazele navale din insulele Honolulu, Guam, Wake și Filipine. Forțele engleze s'au concentrat la Singapore, în nordul insulei Borneo, în baza navală dela Batavia și la Rangun. Importante formațiuni au mai fost trimise și la Hon-Kong. Orice așteptare reprezenta așadar pentru Japonezi, o agravare a situației. Eroicul popor al insulelor legendare, unde înfloresc cele mai frumoase tradițiuni, a trecut fulgerător la acțiune. În trei săptămâni faptele de arme nipone, au umplut de admirație lumea întreagă. Chiar din primele 3 zile, cele mai mari unități ale flotelor americane și engleze au fost scufundate. Printr-o acțiune fulgerătoare, insulele Guan și Wake au fost ocupate. Un nimicitor bombardament a desființat aerodromul american dela Honolulu. Deoarece forțe engleze încercau să pătrundă în Thailanda, Japonia semnează un tratat de alianță cu tânăra națiune thailan-

deză și trece imediat, cu allata sa la ofensivă. Debarcări masive sunt operate de Japonezi în nordul și sudul peninsulei Malaca, periclitându-se situația Singaporului, pe urmă în insula Luzon, cu direcția spre Manila, în Mindanao, în Nordul insulei Boreno și la Hong-Kong. Dintr'o lovitură, toate bazele americane și engleze se găseau într'un pericol de moarte.

După trei săptămâni de lupte bilanțul victoriilor japoneze este extraordinar. Hong-Kongul a capitulat. Insula Mindanao și insula Luzon, cu întreg grupul Filipinelor au fost ocupate. Corpul expediționar nipon venit dela Nordul peninsulei Malaca se apropie de Singapore, de unde Englezii au și început să se retragă. Toate trupele britanice dela frontiera Thailandei au fost respinse adânc pe teritoriul Birmaniei, iar drumul Burmei a fost întrerupt. Flota americană din Pacific a pierdut 70% din efectivele sale, iar cea engleză 50%. Prin atacul fulgerător asupra Birmaniei, trupele japoneze ajung la granița Indiei și marchează astfel falimentul politicei coloniale engleze în Asia. Războiul victorios din Pacific a umplut de bucurie și de mândrie inima popoarelor europene naționaliste. Puterile Axei au declarat război St. Unite și s'au considerat pe deplin solidare cu Japonia. În discursul memorabil, ținut de Führer, cu acest prilej, situația a fost prezentată cu deosebită claritate : a) Puterile axeî țintesc o ordine nouă în Europa și Asia, ordine care se bazează pe excluderea celor trei rele seculare care au minat viața popoarelor : capitalismul democrat, iudaismul și francmasoneria, b) Puterile Axei nu vor depune armele până la victoria finală, care va fi câștigată, prin nimicirea totală a bolșevismului în Europa și prin eliberarea popoarelor asiatice de sub jugul englez ; c) Victoria va fi încununată printr'o lungă perioadă de pace, care va asigura tuturor națiunilor o viață demnă, fericită și prosperă.

Evenimentele de pe frontul de luptă european au mai fost marcate, prin două aspecte importante : 1) Intrarea armatelor aliate de pe frontul de Răsărit, în cartiere de iarnă, de o solidă poziție defensivă ; 2) Preluarea de către Führerul Hitler a comandamentului suprem al forțelor germane terestre. Aceste două evenimente, interpretate în variate chipuri de către propaganda inamică, marchează voința fermă a Puterilor Axei de a învinge definitiv, printr'o pregătire extraordinară a marei ofensive care va începe în primăvară. Nu putem încheia cronică de față, fără a semnala dubla victorie românească din Marea Neagră, unde distrugătoarele „Regele Ferdinand I” și „Regina Maria” au scufundat 2 submarine sovietice, cât și răspunsul demn al țării noastre, la nota plină de îndrăzneală neîntemeiată, pe care ne-a adresat-o guvernul d lui Churchill. România se află pe linia veche de mândrie națională, realizată prin jertfe înălțătoare. Destinul ei este pentru totdeauna legat de cel al Puterilor Axei.

Ea cunoaște bine și urmează numai cărările mari ale victoriei.

DR. I. FR. BOTEZ

CRONICA IUDAICĂ

CARTEA KAHALULUI

**Documente pentru studiul iudaismului în Rusia și a influenței sale
asupra popoarelor în mijlocul cărora se dezvoltă
de I. Brafman**

CAP. X.

Căsătoria la jidani.

Sărbătoarea căsătoriei începe înaintea zilei de celebrare. De obicei în seara Sabatului dinaintea căsătoriei.

Când a șasea zi de grijă și muncă se apropie de sfârșit și când pacea și repaosul vestesc apropierea *Șabatului*, a zilei sfinte : sosesc în familia promisului și, după aceea, în familia fetei promise, muzicanții care cântă melodiile naționale ale Cobalat-Șabatului ¹⁾.

Astfel este vestită de obicei o nuntă jidovească. Sâmbătă dimineață promisul este așteptat în sinagogă de către părinții săi. În timpul citirii celor cinci cărți, promisul este favorizat după părinți și amici cu cetirea din urmă după numărul și locul care o ocupă în rugăciunile instituite pentru această zi foarte importantă, prin semnificația sa (*alia*) ²⁾ numită și *Muflir* și după felicitările publice de viață lungă cu care cântărețul face să răsunе sinagoga în onoarea lui. Atunci din toate părțile sinagogei și mai ales din partea ocupată de femei, cade o grindină de alune sfințite și de migdale, asupra cărora se aruncă copiii din popor, urmând scenele cele mai nedemne de un loc consacrat rugăciunii.

1) În fiecare comună jidovească personalul muzical este confirmat de Kahal și se compune dintr'o vioară, un bas, o țimbală și un tamburin. În plus un *bathan*, care înveselește oaspeții la masă prin anumite anecdote murdare pe care le cântă, făcând și pe prestidigitatorul, etc.

2) Vezi Cap. IV.

După aceia promisiul se reîntoarce acasă cu oareşcare solemnitate, înconjurat de prieteni şi părinţi cari se grăbesc să felicite familia. Aceasta le oferă o mică gustare şi băuturi. În sfârşit ziua de Sabat se apropie de capătul ei. Muzicanţii apar din nou întâi la promis şi după aceia în casa fetei promise, cântând melodii naţionale *Zemerot*, şi ziua se termină. Vessella domneşte în familia promisului; în cea a fetei promise, melodii sunt de obicei urmate de dansuri şi, cu toatăcă aceste dansuri se execută numai de fete, ele sunt foarte animate şi adesea se prelungesc după miezul nopţii, până când toţi banii mărunţi din buzunarele dansatoarelor au trecut în fărura ţambalagiului¹⁾. Astfel săptămâna nunţii a sosit şi cu ea începe o viaţă agitată în familiile celor promişi. Toată lumea se ocupă, aleargă şi se îngrijeşte de pregătirile sărbătoarei, căutând mijloacele să înfrumuseţeze această solemnitate familiară şi să-i mărească pompa. Numai părinţii promişilor se ocupă de afacerile serioase şi de plasarea cu dobândă a dotei pe care o dau promisului, garantând plata cu poliţi, etc. După ce toate aceste dificultăţi sunt aplanate şi adesea cu intervenţia Bet-Dinului²⁾, trebuie plătit *Şadanul*³⁾ de munca grea avută pentru a realiza căsătoria; în caz contrar *Şadanul* putând să se opună la celebrarea ei, până când Bet-Dinul va hotărî situaţia. După aceia trebuie plătite persoanele *Rabinitului*, fiindcă fără aceasta ceremonia căsătoriei nu poate să se îndeplinească⁴⁾. În sfârşit, după ce s'au satisfăcut toate aceste cerinţe, nu fără un scandal cumplit şi după ce s'a fixat preţul muzicanţilor, *Ketuba* fiind gata⁵⁾, (*Ketuba*, adică instrucţiunile scrise cuprinzând datoriile soţilor către soţiile lor), şi după o scurtă peregrinare a sameşului în oraş cu hârtia legală în mână, camerele de nuntă se umplu cu invitaţi. În această clipă se aduce promisului din partea fetei promise *taletul* şi *Kitelul*⁶⁾, adică hainele de rugăciune ale jidanilor căsătoriţi, cu care vor fi îmbrăcaţi şi la moarte. Aceste daruri sacre îi sunt prezentate de *badhan*, care, prin versete improvizate, încearcă să explice însemnătatea lor şi mai ales cea a zilei când le primeşte. După ce promisiul a plâns suficient, înduioşat de improvizările *badhanului*, el se lasă pe mâna tinerelor de faţă care-i îmbracă hainele de ceremonial. Apoi, având înaintea pe muzicanţi, *badhanul* se duce la fata promisă. Acolo

1) Dansatoarele, în timpul *Zemirotului*, plătesc muzicanţii singure cu preţuri fixe pentru fiecare dans.

2) *Vezi* Cap. VIII.

3) Căsătoriile între jidani se fac prin intermediul *Şadanului* şi totdeauna în oraşe se găsesc mai multe persoane în rândurile jidanilor, ocupându-se special cu această industrie.

4) *Rabaşul* este un impozit în profitul rabinului, a cântăreţului şi a şameţului din Wilna. Acest impozit era încasat până la 1868 prin poliţia locală. El intra la veniturile despre care s'a vorbit la cap. V.

5) *Ketuba* este actul de căsătorie, redactat în limba caldeiană, în care datoriile soţului către soţie sunt arătate.

6) *Talet* este o năframă de caşmir alb, cu franjuri în ambele capete. *Kitelul* este o cămaşă albă la fel cu cea a preoţilor catolici în timpul serviciului.

invitații sunt adunați în jurul fetei, (de obicei așezată pe o covată întoarsă) și se ocupă în tăcere să-i pieptene părul. Toți sunt triști în această clipă și toată lumea așteaptă cu nerăbdare sosirea *badhanului* improvizator, pentru a se emoționa la sunetul lirei sale și a-și ușura inima de tristețea care o apasă. În timpul acestei ceremonii, în amintirea tuturor jidaucelor apar zilele trecutului de libertate, de speranțele în viitorul ce le așteaptă și lungul șir de zile întunecoase și dezesperante, pe care le-au suferit sub jugul căsătoriei lor nenorocite. Și eu la fel am fost promisă, gândește Esthera, tânără încă pentru vârsta ei, dar bătrână la figură. Părinții mi-au făcut promisiuni strălucite asupra viitorului căsătoriei. Speranțele îmi erau luminoase. Cum oare s'au realizat? Nu am încă 25 de ani și sunt bătrână. Mă distrug sub greutatea penibilă a vieții, fără nădejde, fiindcă sunt unica susținere a unei familii numeroase. Este drept că părinții mei n'au fost avari față de mine. Ei mi-au dat multe lucruri, chiar peste puterile lor, și mi-au purtat grija mai mulți ani. Se poate cere mai mult dela părinți? Și unde oare se văd rezultatele atâtor sacrificii și atâtor binefaceri materiale, cu care m'au încărcat?

Ca pentru a răspunde acestei chestiuni mentale, apare în imaginația Esterei figura meschină și fără expresie a soțului ei, Rabi Herș, sau Rabi Tischler. Da, continuă să se gândească Esthera, părinții mei au făcut multe sacrificii, dar cui m'au dat el? Bărbatul meu nu avea decât 17 ani, era un adolescent și ca toți promișii jidani nu știa să facă nimic serios. Iată adevărata cauză a nenorocirii mele. N'am găsit în el nici sprijin material, nici protecție. Și mereu se mărește greutatea existenței familiare pe care trebuie s'o duc pe umeri.

Aceleași gânduri procupă pe Rașela, pe Rebeca și pe multe din cele prezente, deoarece cu puține excepții, nu există jidaucă care să nu aibă soarta Estherei. În aceste clipe triste sosește *badhanul* cu improvizările lui morale. Vorbește el rațional, ori face o adunătură de cuvinte în formă de versuri care n'au niciun sens. Și egal toată lumea izbucnește în lacrimi. Dar pe neașteptate ușile se deschid și apare sameșul care urlă: *Kohalat, ponim, legahatam* (eșiți înaintea promisului). Promisul îl urmează, înconjurat de bărbați, se apropie de fată și o acopere cu naframa care i se dă. În acest timp femeile aruncă asupra lui hamei și ovăz. Imdată după aceea, cu muzica în frunte, și cu lumânări aprinse șafarii deschid procesiunea către locul unde se găsește hupeul (baldachin așezat în curtea casei de rugăciuni). Părinții și cei de față conduc pe fată, care, după ce a făcut șapte ocoluri în jurul promisului, se așează la dreapta lui. *Badhanul* cu voce tare invită pe părinți să salute pe căsătorii sub polog, ceea ce fiecare face, punându-și mâinile pe capetele lor. Numai după aceasta, începe căsătoria. Ceremonia se deschide prin rugăciunea deasupra cupei și rolul este dat talmudistului prezent, care a știut să cucerească locul întâi între talmudiști. Invitația se face cu voce tare, dându-i-se titlul de rabin. Promișii sorb con-

ținutul cupei de rugăciuni, după aceea sameșul citește cu voce tare, în limba caldeiană, contractul de căsătorie. După aceea începe ceremonia *Kedusin*; promisiul dă fetei un inel de argint, sau o monedă, spunând: *garei het mekudešet li betaabat, sukedat moș Israel* (cu acest inel îmi ești soție prin legea lui Moise și Israel). În această clipă el trebuie să sfarme cu piciorul cupa așezată la pământ, pentru a nu uita căderea Ierusalimului. Acuma se face din nou o scurtă rugăciune deasupra altei cupe și când căsătoriții i-au sorbit conținutul, încep felicitările unanime (*mosolton*) și cu muzica în frunte sunt duși la locuința lor.

Căsătoriții au postit toată ziua, pentru că ziua căsătoriei este o zi de iertare a soților. Acum se așează pentru prima oară împreună și sorb o supă preparată dintr'o găină, care se numește supa de aur. În stârșit începe masa, momentul cel mai interesant al zilei. Serviciul este gata, mesele stau întinse pentru bărbați și femei (natural aparte), lumânările sunt aprinse, nu se așteaptă decât invitații întârziați. Au sosit Rabi Meyer, rabi Heim și părinții, ce se mai așteaptă? Se face invitația pentru ocuparea locurilor și la urletul bathanului, toți comeseții se pregătesc să îndeplinească obiceiul spălării pe mâni, fără de care jidanul nu atinge pânea.

Lângă soț, care ocupă primul loc la masă (obenan) toată lumea s'a așezat. Invitația se face în aceiași termeni și după aceeași listă, dar alegându-se locul fiecăruia potrivit poziției sociale și meritului. Nimeni să nu se grăbească a-și lua un loc de frunte, dacă n'are dreptul, fiindcă ar fi sculat rușinos și chiar i s'ar impune să părăsească sala. Locul aproape de soț, aparține rabinului (dacă este de față), personalului Kahalului și Betdinului, aristocrației financiare, în vreme ce muritorii de rând stau mai departe. Dar chiar între aceștia, principiile democratice nu sunt admise. Un melamed nu va sta niciodată lângă un cizmar și un cărciumar se va feri de un butar. Când toată lumea a luat loc și pânea a fost ruptă, după rugăciunea obișnuită, servarii aduc bucatele comeseților, după titlul și poziția socială a fiecărui individ. Meritul serverului constă la împărțirea peștelui sau a fripturii în astfel de porții, încât o porție aristocrată să nu se servească în colțui de masă ocupat de plebe. În acest fel întârziții nu pierd nimic. Dacă o persoană bogată sosește la sfârșitul mesei, vocea serverului răcnește: o porție dublă de pește pentru rabi Heim, etc. Partea materială a mesei este întovărășită cu un divertisment spiritual. Felurile suculente care se servesc, sunt întovărășite de improvizații în versuri picante, spuse de badhan cu muzică. El flatează pe căsătoriți, pe părinți și pe toate persoanele distinse ale reuniunii. După ce a înveselit asistența cu banalități oratorice, badhanul devine prestidigitator, animator, etc. Dar iată că sărbătoarea nupțială sa apropie de sfârșit. Badhanul anunță droșe geșeuk (cadourile de nuntă)¹⁾ și el așează obiectele primite pe o tabla pregătită în

1) Droșe-geșeuk sunt cadourile de nuntă pe care rudele le fac soțului, așa zicând pentru discursul nepronunțat de acesta vreodată.

acest scop, spunând numele donatorilor și obiectele care i ie-au dat. Aceste daruri constau câteodată în obiecte de preț, veselă de argint, sfeșnice, coliere, diamante și bani sunători, etc. Dar totul ia sfârșit, lumea se simte obosită și părăsind masa, după o scurtă rugăciune, se începe dansul *coșerului*. Badhanul invită pe fiecare din cei de față să se apropie de căsătorită și apucând capătul naframei pe care aceasta o ține în mână, să facă cu ea un tur de dans. Soțul se apropie ultimul și după dansul coșerului, bărbatul și nevasta sunt duși în camera nupțială.

Dacă cetitorul ia cunoștință de hotărârile Kahalului arătate în documente sub N-rele 53, 54, 130 și 158, va vedea dependența servilă în care se găsește jidanul față de Kahal, chiar dacă este vorba despre acte din menajul său, cum ar fi alegerea muzicanților, mâncările de nuntă și chiar invitarea oaspeților. Toate acestea nu depind chiar de el, întrucât se găsește în întregime sub puterea Kahalului. Vom arăta dealtfel situația în capitolul următor.

Trad. de I. FR. BOTEZ

(Va urma).

ÎNSEMNĂRI

10 DECEMBRIE 1941 OMAGIAZĂ PE A. C. CUZA

După optsprezece ani, e prima oară când Zece Decembrie nu se prăznuiește conform datinei înfiripate în memorabilul an 1922, — creștătorul de veac nou. Țara n'a mai vibrat la glasul clopotelor recunoștinței și cuvintele entuziasmului nu și-au mai luat zborul peste fruntea înfierbântată a întrunirilor ocazionale. Glasul lui Zece Decembrie a amușit odată cu lupta pentru cucerirea dezideratelor lui.

Căci sărbătorile, în asemenea împrejurări, alcătuesc alături de pioasele reculegeri popasuri hodinitoare pentru întremarea puterilor și pășirea către harțele viitoare. Sunt mai mult buciumări de restrîște decât cucer-nice liturghii. Ținta odată ajunsă, ostentația lor dispare. Ele nu mai privesc în viitor ci se mărginesc să arunce pioase retrospecțiuni trecutului. Câștigă în adâncimi sufletești ceea ce par a pierde din desfășurările acțiunii.

E cazul lui Zece Decembrie.

Anul 1941 a transformat năzuințele studențimii naționaliste creștine dela 1922 în paragrafe de lege. Ceea ce fusese socotită nebunia unui tineret zurbav, a capatat linia geometrică a orânduirilor de Stat. Timidul *Numerus clausus* de ieri, a urcat pe culmile înfăptuirilor lui *numerus nullus*, nu numai în școli dar pretutindeni, — în armată și funcțiunile publice; iar în comerț și industrie, tinde la cucerirea ultimelor poziții.

Glasul lui Zece Decembrie a amușit pentru a face loc înfăptuirilor. Dar Zece Decembrie nu e numai o exteriorizare. Ca orice fenomen al spiritualității, el are ermetismul său. Și slava lui nu se pierde. Tineretul prezentului, ca și cel de ieri, și de mâine, își îndreaptă cu aceeași entuziasă recunoștință gândurile către făuritorul vremii, — către A. C. Cuza.

Intr'o atmosferă de strictă intimitate ideologică, — am putea-o numi de familie căci este a cuzismului și numai al lui,—generația realizărilor acumnice a ținut să salute cu o deosebită venerație pe părintele seninului ei Olimp.

D-l Mircea Rușavăț, care este pe lângă un distins publicist și unul dintre conducătorii actuali ai studențimii naționaliste, a publicat în această privință un avântat articol în cotidianul bucureștean „Sfarmă Piatră” cu data de 12 Dec. crt., din care reținem următorul pasaj :

„Statul de astăzi este fondat pe viziunea profetică a profesorului A. C. Cuza. Căci dacă tineretul universitar a vestit la toată conștiința românească doctrina mântuirii naționale, îndrumătorul lui rămâne tot iubitul nostru A. C. Cuza.

„Fără luminile vizionare ale profesorului dela Iași, fără degetul arătător al lui Cuza întins spre despicatele zări ale destinului național, fără evanghelia cuzismului care rămâne alături de viziunea eminesciană cea mai autentică doctrină naționalistă, 10 Decembrie nu și-ar fi întins brațele salvatoare peste creștetul neamului românesc. Prin mișcările studențești dela 10 Decembrie 1922 tineretul universitar, îndrumat de profesorul A. C. Cuza semna la prima oară pe cerul Europei steaua dominației iudalce și pornea prima reacțiune“.

„10 Decembrie, peste ale cărui involburări flutură chipul senin a lui A. C. Cuza, a fost înainte mergătorul Europei actuale. Spiritualitatea naționalismului plămădit în conștiința lui A. C. Cuza a triumfat.

„A. C. Cuza este ctitorul naționalismului românesc și înainte mergătorul unei ordine europene. A. C. Cuza, 10 Decembrie și tineretul universitar rămân să alcătuiască pentru totdeauna tridentul naționalismului românesc“.

Totodată, pe meleagurile Marelui Reich național-socialist unde, dimpreună cu alți fruntași ai tineretului naționalist, reprezenta munca autohtonă, d. dr. C. Dănulescu, actualul ministru al Muncii și fostul președinte al *Uniunii Studenților creștini* din anul 1922, s'a grăbit să trimeată următoarea vibrantă telegramă patriarhului dela Iași.

Wien, 188, 94, 10, 1440—1/30.

„Ziua de Zece Decembrie în care domnia voastră a-ți zidit idealul unei vieți luptătoare și viața dumneavoastră însuși, ne găsește în mijlocul camarazilor de luptă și de muncă din Germanla Mare a marelui Führrer Adolf Hitler. Cu gândul la dumneavoastră, sărbătorim această zi sfântă în legământul vechilor noastre credințe pentru România a Românilor. Trăiască în veci prietenia româno-germană! Trăiască România Mareșalului erou! Să trăiți Domnule Profesor !

Dr. C. Dănulescu, Gh. Urziceanu, Gregorian, Dr. Pinte, Fritz Closs, Mihai Popovici.

Așa dar două glasuri. Două glasuri numai. Dar nu ale orișicui. In ele răsună sufletul studențimii de ieri, a studențimii de astăzi. Reprezentanții a două generații, împletesc în numele lor slovă recunoscătoare pentru a nimba fruntea gândului nemuritor care le-a dat viața.

A vorbit astfel neamul întreg prin cei mai buni și mai generoși fii ai lui.

Cine spunea că la noi nu crește floarea recunoștinței? Iată-o, — învoaltă și strălucitoare ca nici una alta, când e încălzită de văpaia generoasă a dăruirilor de sine.

Zece Decembrie e nu numai o mărturie dar și o reabilitare. După cum A. C. Cuza e o splendidă dăruire neamului său. Gh. A. C.

VIZITA DOAMNEI MARIA MAREȘAL ANTONESCU LA IAȘI

Vineri 12 Deceembrie, Iașul a înveșmântat haine de sărbătoare pentru a primi pe Doamna Maria Mareșal I. Antonescu între bătrânele sale ziduri. Toți demnitarii orașului au ținut să înconjoare cu admirația lor recunoscătoare pe neobosita Președintă a *Consiliului de Patronaj al Operilor Sociale*, care nu cruță nici un fel de jertfă pentru a duce la bun sfârșit opera grea ce și-a propus-o în vederea alinării suferințelor războiului.

Intovărașită de d-l prof. univ. C. Tomescu, ministrul Sănătății și de doamnele Veturia Goga și Maria Petrovici, prețioasele d-sale colaboratoare, Doamna Mareșal a participat la slujba hramului Epitropiei Sf. Spiridon, oficiată în monumentală biserică de către I. P. Sf. Mitropolit Irineu. După oficiu, Doamna Antonescu a vizitat diferitele opere de asistență socială ale orașului. D-sa a rămas deosebit de impresionată de realizările strălucite ale decurând înființatului *Institut de puericultură* al Epitropiei care, sub priceputa și inimoasa conducere a d-lor dr. prof. Nicolau și conferențiar Hurmuzache, posedă astăzi o creșă de o sută de paturi cu o utilare demnă de invidiat de cele mai moderne așezăminte similare din străinătate.

În schimb, la clinica d-lui prof. dr. Aburel, vizitatorii au avut durerea să constate dezastrele pricinuite de cutremur, — mai ales în localul vechii *Maternității* care, după cum se știe, este fosta locuință a Domnitorului Grigore Ghica; mult milostivul ctitor. D-l ministru Tomescu a promis suma de un milion pentru restaurarea istoricului palat.

După amiază, Doamna Mareșal a vizitat pe I. P. S. Mitropolit iar d-na Veturia Goga a avut delicata atenție să vină la locuința d-lui A. C. Cuza pentru a se interesa personal de starea sănătății d-sale. A urmat apoi în Aula Universității ședința consiliului de patronaj. Au participat toate asociațiile și societățile de binefacere din Iași cărora le-au adresat avântate îndemnuri și mulțumiri I. P. S. Mitropolit Irineu, Doamna Maria Antonescu, d-l ministru Tomescu și d-l rector Mihai David.

La banchetul oferit de epitropie, d-l prof. univ. Gh. A. Cuza, fost ministru, a prezentat omagial distinșelor Doamne, primele exemplare din lucrarea sa *Bugeacul*, scoase atunci chiar din tipografie și purtând încă reveneala tiparului.

În aceeași seară, Doamna Mareșal Antonescu și suita sa au părăsit Iașul, lăsând umbrele regretului cu atâta mai adânci, cu cât a fost trecerea mai caldă, mai luminoasă. C. M.

DE CE UNIVERSITATEA DIN IASI E „MIHĂILEANĂ” ȘI NU „CUZA-VODĂ”

În Revista „Lumea Nouă” din București (An. X, Nr. 9—12, Sept.—Dec. 1941, pg. 333-338, vechiul și cunoscutul publicist moldovan, d-l Vasile C. Brăiescu, recapitulează sub titlul *„Din trecutul Academiei Mihăilene și al Universității din Iași”*, o veche durere moldovenească. D-sa reamintește în accente mustrătoare că Universitatea noastră, fiind ctitoria lui Vodă-Cuza, nu poate, nu trebuie, să poarte alt nume decât acel al marelui Domnitor. „Mihăileană” poate fi botezată „Academia” devenită astăzi „Liceul Național”, care a fost întradevăr întemeiată de Mihai Sturza Vodă. Nici într’un caz însă Universitatea. Între altele, d-l Brăiescu spune :

„Întreg poporul românesc știe azi cine e întemeietorul Universității din Iași. Regimul jidovesc de dăunăzi, care s’a prăbușit în abuzuri și ilegalități, n’a vroit să știe și și-a permis această inadvertență ca să scoată de pe frontispiciul Universității dela Iași numele întemeietorului ei și să puie în loc numele unui om care n’avea nimic comun cu opera lui Vodă-Cuza.

„Sperăm, am putea chiar fi siguri, că guvernul d-lui Mareșal Antonescu reprezentat la Instrucția Publică, azi Educația Națională, printr’un om de dreptate, și distins intelectual, va înlătura împietatea care durează de pe vremea ultimului regim înstrăinat, ce pusese stăpânire pe biata Românie, falsificându-i până și trecutul instituțiilor noastre culturale”.

Cele întâmplate cu Universitatea ieșană nu constituie un caz izolat. Căci numele lui Cuza a fost sistematic înlăturat din viața oficială a țării, dar mai ales a Moldovii. Prigoana a avut ca origine cunoscuta și explicabila ură a lui Mitiță Sturza, secretarul particular congediat de Cuza și devenit în urmă prim-ministru sub regele Carol I. Ea a fost continuată apoi de o îndelungă slugărnice politică față de noul suveran, una din formele adulației fiind și desconsiderarea înaintașului la tron.

Când numele lovit de anatema era dat din inadvertență vreunei instituții, el dispărea repede și degrabă. E cazul stației de Căi Ferate „Ruginosa”. Devenită pentru o clipă „gara Cuza Vodă”, ea se întoarce după scurtă vreme la numele ei dintâi.

Numai printr’o inițiativă particulară s’a putut smulge la Galați vechea locuință a Domnitorului din mâinile unui jidan proxenet și transforma din bordel cum era, în lăcaș de reculegere și înălțare spirituală.

Iar noi ca ieșeni ne întrebăm îndurerați cum se face că nici o școală din Iași, dar absolut nici una, nu poartă numele Domnitorului al doilea mai iubit și venerat al Moldovei? Și de ce strada „Elena Doamna” nu e strada *Doamna Elena Cuza*?

Cei din generația anterioară își vor mai fi aducând aminte de tentativa parlamentului liberal dela 1906, care, pentru a zădărnici colecta particulară a statuiei lui Cuza-Vodă din Iași, vota un fond de 350.000 lei, — ceea ce pentru acele vremuri era enorm, — în vederea ridicării tot la Iași

a unui *monument al Unirii*, din care însă lipsea chipul Domnitorului Unirii. Și nu s'a vorbit imediat după inaugurarea statuiei lui Cuza-Vodă, chiar de strămutarea ei la București, sub cuvânt că e disproporționată față de îngustimea pieții Unirii? Faptul că fusese ridicată din obolul ieșenilor, și numai al lor, nu avea nici o importanță. Ea trebuia să dispară din capitala Moldovei. Proiectul a fost abandonat când s'a simțit că se merge ceva prea departe.

Deasemeni va mai fi trăind încă vie amintirea tribulațiilor recente ale fostei străzi „*Arcu*“, după ce a luat numele de „*A. C. Cuza*“. Calda inițiativă a fost a primarului național-creștin dela 1918, d-l Nucu Gane. Imediat după căderea guvernului Goga, însă ea revine la vechiul ei nume din ordinul primului-ministru de tristă memorie Armand Călinescu, Argumentul era că străzile nu pot purta numele personalităților încă în viață. Ca și cum n'am fi avut la Iași o arteră „*Moritz Wachtel*“?! Cum însă, măsura devenise inoperantă prin rezistența tacită a ieșenilor care continuau să scrie numele profesorului în adrese, ea a fost reluată de guvernul „naționalist“ (!) dela 1940 dinpreună cu alte măsuri vexatorii cum de pildă înlăturarea din sala primăriei a fotografiei lui A. C. Cuza, după mai bine de 50 de ani de când se afla acolo. Fotografia a plecat, dar numele străzii a rămas din aceiași dârză pasivitate a ieșenilor față de o dispoziție pe care ei o socoteau înde dreptul, jignitoare.

Dar dintre toate, cea mai strigătoare la cer a fost grosolana mistificare cu prilejul denumirii universității. La 1910 îi se sărbătorise semicentenarul. Se scosese atunci și un anuar festiv unde se arăta că instituția fusese întemeiată la 1860. Totuși în 1933, cu ocazia venirii regelui Carol II la Iași, pentru deschiderea cursurilor, se vorbea de sărbătorirea centenarului ce urma să fie prăznuit în 1935. Aceasta numai pentru a corespunde cu arbitrarea denumire de „*Mihăileană*“, dată atunci universității de însuși Regele. Că lucrul era de mai înainte și anume ticluit, nu mai încapă nici o îndoială. Un aghiotant regal a cerut chiar să se scoată din expoziția amenajată cu acea ocazie la rectorat, actul constitutiv al universității cu semnătura originală a ctitorilor și cu anul întemeierii, 1860. Zădarnice au fost protestele făcute prin presă de către A. C. Cuza. Ce putea un glas răzlețit într'o pustie de complezentă tăcere!

Astăzi lucrurile s'au schimbat. Un aer înouitor pătrunde pretutindeni, alungând negurile trecutului. Credem cu toată tăria în dragostea Mareșalului pentru orașul nostru. Credem în spiritul lui de dreptate. Și nu ne îndoim că d-l Ion Petrovici, noul ministru al Educației naționale, va ști să recunoască drepturile *Almei Mater*, care i-a îmbrățișat debuturile și în sânul căreia a desfășurat 30 de ani un fervent apostolat. Iar dreptul începe întotdeauna prin respectul dat adevărului. G. H. C.

COMEMORAREA CREANGĂ

Mercuri 31 Dec. 1941, orele 11 dimineață, a avut loc la *bojdeuca* din Țicăul de Sus, prăznuirea celor 51 de ani dela moartea marelui povestitor. Solemnitatea a început printr'o slujbă religioasă. Au fost pomeniți alături de marele povestitor toți membrii defuncți ai comitetelor dela 1918 și 1930. Apoi au vorbit părintele G. Niculea, rector Mihai David, din partea Universității, d-l Emil Ceicovschi, din partea comitetului bojdeucei și d-l Gh. A. Cuza în numele Revistei „Cetatea Moldovei” și a d-lui A. C. Cuza, care după cum se știe este unul din inițiatorii restaurării bojdeucei. Subliniem îndeosebi cuvintele d-lui rector Mihai David care, în cadrul ploasei solemnități, a ținut să arăte că aceste evocatoare popasuri au darul să înlăture toată năvala pângăritoare care vine de aiurea pentru a tulbura inima și sufletul Moldovei. D-sa constată asemenea tendințe dizolvante chiar în lăuntru Universității, înfierându-le cu toată legitima revoltă. După cât se vede, cazul d-lui G. Călinescu a început să preocupe și forurile universitare.

C. M.

VERNISAJUL SALONULUI OFICIAL DE ARTĂ PLASTICĂ DIN MOLDOVA

Mercuri 24 Dec. 1941, de ajunul Crăciunului, a avut loc la Academia de Arte Frumoase, vernisajul salonului anual al artei plastice moldovenesti. Participarea expozanților a fost de astă dată mai bogată ca în alți ani. Prezintă lucrări interesante 24 de artiști plastici. Remarcăm pe d-nii I. Agafiței cu zece lucrări dintre care opt portrete. Deasemenea pe celălalt portretist care este d-l Corneliu Baba. Apoi d-nii Otto Briese, Ion Cosmovici, Mihai Cămăruș și Neculai Popa. Iar printre sculptori pe d-nii Ion Mateescu și Richard Hette, Variația temelor cât și bogăția tonului au făcut din această nouă manifestare plastică a Moldovei o reală biruință, dovadă că Muzele nu se prea sperie de glasul răgușit al canonadelor, când au cu cine sta de vorbă. C. M.

VERSURILE LUI OCTAVIAN GOGA DĂRUITE DE VĂDUVĂ SOLDATULUI

Cu profundă emoție, am primit dăunăzi la Iași, din mâinile doamnei Veturia Goga, culegerea complectă a versurilor scumpului și neuitatului nostru fost președinte, Octavian Goga. Volumul a fost editat cu stăruință și cheltuiala văduvei bardului ardelean, fiind destinat ostașilor răniți de prin spitale. E deci nu numai un pios omagiu adus memoriei aprigului cântăreț al năzuințelor românești, dar și o generoasă ofrandă dată țării noastre greu încercate. În loc de prefață, editoarea donatoare publică următoarea vibrantă scrisoare adresată Mareșalului;

Domnule General,

„Astăzi când, de pe puntea de comandă, decideți de existența Neamului nostru, cred că din biruitoarea luptă, din care se desprinde din nou fiorul unității noastre — sbuciumul învolburat al lui Octavian Goga nu poate lipsi.

„Am strâns într'un mănunchiu toată opera poetică a lui Octavian Goga și vă rog să primiți a vă oferi 4.000 de volume din Colecția „Darul Soldatului“, pentru a fi distribuite după cum decideți d-voastră.

„Primiți, Domnule General, expresia întregului meu devotament“.

2/VIII/1941

Veturia Octavian Goga

Gestul vorbește dela sine. Nemîngâiata văduvă a celui jertfit de crâncena zodie a greșelilor de ieri, aduce pe altarul Patriei renăscute din ispășire, răscolirea suferințelor ei intime pentru a alina durerea celor mulți. Viața e mai elocventă decât fantazia poezilor. Sfâșierile Hecubei sunt depășite câteodată de acțiunile ei glorioase care vădesc prin astfel de mărturii, trăinicia eticeii unui neam. G. A. C.

MEMORII PLUGĂREȘTI ADRESATE CONDUCĂTORULUI

Un semn al vremurilor grele pe care le străbate economia națională și în deosebi agricultura, sunt preocupările de fie ce clipă acordate celei mai importante dintre ramurile noastre de producție.

La începutul lunii Decembrie, ziarele au publicat memoriul înaintat Mareșalului Conducător de d-l Constantin Garoflid, președintele Sindicatelor Agricole, în care d-sa adâncește cauzele marasmului micii proprietăți. Și soluțiile ce se impun ca un corectiv imediat și salvator.

După câteva zile, a fost înaintat Conducătorului un alt memoriu semnat de un mare proprietar din Roman, d-l Mihai Manea, fost deputat și secretar general al Ministerului de Domenii în guvernarea Cuza — Goga. De astă dată, într'o expunere de 15 pagini, d-sa îmbrățișează rezumativ întreaga problemă a agriculturii noastre.

Analizează mai întâi cauzele depresiei agricole. Lipsa unei conduceri pricepute; lipsa unui corp agronomic, bine pregătit; lipsa inventariului agricol; ineficacitatea combaterii paraziților și boalelor dela plante și pomi; lipsa de asigurare la grindină; lipsa mecanicilor agricoli; lipsa de organizare a corpului zootehnic; impozitele prea ridicate; disproporția dintre prețurile industriale și prețurile agricole, deci între prețul aur și prețul grâu. — sunt tot atâtea racile care înăbușă dezvoltarea normală și randamentul plugărimii românești. Studiind amănunțit fiecare caz în parte, d-l Manea propune și remediile, cu o sistemă și o logică demne de cel mai desăvârșit teoretician.

Nu ne îndoim că memoriul va avea ecoul dorit, dat fiind vasta experiență și binecunoscuta personalitate a d-lui Mihai Manea care și-a închinat toți anii tinereții propășirii țărânilor și izbândeii crezului naționalist.

G. A. C.

D-L PAMFIL ȘEICARU DESPRE G. CĂLINESCU

Constatările noastre erau paginate când a apărut interesanta critică închinată *Istoriei Literaturii* de d-l Pamfil Șeicaru în ziarul „Curentul” din 25 Dec. 1941. Avem satisfacția să constatăm că ele s’au întâlnit în mai multe rânduri cu cele ale directorului marelui cotidian bucureștean. Căci și d-sa condamnă disocierea arbitrar perfidă dintre scriitor și ambianțele epocii. Deasemeni, subliniază prin aceleași citate insultele aduse lui Vasile Conta și N. Iorga și își arată nedumerirea față de *Editura Fundațiilor Regale* care au publicat elucrubațiile călineștiene. D-l Șeicaru, fixându-și criteriul numai literar pentru a roti asupra operei o privire de ansamblu, conchide totuși: „*Am admirat ceva fără nici o reticență; îndrăzneala. Câteodată îndrăzneala se mai cheamă și nerușinaro*”. Infierarea dă o categorică ratificare concluziilor din articolul nostru. G. A. C.

EMISIUNI SPECIALE DE TIMBRE POȘTALE ȘI DE MONEZI COMEMOREAZĂ REÎNTREGIREA MOLDOVEI

Marea sărbătoare a reîntregirii trupului de țară care a fost al lui Ștefan cel Mare și care de astădată merge din Ceremuș până în Mare și din Carpați până în Bug,—a fost comemorat printr’o emisiune specială de mărci poștale și printr’o monedă de argint cu valoarea de 500 lei.

Amândouă au o circulație limitată. Cea dintâi, în timp, pare-se numai pentru două luni de zile. Cea de-a doua, din cauza numărului redus de exemplare, e doar nominală și menită să îmbogățească colecțiile amatorilor.

Ținem să subliniem nu numai frumusețea execuției dar și sensul dat acestor emisiuni, ele fiind închinată exclusiv provinciilor realipite. Timbrele reproduc cetățile istorice de pe Nistru sau sfintele ctitorii ale Bucovinei. Moneda poartă efigia Regelui Mihai I, iar pe verso, imaginea lui Ștefan cel Mare îngenunchiat în Evangheliarul dela Humor și cu însemnarea, *Moldova lui Ștefan, în veci a României*.

Ca Moldoveni, nu putem lăsa neobservate cele două comemorări. Ele vin să toarne balsam pe răunile veșnic deschise. Deși am cerut întotdeauna așa de puțin, am fost totuși parcă anume lăsați uitării. Când se mai găsește cineva care să ne aducă o cât de slabă mângâiere, datori suntem să-i arătăm întreaga noastră recunoștință. Dar, ne îndrituim să adăugăm nădejdea că dela atențiile formale, guvernul Mareșalului va pași la cele fundamentale, și că Moldova, redresată prin actul de dreptate a Conducătorului, va ocupa cât de curând importantul rol politic și economic ce i se cuvine, mai ales astăzi când înglobează o treime a țării. Gh. A. C.

D. N. MINCEV

Un eminent publicist Bulgar, a fost unul din tinerii scriitori apreciați și îndrumați de marele Nicolae Iorga. Stând la Constanța, acest tânăr lup-

tător pentru apropierea româno-bulgară a publicat mai multe studii, care dovedeau că „Dunărea nu desparte, ci leagă pe Români și Bulgari”. Acum doi ani, D. N. Mincev a fost nevoit să se așeze la Sofia, unde și-a continuat opera sa, așa apreciată la noi în țară.

El scrie mai cu seamă în marea revistă sofioță: „Svetoglas” (Vocea lumii), organul Societății publiciștilor și scriitorilor străini din Bulgaria, condus cu multă distincție de cunoscutul scriitor, d. George Nurigiani. În Nr. 47-48 curent al gazetei, d-l D. N. Mincev iscălește un lung articol despre: „Un prieten al Bulgariei: Gheorghe Bezviconi”, vorbind cu multă căldură despre legăturile sale cu revista „Din trecutul nostru” din Chișinău și conducătorul ei — G. Bezviconi, fiul neuitatului fruntaș basarabean Gavril Bezviconi. Pentru istoricul și bibliografia relațiilor româno-bulgare, noul articol al d-lui D. N. Mincev prezintă un interes viu, fiind o pagină în plus care-l leagă de noi.

PAVEL CODIȚĂ

Cercetătorul neobosit al trecutului Basarabiei nordice, și-a publicat o lucrare despre „Românitatea districtului Hotin în decursul istoriei” (București, 1941).

Este un studiu interesant, care prezintă începuturile unui volum masiv pregătit de autor și dedicat exclusiv istoriei județului Hotin. D-l Pavel Codiță se arată un bun cunoscător al problemelor studiate, ceea ce dovedește și prin ultima sa recenzie din revista „Viața Basarabiei”, despre „Mănăstirea lui Iancu Costin dela Hotin”, de C. Turcu.

REVISTA „VIAȚA BASARABIEI”

Implinește zece ani de apariție. Trecând orice notă personală sau de critică ideologică, trebuie să recunoaștem o muncă enormă și jertfă depusă de această folositoare publicație moldovenească, care a dat posibilitate să se desvolte multe tinere talente ale Basarabiei Românești. Este un merit al d-lui Pan. Halippa, care a fondat-o și a adus-o la zece ani de existență.

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Viața și opera, sunt cercetate de revista „Preocupări Literare” (Decembrie, 1941), condusă de d-ii P. V. și V. V. Haneș. D-l P. V. Haneș publică un foarte interesant studiu despre: „M. Kogălniceanu la 20 ani”. Articolul d-lui C. Gerota: „M. Kogălniceanu și Rusia”, unilateral și incomplet.

ALEXANDRU VICOL II

Prin lucrarea sa recent apărută: „Priviri asupra Basarabiei” (București, 1941), promite să ajungă printre scriitorii, care ne conturează profilurile uitate ale Moldovei dintre Prut și Nistru.

SERGIU GROSU

Tânărul scriitor din Bălți, a obținut un succes deosebit cu volumașul de epigrame: „Muștar”, (București, 1941).

NICOLAE COBAN

A publicat o nouă plachetă de versuri: „Cântec de acasă”, (București, 1941). Sunt poezii basarabene ale unui suflet frământat, dar curat. Sunt versuri care ne vorbesc de glia strămoșească, de satul sorocean în care s'a născut și a copilărit autorul, de inimoșii săi părinți, cărora le-a închinat volumașul.

Vladimir Belu

TUTUROR, — SPOR ȘI IZBÂNDĂ !

Tuturor cititorilor noștri cât și prietenilor care și-au mărturisit sufletul cu prilejul sărbătorilor iernii, le aducem pe această cale, odată cu mulțumirile noastre calde, urări de spor și izbândă întru plinătatea năzuințelor lor cele mai scumpe, românești.

Gh. A. C.

NUMĂRUL VIITOR AL REVISTEI NOASTRE

Va apare ca număr dublu la 1 Martie 1942. Amânarea e datorită dificultății de procurare a hârtiei. Scumpită cu 50%, ea se face mai prețioasă din zi în zi, până întrată încât să nu o mai găsim pe piață. C. M.

RECENZII

I. P. S. Nicodim, Patriarhul României, Viața și operele Sf. Apostol Pavel după F. V. Farrar. Editura și tiparul Sf. Monastiri Neamțul, 1941.

Din tiparul Mănăstirii Neamțul și prin grija și truda I. P. S. Patriarh Nicodim a apărut, recent, în vitrina librăriilor, traducerea lucrării vestitului patrolog și scriitor englez, canonicul *F. V. Farrar* : „Viața și operele Sf. Apostol Pavel”. Acelaș Farrar, din scrisul căruia I. P. S. Patriarh Nicodim ne-a dat, în ultimul timp, atâtea lucrări de seamă, dintre care cităm : „Viața și operele Sf. Părinți și învățători ai Bisericii”, trei volume ; „Primele zile ale Creștinismului”, alte trei volume, ca să nu amintim decât pe acestea.

Lucrarea de acum este o continuare și întregire a acestor scrieri, și, în special, a celei din urmă, referitoare la viața din primele zile ale creștinismului. Căci oricât de bogat redat a fost cadrul acestor timpuri dela începutul creștinismului, privite prin prizma activității celor 12 apostoli, el era lipsit de figura uriașă a aceluia dintre ei, care, venit mai târziu la apostolat, și prin un act special al grației divine, a fost totuși cel mai proeminent dintre ei, ocupând, cu viața și opera sa, nu numai paginile cele mai glorioase ale apostoliei, dar și aproape toată viața bisericească ale acestor prime timpuri de eroică afirmare și răspândire a creștinismului. De aceea Farrar rezervă apostolului Paul, singur, un cadru și o operă aparte, din care cele 640 pagini ale traducerii I. P. S. Patriarh Nicodim redau numai *prima* parte, și anume acea care se încheie cu începutul celei de a doua călătorie misionare a Apostolului, restul acestei activități — și cea mai zguduitoare din ea, acea care se referă la dramaticele-i drumuri la Atena, Efes și Roma — urmând să facă obiectul unui nou, sau chiar al unor noi volume, din traducerea română a I. P. S. Părinte Patriarh. Aceste vaste proporții ale operii lui Farrar sunt dealtfel pe măsura uriașei personalități a Apostolului neamurilor, care a ținut sub vraja de foc a cuvântului său cele trei imperii ale lumii din preajma ivirii creștinismului : Imperiul forței Romane, Imperiul culturii elene, și Imperiul religiei mozaice, imperii cu care Apostolul Paul s'a luptat și le-a biruit, lărgind și pregătind astfel căile de biruință ale creștinismului.

Dintre câte cărți s'au scris însă asupra vieții și opereii Apostolului nemuritor — și s'au scris destule, de oarece figura marelui Apostol a ispitit ne-nenumărate condeie din lumea teologică și neteologică — lucrarea lui Farrar poate fi considerată drept cea mai izbutită ; așa zice chiar, cea mai desăvârșită. Această constatare mărește și mai mult prețul darului pe care I. P. S. Patriarh Nicodim l-a făcut literaturii noastre teologice, traducând-o. Căci cu tot tributul de admirație specială, pe care nu numai teologia noastră, dar și intelectualitatea noastră, l-a dat figurii și opereii marelui Apostol, totuși el nu s'a în-

vrednicit până acum, la noi, vreo lucrare — fie originală fie în traducere — care să fie la înălțimea și pe măsura personalității marelui Apostol. Studiul păr. profesor Gheorghiu dela Facultatea de Teologie din Cernăuți, apărut mai demult în paginile revistei „Candela” — revistă cu o redusă circulație, avea o prea evidentă factură de catedră și o prea meticuloasă prezentare exegetică. Câteva alte lucrări mai mici se refereau doar la părți din această activitate și în special la unele din epistole. Nimeni nu s'a încumetat să ne dea o lucrare vie, complexă și de vastă proporție, a acestei vieți care a dominat începuturile creștinismului.

De o traducere din literaturile străine iarăși nu ne-am învrednicit, deși, într-o vreme, se făcuse atâta caz, și se cheltuisse și atâția bani, pentru a ni se îmbogăți literatura cu icoanele marilor personalități creatoare de energie și reconfortări morale. La personalitatea Apostolului Pavel nu s'a gândit atunci nimeni, deși ea trebuie să stea pe primul plan în gândul alcătuitorilor și inițiatorilor acestor publicații de reconfortare spirituală a tinerimii țării. Și poate că a fost un bine, că nu s'a ispitit nimeni atunci către această operă. Fiindcă însăși alegerea originalului de tradus implica, în sine, o întreagă serie de dificultăți. Aceasta din pricină că opera și personalitatea marelui Apostol a fost și este încă felurit prezentată și contradictoriu interpretată în chiar cercurile teologice, încât cu greu s'ar fi găsit lucrarea cea mai indicată pentru a fi înfățișată lumii noastre, dornică de a cunoaște în toată măreția ei, dar și în toată veridicitatea ei, figura marelui Apostol. Dela Renan și până la Deissmann și Prai, cât și în câte chipuri nu ne-au prezentat pe Apostolul Pavel, când ca adevăratul intemeietor al creștinismului, când ca corupătorul lui; când ca cel ce a iudaizat creștinismul, când ca cel ce l-a universalizat și helenizat! Câți nu au văzut în Apostolul Pavel pe fanaticul adept al școalelor rabinice — elev al lui Gemaliel — care a introdus toată complicata dialectică rabinică în textele simple și clare ale Mântuitorului și câți, din contra, nu s'au străduit să ne prezinte, în el, pe marele adversar al iudaismului, luptând contra tradiționalismului iudaic, reprezentat prin apostolii Petru, Iacob și Ioan, și izbutind să dea creștinismului acea largă viziune universală, care l-a descătușat de ceremonialul iudaic, și l-a făcut accesibil lumii greco-romane. Capitoul dramaticel lupte dintre „Petrinismul” iudaizant și „Paulinismul” universalizant e prezent doar și azi — și de câte secole încă — în toate patrologiile și istoriile bisericii universale creștine, ca și în cele ale istoriilor profane, care se ocupă de timpurile primare ale creștinismului. Cine cercetează lucrarea lui Albert Schweitzer: „Geschichte der Paulinischen Forschung” își dă seama de imensa literatură care s'a scris în această privință, ca și de faptul că controversa în care s'au angajat atâtea strălucite condeie de istorici și exegeți, teologi și laici, a rămas nedeslegată încă, cel puțin pentru lumea din afara cercurilor de strictă știință teologică. Recent chiar, un *Alfred Rosenberg*, marele doctrinar al național-socialismului german, în lucrarea sa de un atât de mare răsunset: „Mythus des XX-ten Jahrhunderts” prezintă pe Apostolul Paul drept cel ce a iudaizat

creștinismul, răpindu-i caracterul universal al doctrinei Mântuitorului. Făcând alături afirmații Alfred Rosenberg se sprijinea pe mărturiile atâtoro dintre marii teologi ai protestantismului în fruntea cărora stătea un Adolf Harnack, ca și atâția alții dintre predecesorii lui din școala teologică raționalistă, care diformase, de dragul criticii, adevăratul rol istoric al marelui Apostol al creștinismului.

Meritul operii lui Farrar este tocmai acesta că, ținându-se la oparte de toate aceste controverse, și făcând să răsară, organic, din toată activitatea sa, ca și din mediul timpului său, figura marelui Apostol, el îl prezintă, așa cum el a fost în adevăr: adânc înfipt în lumea iudaică și învățătura rabinică, până în clipa convertirii, dar detașându-se net și identificându-se complet cu spiritul Evangheliei după miraculoasa-i convertire, viața și activitatea marelui Apostol se desfășoară organic și metodic pe liniile certe ale aceleiași Evanghelii pe care el o deține însă prin o specială descoperire, făcută lui de către Mântuitorul. Această Evanghelie el o împărtășește deopotrivă atât Iudeilor, din Ierusalim și Diasporă, cât și neamurilor, față de care el are o chemare și o însărcinare specială. Nimic deci despre vreo rivalitate personală sau deosebire doctrinară dintre Petru și Paul, din care s'a făcut totuși atâta caz în critica exegetică modernă. Dacă sunt deosebiri, ele se datoresc diferențelor de temperamente și a metodelor de lucru și nu de doctrină, iar indispoziția cercurilor creștine din Ierusalim față de Paul se datorește mai mult „reziduurilor iudaice” ale primilor creștini, proveniți dintre iudei, și nu indispozițiilor apostolilor față de acest nou vestitor al evangheliei, chemat în chip miraculos de Domnul la lucrarea apostoliei. Cei 12 Apostoli, și în special Petru și Iacob cel mare, fratele Domnului, sunt întru totul de acord cu Paul că ceremonialul legii vechi a încetat odată cu lumina Evangheliei. Deci nu poate fi vorba nici de o nouă Evanghelie a Apostolului Paul și nici de o denaturare a învățăturii Mântuitorului, fie prin iudaizarea ei, fie prin helenizarea ei. E aceeași Evanghelie în slujba căreia marele apostol își depune tot zelul, mereu chinuit de gândul că acest zel nu va putea răscumpăra deplin prigoana față de creștini din timpurile anterioare convertirii de pe calea Damascului. Acesta e „boldul” de care se plângea mereu Apostolul și aceasta este cheia omenească de înțelegere a râvnei deosebite și mereu neostoite pe care Pavel o pune în predicarea cavântului Evangheliei. În stabilirea și redarea acestui just cadru de înțelegere a activității și luptei misionare a Apostolului Pavel cartea lui Farrar e unică între semenele ei și constituie un motiv în plus care să pledeze pentru răspândirea ei cât mai largă în cercurile teologiei și culturii române.

Acest considerent pe lângă toate celelalte calități ale lucrării: larga ei informație, bogatele descrieri asupra mediului, asupra localităților și persoanelor legate de opera și viața Apostolului Pavel, fac din lectura cărții lui Farrar, atât de măestrît redată în românește de pana ilustrului ei traducător o lectură utilă și agreabilă nu numai pentru lumea teologilor dar și a tuturor intelectualilor, dornici de a cunoaște această lume de început a creștinismului, despre care au adesea cunoștinți atât de vagi și uneori atât de eronate. Li se

oferă acum un excelent izvor de informație: severa operă a unui mare scriitor și teolog englez, trecută prin cernerea critică a unui eminent teolog ortodox, profesorul rus Lopuhin, traducătorul ei în rusește, ca și prin cea a Patriarhului Bisericii noastre, care ne-a tradus-o în românește.

Faptul că scrierea lui Farrar ne este dată în românește după traducerea rusă și nu după originalul englez, departe de a constitui o scădere a ei, cum au obiectat unii, față de celelalte traduceri ale I. P. S. Patriarh din Farrar, îi creiază avantajul de a fi scutită de orice suspiciune în privința corectitudinii ei față de tradiția ortodoxă. Dealtfel de această chestiune ne vom ocupa mai pe larg într'un alt articol, în care va fi vorba nu numai de întreaga operă tradusă din Farrar, ci și de toată opera de traducător, prelucrător și autor original a I. P. S. Patriarh Nicodim. Deocamdată, recomandând cetitorilor „Cetății Moldovei” lectura acestui prim volum din opera lui Farrar asupra Apostolului Pavel, ținem să subliniem, alături de calitățile deosebite ale traducerii, și condițiile tehnice excelente ale tiparului. Traducerea beneficiază de toate calitățile prin care s'au distins și celelalte opere ale I. P. S. Patriarh: stil concis, frază scurtă, limpede și curgătoare; limba aleasă, colorată și familiară și care fac din lectura operei lui Farrar o plăcută îndeletnicire spirituală. Poate că unora dintre cetitori să le fie necunoscute unele dintre cuvintele moldovenești întrebuițate de către traducător, cum ar fi spre ex. cuvântul „por-clă” în loc de renume sau supranume; cuvântul „pocinog” în loc de început; și alte câteva. Dar aceste câteva moldovenisme, destul de rare dealtfel, nu distonează de cadrul general al traducerii, cadru ținut în o cât mai curată și mai proaspătă limbă românească. Ținem deasemenea să remarcăm excelentele condiții tehnice în care a apărut lucrarea în atelierile tipografice ale Mănăstirii Neamțului. A da, în aceste timpuri grele, o lucrare de peste 640 pagini, format mare, admirabil tipărită, numai cu 250 lei, e o binefacere spirituală dar și o adevărată jertă materială. Este evident că în aceste condițiuni această lucrare nu va aduce vreun avantaj material, fie traducătorului, fie editurii, care e aceeași Mănăstirea Neamțului. Dar nici nu s'a urmărit vreun avantaj material cu această traducere, cum nu s'a urmărit un atare avantaj prin toată vasta operă de tălmăcitor și scriitor a I. P. S. Patriarh Nicodim. Apariția acestei opere cinstește deopotrivă și pe înaltul traducător și tipografia în atelierele căreia ea și-a văzut lumina. Prin publicarea unor astfel de opere și în condițiuni atât de îngrijite și atât de eftine, pentru marea masă a cetitorilor, Mănăstirea Neamțului își retrăește vechea-i strălucire culturală de odinioară. Dar despre aceste lucruri vom scrie, mai pe larg, cu prilejul apariției traducerii celui de al doilea volum din opera lui Farrar, traducere care știm că e aproape gata pentru tipărire. În opera lui Farrar ei îi urmează acea vădită „Viața a lui Isus” cea mai de preț dintre toate lucrările lui Farrar. Redarea ei în românește face parte de mult, din planul de lucru a I. P. S. Patriarh Nicodim. Și nu ne îndoiim că gândul I. P. S. Sale va deveni, în curând, faptă. Până atunci am ținut să însemnăm în aceste pagini ale „Cetății Moldovei” opera

înfăptuită până acum de I. P. S. Sa și să-i arătăm toată grațitudinea pentru tot ce a făcut până acum și pe această cale a publicisticii pentru îmbogățirea culturii și spiritualității românești. Ioan Gh. Savin

Desma, Jidanii în România. Tipografia „Vremea”, București, fără an. 96 pagini. Prețul 30 lei.

Subt semnătura autorului, — evident un pseudonim, — se ascund doi sau mai mulți colaboratori. Constatarea rezultă din faptul că diferitele capitole ale lucrării sunt tratate în feluri deosebite, — cu profuziune de citate în partea istorică, cu puține date statistice în cea economică și aproape gazetărește în considerațiile politice.

Partea introductivă produce date interesante deși în bună parte cunoscute, subliniind intruziunea elementului jidovesc în România, dar mai ales în Moldova. Dar sunt trunchiate în timp, oprindu-se la a doua jumătate a veacului trecut. Autorul acestui capitol a voit parcă anume să rămâie numai istoric, am putea spune arhivar, judecând după citarea de multe ori inutilă a izvoarelor. Ne întrebăm, de ce a refuzat să aterizeze în actualitate unde ar fi găsit desigur pagini cu mult mai palpitate și concludente decât cele ale trecutului?

În capitolele următoare sunt publicate câteva statistice privitoare la infiltrarea jidanilor la noi și aiurea. Finalul însă micșorează potențialul expunerii. Se fac incursiuni în alte țări cu o notă de pejorație care desminte sobrietatea și cuprinsul titlului. Oare n'ar fi fost mai bine numai cifre și date strâns legate de viața noastră românească în locul comentariilor generale și subiective? De pildă, în genul concluziilor care propun în vederea „exterminării” Jidovilor, o serie întreagă de „sentințe”. Ele sunt desigur ideale, numai cu neputință de realizat atâta timp cât spiritul vechi va mai dăinui printre noi. Vorba lui Ion Creangă; „Bine-ar fi să nu fie rău în țara Moldovii”!

Jidanii în România nu își ajunge scopul popularizării problemei și cu atât mai puțin pe cel presupus științific. Explicația stă poate tocmai în colaborarea variată care la lucrării omogenitatea. Cartea e totuși necesară în sensul că ea actualizează necesitatea unor cercetări sistematice și susținute în problema jidovească dela noi F. p.

Bulletin des études portugaises et de l'Institut français en Portugal. Tome septième. Fascicule spécial No. 1, Juin 1940. Consacré aux commémorations des Centenaires de 1940.

Institutul francez din Lisabona, condus cu toată competența de d-l Raymond Warnier, publică un excelent Buletin de studii portugheze, publicațiune de real folos pentru iubitorii culturii lusitane.

Numărul din 1 Iunie 1940, consacrat centenarelor portugheze din 1940, masiv volum de 326 pagini, aduce vast și variat material, presărat cu planșe în afara textului.

Întâlnim articolul d-lui A. da Rocha Brito, «*O português Francisco Sanches*», interesant personaj din sec. 17, profesor de Filosofie și Medicină la Universitățile din Montpellier și Toulouse; un vibrant omagiu adus colonizării portugheze din partea d-lui Jules Brévié (*Hommage à la Colonisation portu-*

gaise) impune a cita cel puțin câteva rânduri lapidare: «*Portugalia va rămâne în fața istoriei, țara care cu un pumn de oameni a putut, timp de secole, să umple lumea de gloria sa și să creeze aceste drumuri noi care aduc profitul tuturor... În colonizare esențialul este indigenul însuși. A coloniza înseamnă a face din indigen egalul nostru prin mijlocul timpului lung de abnegație și sacrificii din partea colonizatorilor care trebuie să arate mai multe sentimente omenesti decât atenția imediată a profiturilor ușoare*».

D-l A. Celestino da Costa semnează «*Aperçu de l'évolution de la médecine en Portugal*», de la primele începuturi medievale.

Demn de toată atențiunea este documentatul articol «*Racine et le Portugal*», subț semnătura d-lui H. de Campos Ferreira Lima, venit să comemoreze tricentenarul marelui poet. Despre poetul *Alexandru Herculano* scrie d-l Georges Roeders; Herculano, mare scriitor portughez din sec. 19, ne este prezentat aici din punctul de vedere al ideilor sale critice.

Despre câțiva «*Anciens économistes portugais du moyen âge au 17-ème siècle*» scrie d-l M. B. Amzalak, iar d-l Cardoso Pinto relatează cu privire la câteva splendide porțelanuri de «*Sèvres dans les collections de l'état portugais*». D-l J. A. Correira face elogiul câtorva misionari francezi în Angola (*Les missionnaires français en Angola*).

Cu prilejul câtorva «*Impressions médiévales en Portugal*», d-l A. Flèche schițează sumar dar sensibil contururile medievale din Portugalia de astăzi, precizând faptul că țara a luat parte activă la viața europeană și înaintea marilor descoperiri geografice. Puternica tradiție medievală nu se încarnează în Portugalia—scrie autorul—numai în monumente și artă, căci persistă încă în unele instituții, mai ales la strălucita universitate a Coimbrei.

D-l Cunde d'Aurora oferă pagini însuflețite despre acel prodigios *Antonio Sardinha*, poetul iluminat, catolic și naționalist fervent, cel mai remarcabil esseist al contrarevoluției portugheze din sec. 20. A. Sardinha proclamă pe Portughezi drept autohtonii pământului lor, înaintea cuceririi romane. Mai pomenim o plină de lumină conferință a d-lui J. O. de Oliveira: *Une culture française*, proclamându-se tendința spiritului francez către claritate și perfecțiune.

Buletinul mai conține—in afară de Cronica Institutului francez din Portugalia—o bogată cronică bibliografică portugheză și alte rubrici. Ne-am mulțumit doar a spicui din copiosul material.

Idem, 1941, Fasc. 1, Juîn. Coïmbra editora, 1941.

Vremurile grele n'au oprit apariția acestui «*Bulletin des Études Portugaises*» pentru primele luni ale anului 1941.

Volumul începe cu «*Le diagnostic de Poinsard sur le Portugal à la lumière des investigations sur la stucture des agglomérations humaines*», conferința d-lui Dr. S. Wloszezewski, rostită la Coïmbra. Léon Poinsard a fost un adept talentat al grupării științifice dogmatizate de Fr. Le Play și creată propriu zis de Edouard Demolins și H. de Tourville. Aplicând metoda de investigație a predecesorilor săi, L. Poinsard analizează «*materia*» portugheză comparată cu aceea a unor alte colectivități naționale, încercând a scoate clasificarea fenomenelor observate. Cartea sa «*Le Portugal inconnu*», operă înche-

gată cu tot ce a ridicat sociologia la rangul de știință, este remarcabilă prin puterea analizei și îndrăzneală. Poincard caută să stabilească motivele reorganizării sociale portugheze, pe baza observării fenomenelor sociale, și chiar formulând rezerve consistente asupra teoriilor sale, aprobăm însă desfășurarea însăși a fenomenului desorganizării așa cum s'a petrecut în Portugalia. Poincard propunea reforme susceptibile de a opri în viitor astfel de boli sociale, tratament care ar fi reușit numai aplicându-l unor organisme sociale robuste, adică purtând în sine germeii regenerării. Conferențiarul accentuează faptul că Portugalia naționalistă a lui Oliveira Salazar a fost în stare să se refacă din cauză că putea să se bazeze pe valori spirituale atât de variate cum n'au alte țări. «*Cu un popor ca acesta — declară d-l S. Wloszczewski — este permis de încercat grandioase inițiative, reforme fundamentale.*»

În cadrul câtorva pagini despre «*Le pays de Las Jurdes et la frontière hispano-portugaise*», d-l A. Legendre oferă observații interesante, printre altele faptul că «*naționalitatea portugheză nu s'a constituit în opoziție cu cea spaniolă, ci în emulație cu aceasta, pentru folosul acelorași mari cauze, mai întâiu Cruciatele, apoi Imperiul sau interesanta situație a frontierelor spano-portugheze care străbat ținuturi adesea sterpe, pământuri necultivate care sunt, deasemenea incultivabile, și nu-i cazul să și le dispute nimeni.*»

Țara «*las Jurdes*», aparținând regiunii de frontieră dintre Spania și Portugalia, cam 60 km. SV de Salamanca, nu comunică cu nici una din aceste țări, ducând o existență aproape separată, într'un ținut foarte sărac. Autorul bazându-se pe acest caz, constată existența unei «*separații materiale între cele două mari națiuni iberice (spanioli și portughezi) atât de apropiate însă spiritualicește prin comunitatea idealului ce-au servit ambele cu o atât de personală originalitate*».

Întălnim o instructivă conferință a d-lui A. Mendes Corrêa, «*Anthropologie et prehistoire du Portugal*»; autorul expune numeroase informații dintre care trebuie reținut faptul că «*populația portugheză actuală este mai puțin eterogenă decât cea mai mare parte a populațiilor europene, că prezintă în omogenitate-i relativă urmele unei vechimi considerabile, că n'are nimic negroid cum s'a pretins, și că posedă condițiuni satisfăcătoare de vitalitate, deși unii factori de slăbire au înrăurit asupra ei, ca și asupra celor mai mulți Europeni, dar pe care o politică demografică și sanitară, inteligentă și fermă ests pe cale s'o împiedice*».

Urmează «*Chronique de l'actualité littéraire*», o dare de samă amplă asupra tineretului portughez «*La jeunesse portugaise*» (Mocidade Portuguesa Comentarul, d-l H. B. Mery, își încheie astfel prezentarea : «*Copilul rămâne în cadrul său natural, școala, concepută ca un mijloc de educație tot atât de mult cât și de instrucțiune, drept complimentul necesar al formației familiale sau confesionale, fără substituții abuzive*».

D-l Myron Malkiel Jirmunsky oferă un studiu de mîgăloasă specialitate, remarcabil, asupra pictorilor primitivi portughezi : «*L'esprit classique et l'esprit romantique dans les «Primitifs» Portugais*». Interesante planșe însoțesc studiul. Urmează «*Chronique de l'Institut Français en Portugal*», «*Chronique Bibliographique Portugaise*», «*Ch. Bibliographique Bresilienne*» și «*Ch. B. Française*».

Aurel George Stîno

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI

Adolf Hitler, „Spre victoria finală”, două discursuri.

J. von Ribbentrop, „Lupta pentru libertatea Europei”, expozeul din 28.XI.1941.

Octavian Goga, Poezii. Colecția „Darul Soldatului”, 1941, București.

Octav Dessila, „Iubim, început de viață”. București, 1941.

Karl Megerle, „Europa în clădire”. București.

Desma, „Jidani în România”. București.

Lydia Reiner, „Familia în Germania nouă”. Berlin 1941.

Willi Jung, „Tineretul muncitoresc german”, 1941.

C. Manolache, Critică și onestitate (răspuns d-lui Cioculescu). București 1941.

Wilhelm Holz, „Frumusețea muncii în Germania”. Berlin 1941.

Dr. George Macarovici, „Monetele României Contemporane, 1867—1941”. Câmpulung-Muscel 1941.

Nic. Cruceru, „Epigrame”, vol. IV. Bârlad 1941.

D. I. Luchian, „Din suferințele neamului”. Iași 1941.

REVISTE

Die Kunst im Deutschen Reich, Berlin, an. V, ed. B., nr. 10 și 11. Octombrie și Noiembrie, 1941.

Deutschland, Berlin, an. VIII, nr. 15 și 15, Oct. și Noiembrie 1941.

Europa Nouă, Berlin, an. III, 109-111 și 112, Nov.-Dec., 1941.

Serviciul Mondial, Frankfurt a. M. an. II, nr. 20 și 21, 15 Oct.-1 Nov. 1941.

Muncitorul național român, București, an. IV, nr. 4, 5, 6 și 7, Sept.-Decembr. 1941. Director M. Vizirescu.

Gazeta Cărților, București, an. XI, nr.

1-2 și 3-4, 15-30 Sept. și 15-31 Oct. 1941. Dir. prof. D. Munteanu-Râmnic.

Luceafărul, Sibiu, an. I, nr. 9 (seria nouă), Decembrie 1941.

Victoria, București, an. I, nr. 1, Iulie 1941.

Licurici, Giurgiu, an. I, nr. 9-12, Oct.-Dec. 1941. Dir. prof. Bucur Pinciu.

Glasul Tineretului, an. II, nr. 1. Director Nicolae Graur.

Lumea Nouă, an. X, nr. 9-12, Sept.-Dec. București 1941. Director Mihail Manolescu.

ZIARE

Frankfurter Zeitung, Frankfurt a. M. an. XXXV, 1941.

Südos Echo, Viena, an. XXI, 1941.

Uta Press Service, Berlin-București, an. XXI, 1941.

Gazeta Comerțului, Buc., an. XII, 1941.

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Director: GH. A. CUZA

TABLA DE MATERII

ANUL II, Nr. 13—15

I. STUDII, NUVELE, VERSURI

- Bezviconi G.* Roirea familiilor românești peste Nistru, 120.
Bezviconi G. Știri despre Basarabia, 284.
Coban Grigore V. Izbânda lui A. C. Cuza, 281.
Constantinescu M. Gr. Trifoi cu patru foi, 43.
Cuza Gh. A. Amintiri, 226.
Cuza Gh. A. Flori de răsărită, 225.
Cuza Gh. A. Marea sub furtună, 46.
Cuza Gh. A. Miraj primăvăratec, 47.
Cuza Gh. A. Pe calea undelor, spre Ismail, 97.
Florea-Rariște D. Rătăcire prin vis, 22.
Florea-Rariște D. Subt vraja somnului, 277.
Florens Emanoil. Singur, 303.
Focșa Vladimir. Amurg, 183.
Irineu, Mitropolit Moldovei. Eonul dogmatic, 1.
Marinescu I. M. Propertius, Elegia V și XI, 5, 7.
Marinescu I. M. Viziunea, 118.
Marinescu I. M. Vrajă, 119.
Mateescu Marga. Assisi, Cetatea Sf. Francisc, 161.
Pascu Speranța. Fabrica de zmeie, 290.
Pascu Speranța. O lună la băi, 53.
Pogonat Alexandru. Coccoarele, 146.

- Pogonat Alexandru.* Luceafărul, 148.
Pogonat Alexandru. Muguri, 147.
Pogonat Alexandru. Răsăritul 147.
Pogonat Alexandru. Vrăbiile, 146.
Savin Ioan Gh. Religia creștină — formă fundamentală a culturii române, 217.
Scorpan Gr. Din vocabularul eminescian, 48.
Scorpan Gr. Intre I. Creangă și Fr. Mistral, 149.
Scorpan Gr. Tabloul fetei de împărat din Călin, 234.
Stino Aurel George. Insurătoarea lui Iorgu Lefter, 262.
Tudoranu Gh. Amintiri din războiul 1917, 227.
Ungureanu Gh. O istorie a pseudoliteraturii române, 171.
Ungureanu Gh. Din necazurile Diaconului Ion Creangă, 37.
Ungureanu Gh. Din viața lui Vasile Conta, 296.
Vulpe Radu. Arheologia Basarabiei, 9.

II. VIAȚA LA IAȘI

- Cuza Gh. A.* Expoziția războiului, 56.
Suțu Rudolf Cum arăta acum o sută de ani Iașul, 304.
Ungureanu Gh. Arhivele Statului, 184.

III. CRONICI

a) EXTERNĂ

- Botez I. Fr.* Idealurile europene în fața sistemului democratic, 307.
Botez I. Fr. Istoricul discurs al Führerului A. Hitler și victoria din răsărit, 197.
Suțu Dem. Partidul „Tinerilor Ruși”, 68.

b) IUDAICĂ

- B. I. Fr.* (Trad.), Cartea Kahalului, de I. Brafman, 71, 194, 310.

c) LITERARĂ

- Loghin G. D.* Gândireismul, 63.

IV. INSEMNĂRI

- Abonații de un an (C. M.), 91.
 Antonescu Ion, Mareșal, v. Răspunsul..., 83.
 Anonim și pseudonim (I. Fr. B.), 210.
 Antonescu Ion, Mareșal, v. Răspunsul, 201.
 Chișinău, Distrugerea... (G. Bezviconi), 205.

- Conferințe universitare la Academia de Arte Frumoase (C. M.), 320.
 Consulatul german a părăsit Iașul (G. A. C.), 322.
 Clitonii și înfăptuiri fasciste (Dumitru Mangeron), 207.
 Clitonii, noile, dela Mănăstirea Neamț (G. A. C.), 317.
 Cuvântul plebiscitar (G. A. C.), 316.
 Cuza A. C., la cei 84 de ani (G. A. C.), 315.
 Cuza A. C., v. Intâlnirea..., 202.
 Cuza A. C., v. Presa fascistă, 86.
 Deschiderea noului an universitar (G. A. C.), 320.
 După trei luni (Gh. A. C.), 83.
 Harder Nikolaus, Profesor, Conferința Botanistului... (G. A. C.), 323.
 Herdemann Johann Dr. Prof. univ. Berlin, va vizita Iașul (G. A. C.), 324.
 Inaugurarea Postului de Radiodifuziune „Moldova” (G. A. C.), 321.
 Intâlnirea Profesorului A. C. Cuza cu Istoria (Dem. Suțu), 202.
 Jertfă, suprema (Gh. A. C.), 81.
 Knoll Fritz, v. O scrisoare..., 85.
 Megerle Karl vizitează Iașul (Gh. A. C.), 84.
 Mersul operațiilor din răsărit (Gh. A. C.), 89.
 Muzeul etnografic la Iași (C. M.), 321.
 Nica Sergiu Matei (G.), 206.
 Nicodem, Patriarh, Tălmăcitorul (G. A. C.), 219.
 Odessa (G. Bezviconi), 205.
 Pact anticomintern, v. Semnarea la Berlin..., 316.
 Presa fascistă și A. C. Cuza (Gh. A. C.), 86.
 Răspunsul D-lui Mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului, la petițiile jidanului Filderman (C. M.), 201.
 Răspunsul Mareșalului Conducător, Ion Antonescu (Gh. A. C.), 83.
 Recensământul și Jidanii (Dr. Haralamb Vasiliu), 89.
 Rosenberg Alfred, Ministrul teritoriilor rusești (G. A. C.), 317.
 Schellhorn Fritz, Consul General (Gh. A. C.), 88.
 Scriban Filaret (G. Bezviconi), 206.
 • Scrisoare a D-lui Fritz Knoll, Rectorul Universității din Viena (Gh. A. C.), 85.
 Scrisori de pe front (Gh. A. C.), 87.
 Scrisori din Transnistria (G. A. C.), 322.
 Semnarea la Berlin a Pactului anticomintern (G. A. C.), 316.
 Semnificativ (I. Fr. B.), 210.
 Sturdza, Scarlat Alexandru (G. Bezviconi), 206.

V. RECENZII

a) CĂRȚI

- Devaux Pierre*, Histoire de l'Électricité, Paris 1941 (N. Al. Florescu), 326.
Duzinchevici Gheorghe, Belzadea Grigore Sturdza și Polonii. București 1941 (G. Bezviconi), 211.

Joao Ameal, Historia de Portugal, 1940 (Aurel George Stino), 325.

Nonea Const. Gh. A. Cuza, poetul evlaviei moldave. Iași 1941 (G. S.), 94.

Petrescu Toma. Conspirația Lojelor, Francmasonerie și creștinism. București 1941 (G. A. C.), 92.

b) PERIODICE — REVISTE

Revista Fundațiilor regale, Nr. VIII-IX, 1941 (Vladimir Beiu), 212.

COLECȚIA „CETĂȚII MOLDOVEI“

- Ștefan Berechet, *Care din trei*, trad. din Cehov.
Gh. Bezviconi, *Rotrea familiilor românești peste Nistru*.
Gh. A. Cuza, *Frankfurt, Cetatea antiiudaismului mondial*, (epuizat).
Gh. A. Cuza, *Cuza-Goga, O înfrățire ideală*, (ed. II-a), 10 lei.
Gh. A. Cuza, *Prin Tighina și Cetatea-Albă*, 60 lei.
I. G. Loghin, *M. Eminescu și provinciile desrobite*.
I. Florea-Rariște, *Rătăcire prin vis*, (versuri).
C. Martiniuc, *Moldova de Sus*.
Ion G. Savin, *Mitropolitul Movilă și Sinodul dela Iași*.
Marga Mateescu, *Assisi, cetatea Sf. Francisc*.
Ion G. Savin, *Religia creștină — formă fundamentală a civilizației și culturii române*.
Gh. A. Cuza, *Profanare scelerată sau act de demență. (Cazul Gh. Călinescu)*.
Petru Iroaie, *Natură și sens popular românesc*.

A apărut în Editura „Cetatea Moldovei“ :

BUGEACUL

DRUMURI ȘI POPASURI BASARABENE

DE

GH. A. CUZA

COMERCIALA FARMACEUTICĂ

SOCIETATE ANONIMĂ ROMÂNĂ

BUCUREȘTI

Tel. 5-05-89

STRADA G-ral BERTHELOT 39

Tel. 5-12-68

 **DEPOZIT DE MEDICAMENTE ȘI CHIMICALE,
ULEIURI ETERICE PENTRU PARFUMERIE
ȘI SCOPURI COMESTIBILE, FIOLAJE**

Reprezentanțe pentru România a fabricelor: Deutsche Kabelwerke A. G.,
Berlin; cauciucărie medicinală Gehe & Co., A. G., Dresden;
specialități farmaceutice.

PREȚUL 50 LEI